

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

СУБОТА, 2 ліпеня 1988 г. № 27 (3437) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ХІХ УСЕСАЮЗНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ КПСС

28 чэрвеня 1988 года ў Маскве, у Крамлёўскім Палацы з'езду, пачала работу ХІХ-Усесаюзная канферэнцыя Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

На парадак дня канферэнцыі былі вынесены наступныя пытанні:

1. Аб ходзе рэалізацыі рашэнняў ХХVII з'езда КПСС, асноўных выніках першай палавіны дванаццатай пяцігодкі і задачах партыйных арганізацый па паглыбленні працэсу перабудовы.

2. Аб мерах па далейшай дэмакратызацыі жыцця партыі і грамадства.

З дакладам «Аб ходзе рэалізацыі рашэнняў ХХVII з'езда КПСС і задачах па паглыбленні перабудовы» выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў.

Удзельнікі канферэнцыі прынялі актыўны ўдзел у абмеркаванні даклада. У спрэчках выступіў таксама першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Я. Я. Сякалоў.

Дэлегаты прынялі рашэнні па праектах рэзалюцый:

«Аб ходзе рэалізацыі рашэнняў ХХVII з'езда КПСС і задачах па паглыбленні перабудовы» і «Аб дэмакратызацыі савецкага грамадства і рэформе палітычнай сістэмы».

«Аб барацьбе з бюракратызмам».

«Аб міжнацыянальных адносінах».

«Аб публічнасці».

«Аб прававой рэформе».

М. С. Гарбачоў:

«Гаворка ідзе аб лёсе краіны, аб лёсе сацыялізму»

ХІХ Усесаюзная партыйная канферэнцыя — падзея выключнай важнасці ў жыцці савецкага народа, у сучаснай светлай гісторыі. Гэты партыйны форум быў падрыхтаваны ўсім ходам перабудовы, распачатай у красавіку 1985 года.

Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў у дакладзе на ХІХ Усесаюзнай канферэнцыі КПСС «Аб ходзе рэалізацыі рашэнняў ХХVII з'езда КПСС і задачах па паглыбленні перабудовы» сказаў: «Тры апошнія гады ў нашым жыцці з поўным правам можна назваць паваротнымі. Намаганнямі партыі, працоўных удалося спыніць спаўзанне краіны да крызісу ў эканамічнай, сацыяльнай і духоўнай сферах. Грамадства цяпер лепш ведае і разумее сваё мінулае, цяперашняе і будучае. Палітыка перабудовы, разгорнутая ў канкрэтныя сацыяльна-эканамічныя праграмы, становіцца практычнай справай мільёнаў. У гэтым сутнасць палітычнай абстаноўкі ў краіне».

Сёння патрэбны новыя кардынальныя рашэнні для далейшага руху наперад. ЦК КПСС лічыць, што ключавым пытаннем

з'яўляецца рэформа нашай палітычнай сістэмы.

Прааналізаваўшы вынікі работы ў сацыяльна-эканамічнай сферы, супярэчнасці і праблемы пачатковага этапу радыкальнай эканамічнай рэформы і яе перспектывы, М. С. Гарбачоў падкрэсліў, што поспехі ў справе перабудовы немагчымыя без нарастаючай падтрымкі рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі.

«Велізарную ролю ў сацыялістычным абнаўленні нашага грамадства, — сказаў Генеральны сакратар ЦК КПСС, — закліканы адыграць дзеячы савецкай культуры».

«Мастацкая культура, — падкрэсліў М. С. Гарбачоў, — нясе ў сабе жывую сувязь і пераемнасць пакаленняў, дапамагае чалавеку адчуць блізкасць са сваім народам, яго гісторыяй і надзеямі на будучыню, пакласці ў аснову любой практычнай дзейнасці высокія маральныя ідэалы».

У нашай публіцыстыцы, мастацкіх і навуковых выданнях ідзе небывалая па маштабу, адкрытасці, інтэлектуальнай насычанасці размова аб шляхах абнаўлення сацыялізму, аб

гісторыі і сучаснасці. І гэта вельмі добра. Партыя высока цэніць нарастаючы ўклад інтэлігенцыі ў рэалізацыю перабудовы. Мы вітаем актывізацыю грамадскай, палітычнай дзейнасці прадстаўнікоў навукі, асветы, культуры. Мы чакаем ад іх новых творчых адкрыццяў, глыбокага прарыву ва ўсіх сферах думкі і духу».

Дэмакратызацыя грамадска-палітычнага жыцця — катэгорычны імператыву нашага часу.

Адказваючы на пытанне: чаму сёння ставіцца задача карэктнай рэформы палітычнай сістэмы, М. С. Гарбачоў зазначыў: «Справа... перш за ўсё ў тым, — і гэта мы з вамі павінны сёння прызнаць, — што на пэўным этапе палітычнай сістэмы, створанай ў выніку перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі, падверглася сур'ёзным дэфармацыям. У выніку сталі магчымымі і ўсёўладдзе Сталіна і яго акружэння, і хваля рэпрэсій і беззаконнасцей. Узнікшы ў тыя гады камандна-адміністрацыйныя метады кіравання аказалі згубнае ўздзеянне на розныя бакі развіцця нашага грамадства. У гэту сістэму адыходзяць

сваімі каранямі многія цяжкасці, якія мы перажываем і цяпер». Адсюль ідзе, зазначыў далей дакладчык, аб'юракраванне дзяржаўных структур, аслабленне сацыяльнай творчасці мас, аднаварыянтнасць і статычнасць мыслення, абвяшчэнне дэмакратычных прынцыпаў на словах і аўтарытарнасць на справе.

Пакуль што працэсы дэмакратызацыі ў цэнтры і на месцах ідуць марудна. Недаацэненымі аказаліся сілы інерцыі, тармажэння, кансерватызму. І таму з усёй вастрынёй пастаўлена ў дакладзе пытанне: «Калі палітычная сістэма застаецца нерухамай, без змяненняў, то мы не справімся з задачамі перабудовы».

Важнейшай задачай з'яўляецца адраджэнне паўнаўладдзя Саветаў народных дэпутатаў, уключаючы Вярхоўны Савет СССР.

«Працэс дэмакратызацыі, — падкрэсліваецца ў дакладзе ЦК КПСС, — востра ставіць задачу якаснага паляпшэння сістэмы кіравання шляхам устанавлення правільных суадносін цэнтры і месцаў, выбарных і выканаўчых. (Заканчэнне на стар. 2).

Пасланцы Беларусі — дэлегаты ХІХ Усесаюзнай партыйнай канферэнцыі.

3 ліпеня—
Дзень
вызвалення
Савецкай
Беларусі
ад нямецка-
фашысцкіх
захопнікаў

Вечны агонь. Не згасее памяць аб Вялікай Айчыннай.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

3 ПОШТЫ «ЛіМа»

- ◆ **Справа для чырвоных следапытаў**
- ◆ **Як «праваліўся» беларускі клас**
- ◆ **Ці абавязкова зносіць?**

ДУМКІ, выкліканыя артыкулам пра Курапаты, не паддаюцца ўпарадкаванню. Я проста занатаваў іх на паперу. Так, як яны набягалі, накопваліся на мяне.

Не помнік трэба ставіць у Курапатах. Трэба рабіць вялікі мемарыял. Чаму б не зрабіць тут Поле памяці? У знак таго, што былі ў нашай гісторыі не толькі слава, але і бяслаўе. Каб не забываліся людзі на гэта. Каб не паўтарылася падобнае ніколі.

Трэба назваць і тых, хто катаваў і забіваў. Няўжо нікога з ветэранаў не абражае той факт, што нехта носіць Чырвоную Зорку за гэта? Тую Чырвоную Зорку, за якую іншы праліў сваю кроў пад Берлінам?

Колькі гадоў дзейнічаюць у нас чырвоныя следапыты, якія шукаюць родных і сваякоў салдат, што загінулі ў баях за вызваленне Беларусі. А, можа, ахвяры 30-х гадоў таксама варта такога пошуку? Можа, дзе-небудзь яшчэ чакаюць і не могуць дачакацца забранага на чорным воранам у далёкіх 30-х? Яны, мяркую, таксама маюць права на літасць.

Ведаю, што забойствы ўдакументаваны, мае знаёмія сустракалі адпаведныя справы ў архівах. Можа, па гэтай прычыне зачынены нашы архіва-сховішчы? Добра было б урэшце адчыніць іх і выдаць кнігу з прозвішчамі і адрасамі загінуўшых пад час рэпрэсій.

Варта, мне здаецца, падумаць пра стварэнне таварыства ахвяр сталінскага рэжыму — накітавалі колішняга Таварыства паліткатаржан. Няхай бы ацалелыя ўжоўска-берыеўскіх канцлагерах мелі арганізацыю, якая б абараняла іх інтарэсы.

Супрацоўнікі архіваў звярнуліся ў свой час да ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны з заклікам пісаць мемуары, збіраць пісьмы, дакументы ваенных часоў і перадаваць іх на захоўванне. Можа, добра было б звярнуцца з такім заклікам і да ахвяр 30—50-х гадоў? Няхай

бы іх таварыства (калі такое створыцца) мела ўласны архіў, адчынены для ўсіх жадаючых, і клапацілася б аб друку ўспамінаў і дакументаў.

І. СІНЧУК,
член краязнаўчай камісіі
Беларускага фонду культуры.
г. Мінск.

У ДАКЛАДзе А. І. Мальдзіса, якім ён выступіў на апошнім пленуме праўлення СП БССР, былі выказаны крытычныя заўвагі ў адрас Аб'яднання літаратурных музеяў і яго кіраўніцтва. Гэтыя заўвагі даюць падставу папалемізаваць з іх аўтарам.

Не першы раз мы чуем сцвярдэнне, што музей Я. Купалы і Я. Коласа ў сувязі са стварэннем аб'яднання губляюць свае ранейшыя пазіцыі як цэнтры вывучэння і прапаганды творчасці народных песняроў.

А што на самай справе? Вось ужо трэці год (1985, 1986, 1987 гг.) запар праходзіць навуковая канферэнцыя «Каласавічы», якая стала традыцыйнай. Сёння ўпершыню ў гісторыі праведзены Купалаўскія чытанні, у якіх удзельнічалі даследчыкі творчасці паэта — музейныя супрацоўнікі не толькі з Беларусі, а і з Літвы, Латвіі, Украіны, Расіі, Таджыкістана, Татарыі. Павялічылася ў музейных колькасць наведвальнікаў, распрацаваны новыя экскурсіі і лекцыі, з'явіліся новыя формы работы. Мы пачалі рэалізацыю планаў супрацоўніцтва з літаратурнымі музеямі суседніх рэспублік.

У снежні 1987 года пачала працаваць выставацкая зала аб'яднання ў Траецкім прадмесці. Яна адкрылася выстаўнай, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння Ціхі Гартнага. Вялікую цікавасць у грамадзянска-рэспублікі выклікалі сабраныя па крупінах матэрыялы, звязаныя з жыццём і дзейнасцю выдатнага пісьменніка.

У 1986 годзе ў Дзяржаўным літаратурным музеі ў Маскве адкрыта першая за межамі рэспублікі музейная выстаўка, прысвечаная творчасці Я. Купалы. У гэтым годзе аналагічная выстаўка, прысвечаная Я. Коласу, адкрыецца ў Літаратурным музеі Літоўскай ССР у Каўнасе. Плануем наладзіць абмен выстаўкамі з літаратурнымі музеямі Украіны.

Па выніках працы за два гады будзе праведзена навукова-практычная канферэнцыя супрацоўнікаў літаратурных музеяў.

Здзіўляе і папрок А. Мальдзіса наконт слабай метадычнай дапамогі. У аб'яднанні створана

размежаванне функцый партыйных і дзяржаўных органаў.

«Ясна, што шлях прагрэсу можа быць толькі адзін — гэта шлях перабудовы, шлях абнаўлення. Партыя будзе выкарыстоўваць усе магчымасці, каб грамадская свядомасць фарміравалася на аснове развіцця дэмакратызацыі і публічнасці і была накіравана на стваральную работу.

Справа абнаўлення мае патрэбу ў гарантыях, мае патрэбу ў абароне. Такія гарантыі неабходна ствараць, умацоўваць як у паслядоўным правядзенні радыкальнай эканамічнай рэформы, рэформы палітычнай сістэмы, так і ў сферы грамадскай свядомасці, духоўнага ідэалагічнага жыцця.

Бясспрэчна, нямала сказана ў апошнія гады засмучальнага і нават трагічнага, такога, што можа выклікаць горыч, боль, прыкрасць і нязгоду. Не ведаць, не заўважаць гэтага, вядома, спакойней. Але з такога падыходу не могуць нарадзіцца рэвалюцыйная свядомасць, грамадзянская пазіцыя, мужнасць і высокая адказнасць чалавека, так неабходныя для поспеху перабудовы. Іменна таму партыя смела пайшла на крытычны перагляд мінулага, аднаўленне гістарычнай праўды, рэабілітацыю тых, хто стаў ахвярай несправядлівых палітычных абвінавачванняў і беззаконнасцей. Гэту работу неабходна прадоўжыць».

Як было адзначана ў дакладзе, нямала зрабілі для абнаўлення гістарычнай праўды і справядлівасці, крытыкі недакопаў і хібаў сродкі масавай інфармацыі. Але сёння прэсе, не зніжваючы ўзроўню крытыкі, трэба ісці ў глыб працэсаў, што

адбываюцца ў нашым грамадстве.

Ёсць яшчэ нямала такіх, хто бачыць у аднаўленні ісціны і справядлівасці, у разбурэнні догмаў і стэрэатыпаў нібыта размыванне асноў сацыялізму, ачарненне гісторыі. З гэтымі «прынцыпамі» катэгарычна нельга пагадзіцца. «Мы не маем права дапусціць, — сказаў М. С. Гарбачоў, — каб перабудова спатыкнулася аб камяні дагматызму і кансерватызму, аб нечыя забавоны і асабістыя амбіцыі. Гаворка ідзе аб лёсе краіны, аб лёсе сацыялізму».

«Так, мы адмаўляемся ад усяго таго, што дэфармавала сацыялізм у 30-ыя гады і што прывяло яго да застою ў 70-ыя гады, — сказаў ён. — Але мы хочам такога сацыялізму, які быў бы ачышчаны ад напластаванняў і скажэнняў мінулых перыядаў і разам з тым атрымлівае ў спадчыну ўсё лепшае, што народжана творчай думкай заснавальнікаў нашага вучэння, што ўдасоблена ў жыццё працаў і намаганнямі народа, што адлюстроўвае яго надзеі і спадзяванні. Мы хочам сацыялізму, які ўбірае ўвесь перадавы вопыт сусветнага развіцця, у поўнай меры абаліраецца на дасягненні чалавечага прагрэсу».

У дакладзе ЦК КПСС XIX Усеагульнай партканферэнцыі з ўсёй яснасцю сказана: «Савецкі народ хоча яснай перспектывы. Дэмакратыі пўнакроўнай і безагаворачнай. Законнасці без выключэння. Публічнасці ва ўсім — у вялікім і малым. Брацтва і таварыскасці ў адносінах. Павагі да працавітасці і таленту, вернага служэння справе і грамадскаму абавязку»...

НА ПРОВАДЗЕ—ДЭЛЕГАТЫ КАНФЕРЭНЦЫІ

Раніцай 29 чэрвеня наш карэспандэнт змог звязацца па тэлефоне з членамі беларускай дэлегацыі на XIX Усеагульнай партыйнай канферэнцыі — з галоўным рэжысёрам Рускага тэатра БССР імя М. Горькага В. Маслюком і першым сакратаром праўлення Саюза мастакоў рэспублікі С. Гарбуновай. Папрасіў расказаць аб уражаннях першага дня работы канферэнцыі, аб тым, якія думкі і пачуцці выклікаў даклад на ёй Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова. Адбылося своеасаблівае экспрэс-інтэрв'ю.

— Валерый Васільевіч, хацелі пазнавіць вам учора вечарам, але пачуваў, што не застанем вас на месцы, бо, відаць, дэлегатам канферэнцыі прапанавана вялікая культурная праграма...

В. МАСЛЮК:— Ведаецца, мне было не да культурнай праграмы. Доклад Генеральнага сакратара, першыя спрэчкі па ім на нейкі момант выцеснілі мае чыста прафесійныя інтарэсы. Тут у Крамлёўскім Палацы з'ездзіў, з асаблівай вострай адчуваеш, якімі складанымі праблемамі жыве сёння краіна, з чым прыйшла яна да XIX партыйнай канферэнцыі. Першае ўражанне аб дакладзе... У ім закрануты ў канцэнтраванай форме ўсе бакі палітычнага, эканамічнага, духоўнага, культурнага жыцця краіны. Яшчэ больш пачынаеш разумець, што працэс перабудовы неабарачальны, што альтэрнатывы ёй няма. У той жа час некаторыя моманты, мяркую, выклічуць спрэчкі: напрыклад, выказаная ў дакладзе прапанова аб'яднаць пасады першых сакратараў партыйных камітэтаў і старшын Саветаў народных дэпутатаў. Гэта не зусім стасуецца з думкамі, выказанымі ў час усенароднага абмеркавання Тэзісаў ЦК КПСС да партканферэнцыі, аб падзеле функцый партыйных і савецкіх органаў. Магчыма, мала ў дакладзе сказана аб ролі творчай інтэлігенцыі, аб удзеле яе грамадскага прэстыжу.

Плённая дыскусія па дакладзе, упэўнены, дасць адказы на пытанні, звязаныя з паглыбленнем перабудовы, з дэмакратызацыяй наша-

га грамадства.

С. ГАРБУНОВА:— Асэнсоўваем даклад Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова, дзе закрануты вельмі шырокі спектр з'яў і праблем нашага жыцця, прычым тармажэння перабудовы. Гэта, трэба сказаць, нялёгка праца. Але з першых хвілін работы канферэнцыі стала ясна — ідзе пошук адказаў на складаныя пытанні рэчаіснасці, пошук у духу ленінскіх традыцый, калі нічога не хаваецца, не намуфлюецца прыгожымі словамі.

Што асабліва, акрамя даклада, уражвае мяне, дык гэта надзвычай дзелавая абстаноўка, якая пануе на канферэнцыі. Няма і ценю параднасці, пампезнасці, спроб весці пустую балбатню. Хаця спроба таная была з боку сакратара Маслюка гаркома партыі В. Белянінава, які, выйшаўшы на трыбуну, пачаў таўчы ваду ў ступе, гаворыць агульнавядомыя рэчы пра важнасць перабудовы. І што вы думаеце — зала адразу выказала сваё незадавальненне такім выступленнем. І адразу ў прэзідыум прыйшла запіска з патрабаваннем гаварыць па сутнасці справы.

Затое з неаслабнай увагай зала слухала выступленне дырэктара Інстытута эканомікі Анадыміі навуц ССР акадэміка Л. Абалкіна і міністра аховы здароўя ССР акадэміка Я. Чазава. Здавалася б, для мяне, мастака, гэтыя матэрыялы не вельмі блізкія, але, ведаецца, слухала іх, стаіўшы дыханне. Карціна, якую яны намалювалі, сведчыць аб тым, што і ў эканоміцы, і ў сферы аховы здароўя складалася вельмі сур'ёзная сітуацыя. Мы ў гэтым плане адстаём ад многіх краін свету, і трэба неадкладна прымаць захады.

А пабачылі б вы, што робіцца ў кулуарах у час перапынкаў! Людзі абменьваюцца ўражаннямі, спрачаюцца, даназаюць нешта адзін аднаму. Кожны з нас, дэлегатаў, адчувае влітку адназначнасць за поспех работы канферэнцыі, за яе вынікі.

ПАЧАТАК СУПРАЦОЎНІЦТВА

Мухамед Ларусі аль-Мэвці знаёміцца з Максімам Танкам.
Фота Ул. КРУКА.

Госцем СП Беларусі быў вядомы туніскі пісьменнік і грамадскі дзеяч Мухамед Ларусі аль-Мэвці. Нарадзіўся ён у 1920 годзе, скончыў мусульманскі ўніверсітэт аз-Зейтуна ў Тунісе. Быў паслом Туніса ў Ірану і Саудаўскай Аравіі, дэ-

путатам Нацыянальнага саходу Туніса. Старшыня Саюза туніскіх пісьменнікаў, клубу малых літаратараў «Навела», галоўны рэдактар часопіса «Кысас» («Навелы»). Аўтар раманаў «Сярод ахвяр», «Халіма» (у Савецкім

ДЛЯ ПЕРАМОГІ ПРАЎДЫ І СПРАВЯДЛІВАСЦІ

Грамадскасць рэспублікі не магла не заўважыць паведамленне пра тое, што ЦК Кампартыі Беларусі прыняў днямі пастанову аб утварэнні Камісіі Бюро ЦК КПБ па дадатковым вывучэнні матэрыялаў, звязаных з рэпрэсіямі, якія мелі месца ў перыяд культуры асобы Сталіна. Па-свойму сімвалічна тое, што пастанова была прынята і абнародавана напярэдадні XIX Усесаюзнай партыйнай канферэнцыі, рашэнні якой з'яўляюцца, безумоўна, важным крокам наперад у справе дэсталінізацыі і вяртання краіны да ленинскіх норм і прынцыпаў сацыялістычнага будаўніцтва.

Радуюць іншыя захаваныя факты, звязаныя з далейшым выкрыццём сталінскіх злачынстваў супраць партыі і народа, з рэабілітацыяй ахвяр масавых рэпрэсій, тых, хто, кажучы словамі Васіля Быкава, «з куляю ў патыліцы кляліся ў самімі ж выкапанання ямы, вымаўляючы не праклён, не пратэст, а адзінае, марнае і трагічнае слова «Завошта?» Напрыклад, факт надрукавання ў газетах «Звязда» і «Советская Белоруссия» пад рубрыкай «Гісторыя без «белых плям» артыкула карэспандэнта БЕЛТА Я. Гарэліка «За адсутнасцю саставу злачынства...» з каментарыем Пракурора рэспублікі Г. С. Тарнаўскага. Гаворачы аб рабоце па скасаванні несправядлівых прысуд і поўнай рэабілітацыі «агромністай грамады людзей, чыё жыццё абарвала або скалечыла бізлітасная машына сталінскіх рэпрэсій», Пракурор Беларускай ССР слушна зазначае: «Паверце, гэта няпростая і нялёгкае работа. Але мы разумеем, як яна неабходна для перамогі праўды і справядлівасці».

Палітычнае празэрэнне, клопат аб перамоце праўды і справядлівасці ахоплівае ўсё больш шырокія слаі грамадства. Адным з яскравых доказаў гэтага з'яўляецца сапраўды грамадзянскае па сваёй шчырасці і прынцыповасці выступленне газеты «На страже Октября» — органе Міністэрства ўнутраных спраў БССР — ад 22 чэрвеня г. г. Замятка С. Шклярэўскага «Не трэба баяцца дэманстрацый» змешчана на першай паласе газеты пад рубрыкай «Тэрмінова ў нумар!» і прысвечана мітынгам, якія адбыліся ў нядзелю 19 чэрвеня каля тэатра оперы і балета і ў Курапатах — месцы гібелі незаконна рэпрэсіраваных у гады сталінскага тэрору. «Што кіруе гэтымі людзьмі? — пытаецца карэспандэнт, дзелячыся ўражаннямі ад дэманстрацыі ў лясным масіве паблізу Зялёнага Луга, ад выступленняў удзельнікаў мітынгу. — Святая памяць? Несумненна. Але і абавязак, вера ў тое, што перабудова незваротная... Пра што гаварылі яны? Пра памяць,

абавязак, неабходнасць увекавечыць імёны нявінна пакараных, стварэнне мемарыяла, збор сродкаў для гэтага, пра згуртаванасць і пільнасць, пра тое, як паскорыць перабудову... Нам трэба толькі вітаць парасткі духоўнай разняволенасці, прыкметы адтаўвання розумаў і душ. Не ведаю, як іншыя ўдзельнікі дэманстрацыі, а я вяртаўся дадому адухоўлены, яшчэ раз адчуўшы асабліваю адказнасць нашага пакалення, жаданне глыбей спазнаць гісторыю.

Грамадскі парадак на мітынггах быў узорны, — працягвае далей аўтар заметкі. — У гэтым перш за ўсё заслуга яго ўдзельнікаў і арганізатараў. На вышні апынулася і міліцыя, забяспечваючы бяспеку руху, правапарадак. Дакладна, зладжана дзейнічалі В. Шавяленка, І. Срыбной, С. Верас, А. Чуднікаў, І. Плоткін, С. Чарнікі, П. Стэфаненка — усіх не пералічыць. Шкада толькі, што ніхто з супрацоўнікаў міліцыі не папрасіў на мітынггах слова, а сярод ахвяр рэпрэсій — сотні іх калег, старэйшых таварышаў па зброі...

Не трэба баяцца дэманстрацый. Падзеі ў Мінску, Наваполацку яшчэ раз пераканалі пацвердзілі: мы адзіныя, людзі адкрыта выказваюць сваю думку па набалелых праблемах, людзі растуць, людзі вучацца дэмакратыі... Просім прабачэння, што зацягнулі цытаванне, але яно ў дадзеным выпадку апраўдана. Па-першае, газета «На страже Октября» ў розніцу не паступае, ідзе толькі па падпісцы. Па-другое, вельмі ўжо паказальны, характэрны для сённяшняга часу факт з'яўлення такой публікацыі ў выданні нашай міліцыі (як тут не прыгадаць вядомыя словы Маякоўскага наконт «маёй міліцыі»).

На фоне апошніх падзей і згаданых публікацый асабліва непрывабна выглядаюць рэшткі культаўскай, супрацьперабудавачнай псіхалогіі, спробы сяго-таго, у тым ліку і некаторых афіцыйных асоб, кінуць цень на высакародныя імкненні разабрацца да канца ў нашым трагічным мінулым, на тую ж публікацыю «Куропаты — дарога смерці». Пашанна ў абарот і пайшлі па горадзе розныя чуткі адносна публікацыі: маўляў, не ўсё адпавядае сапраўднасці, нехта са сведкаў адмаўляецца ад сваіх слоў, нехта... і г. д. Нехта, скажам так, зацікаўлены ў распаўсюджванні такіх чутак. Нехта, скажам інакш, не зацікаўлены, відаць, у тым, каб факты і сведчанні пацвярджаліся, каб праўда і справядлівасць перамагалі.

Але ўсё за тое, што яны перамагаюць і перамогуць!

там». Заклікае мастакоў пераймаць прыклад харчавікоў — з-пад іх жа пэндзля выходзяць усе абвесткі, шыльды, плакаты.

Пры адной з трох гарадскіх рускамоўных школ вырашылі стварыць беларускі клас. (Летась адкрыццё такога класа ў Лепелі правалілася). Еду да наваполацкіх нефармалаў, знаёмлюся з пятаццацю вучнямі адзінага ў горадзе беларускага першага класа, яго арганізатарамі. Прыязджаю дадому. Сумесна з гарана і райкомам партыі вызначаем школу, дзе будучы навучацца «дзецці-беларусы». Атрымліваю ў гэтай школе спіс бацькоў будучых першакласнікаў і іду па кватэрах. Вынік — нуль.

Даведваюся, калі ў двух дзіцячых садках будучы праходзіць выпускныя ранішнікі шасцігодка. Выступаю перад бацькамі (у асноўным былі толькі маці). Яны слухалі ўважліва, падтрымлівалі мяне, згаджаліся і, не згаворваючыся, усе як адзін заяўлялі:

— Няхай усе першыя класы ў гарадскіх школах пераводзяць на беларускую мову выкладання — слова не скажам. А ў эксперыментальны клас сваіх дзяцей не аддадзім. Белымі варонамі будучы выглядаць яны на агульнашкольным фоне.

Тут трэба дадаць, што калі б набралася 9 заяў, беларускі клас адкрыўся б. У нас іх ёсць толькі дзве.

Так у Лепелі другі раз правалілася адкрыццё беларускага класа. Атрымалася, што бацькі мяне пераканалі, а не я іх. Бо пачаў я разважаць, як і яны. Чаму мы павінны адкрываць нейкія эксперыментальныя класы, якіх бацькі баяцца, як чорт крыжа? Чаму не зрабіць поўны перавод першых класаў на беларускую мову выкладання і прытрымлівацца гэтага ў далейшым? Інакш усё гэта гульня ў дэмакратыю.

У. ШУШКЕВІЧ,
карэспандэнт газеты
«Ленінскі сцяг».

г. Лепель.

НА ЧЫГУНАЧНАЙ станцыі Уша, што поруч з вялікім пасёлкам Краснае Маладзечанскага раёна, дажывае свой век драўляны будынак вакзала. На ім адбітае часу, і не толькі ў архітэктурным стылі, але і ў сваёй унутранай кампазіцыі службовых памяшканняў. Раней быў асобны пакой, што займала службу асвятлення газавымі ліхтарамі. Іншымі былі сігналізацыя і самі сігналы. З гадамі ўсё мянялася, аджыўшае становілася неабавязковым.

Перажыў гэты вакзал не адну военную трагедыю. Уздрыгвалі мясцовыя маці, калі адпраўлялі сваіх сыноў на дапамогу балгарам у іх вызваленчай барацьбе з туркамі ў 1877—78 гадах, плакалі і ў руска-

японскую, а першая і другая сусветныя войны самі сюды прыйшлі. Не раз гэты вакзал і станцыя былі пад прыцэлам гармат. Лёс жа расправы мінаваў.

Злосць знішчэння нібы зноў успомніла сваю ахвяру. І цяпер ужо замахаў робіцца на само існаванне будынка, каб больш і не было яго. Каб карункі яго аздобы больш не прываблівалі вока новага пасажыра, каб было, як і ўсюды: сілікат, шкло, бетон.

— Чаму стары вакзал павінен знікнуць з гэтага месца? — пытаюся ў станцыйных службоўцаў.

— Таму што стары. Будуюцца новы.

— Але ж гэта памяць гісторыі, нават культуры нашай, — спрабую пераканаць работнікаў.

— Рашэнне прынята...

Прыкладна такі дыялог адбыўся на станцыі Уша.

Будынку больш за сотню гадоў. Ён сведка не толькі ваенных падзей. Не раз пад яго дахам затрымліваліся вядомыя дзеячы навукі, культуры, літаратуры.

Праз тры гады споўніцца сто гадоў з дня нараджэння нашага класіка Максіма Багдановіча. На традыцыйнае свята ў суседнюю з Красным Ракуцёўшчыню будучы ехаць тысячы прыхільнікаў яго вялікага таленту. І ўсё ўжо ведаюць, што менавіта гэты стары вакзал першы прытуліў паэта. За два летнія месяцы 1911 года М. Багдановіч не раз прыходзіў на пошту ў Краснае і ў гэты вакзал. Дык хіба можна зносіць гэты будынак, ды яшчэ напярэдадні біблею? Гэты акт можа быць расцэнены толькі адназначна — дзікунства. Няўжо Упраўленне Беларускай чыгункі якраз і хоча гэтага? Хочацца верыць, што там па-іншаму разважаць і будзе знойдзены разумны выхад.

Больш таго, будзем спадзявацца, што тут таксама замяніць «ордэр на ордэн», дакладней замест зносу будзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка з імёнамі славетных людзей, хто бываў на станцыі Уша і ў мястэчку Краснае, якое па сваім насельніцтве можа і горадам называцца. А бывалі тут Я. Купала, Я. Колас, Ф. Багушэвіч, Я. Лучына, Б. Тарашкевіч, Р. Шырма, К. Паустоўскі, Л. Рэжэцкая, Г. Цітовіч, Я. Драздовіч, У. Караткевіч.

Цікава ведаць, што думае ўжо і немалая грамадскасць Краснага, для якой гэта станцыя ладны кавалек гісторыі? Ці можна было б тут нешта рэстаўраваць, падрамантаваць, каб і далей існаваў гэты будынак — самы старэйшы на мінска-маладзечанскім напрамку. Якраз бы тут і музей чыгункі адкрыць, а не ў Заслаўі, дзе спачатку знеслі стары вакзал, а тады толькі ўспомнілі пра музей.

Генадзь КАХАНОЎСКИ.

СПРАВАЗДАЧА ПАЭТА-ПЕСЕННІКА

Выступае Уладзімір Карызна.

Больш чым дзве гадзіны гукалі песні Я. Глебава, І. Лучанка, Ю. Семянкі, Э. Ханка, Л. Заклеўнага, Э. Зарыцкага, У. Прохарава і іншых кампазітараў на аўтарскім вечары паэта Уладзіміра Карызны, што адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Іх выконвалі сімфанічны аркестр Дзяржтэатрады БССР, Дзяржаўны акадэмічны хор БССР імя Г. І. Цітовіча, заслужаныя артысты

рэспублікі Т. Раеўская, В. Пархоменка, лаўрэат Усесаюзнага конкурсу М. Жылюк, ванальна-інструментальны ансамбль «Сябры».

Адкрыццём гэтага вечара, які вяла народная артыстка БССР Э. Бандарэнка, стала прэм'ера трох песень на словы У. Карызны. Іх напісаў У. Карызна-малодшы — сын паэта.

П. ГАРДЗІЕНКА.
Фота Ул. КРУКА.

ны і праце навукова-метадычны сектар, які аказвае дапамогу не толькі музеям аб'яднаналі і літаратурным музеям грамадскіх пачатках. На сённяшні дзень супрацоўнікамі аб'яднання распрацаваны тэматычна-экспазіцыйныя планы музеяў Ф. Багушэвіча, М. Гарэцкага, І. Мележа, аказана дапамога шэрагу школьных музеяў.

Прамоўца закрануў пытанне наконт навуковай канцэпцыі будучага Рэспубліканскага музея гісторыі Беларускай літаратуры, які створаны загадам Міністэрства культуры БССР у лістападзе 1987 года. Пры гэтым паважаны літаратуразнаўца спасылся на тэматычную структуру, зробленую ў 1984 годзе, да стварэння якой мы не маем ніякага дачынення. Гэтая структура была прапанавана СП БССР, аб чым сведчыць інфармацыйная брашура да VII з'езда пісьменнікаў Беларусі.

Што датычыць навуковай канцэпцыі музея гісторыі Беларускай літаратуры, то гэта праца будзе завершана ў гэтым годзе і абмеркавана на вучэным саўб'яднанні з удзелам пісьменнікаў і гісторыкаў літаратуры.

Чочацца зазначаць: у рабоце аб'яднання не ўсё часам ідзе гладка. Перабудова закрывае яшчэ не ўсе нутры нашага вялікага музейнага будынка. Нямаю праблем і творчых, і адміністрацыйных, і гаспадарчых. Мы абмяркоўваем іх у калектыве адкрыта, крытычна, сур'ёзна. Спраў жапае, і вырашаецца іх трэба сумесным намаганнямі музейных работнікаў, вучоных, пісьменнікаў. У нас агульная мэта — стварэнне музея гісторыі Беларускай літаратуры, усебаковае вывучэнне і прапаганда творчай спадчыны нашых песняроў.

Ю. ВАРАНКОУ,
генеральны дырэктар
Аб'яднання дзяржаўных
літаратурных музеяў БССР.

ДАКАЦІЛІСЯ і ў Лепель адгалоскі дыскусій пра стан роднай мовы ў рэспубліцы. У змясці ў раённай газеце «Ленінскі сцяг» артыкул «Наша мова ў нашым горадзе». Назаўтра знаёмны праходу на даюць. Спыняюць на вуліцах, вішчуюць, падтрымліваюць. Пайшлі ў рэдакцыю і пісьмы. Не паспелі надрукаваць першы водгук на начальніка станцыі хімізацыі райсельгасхіміі М. Місніка, як з другім прыходзіць навуковы супрацоўнік краязнаўчага музея П. Януш. Брыгадзір слесараў-мантажнікаў райаграпрамтэхнікі В. Чарноў дасылае нататку пад назвай «Ёсць зрухі».

У сваіх допісах яны ўздымаюць пытанні самыя розныя. Я закрануў моўную праблему ў горадзе. Міснік даказаў, што і ў вёсцы гэта праблема такая ж вострая. Януш здзіўляецца, чаму ў рускамоўных школах мы адкрываем беларускія эксперыментальныя класы, а не наадварот. Чарноў захваляецца дзеяннямі работнікаў камбіната грамадскага харчавання, якія выпеклі для магазінаў горада торты і, замест традыцыйнага «С праздніком», акуратна вывелі на іх крэмам «Са свя-

Саюзе выйшаў на рускай мове пад назвай «Сэрца жанчыны», «Горная шаўкавіца», некалькіх зборнікаў навел, эсэ на гістарычную і сацыяльна-культурную тэматыку.

Госць з цікавасцю азнаёміўся з выдатнымі мясцінамі горадагероя Мінска, навідаў мемарыяльны комплекс «Хатынь» музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, радзіму Янкі Купалы Вязынку і Літаратурны музей Янкі Коласа. У Саюзе пісьменнікаў Беларусі аль-Матвімеў гутарку са старэйшым праўленнем Максімам Танкам, першым сакратаром праўлення Нілам Глевічам, сакратаром праўлення Васілём Зуёнкам. У час размовы ён, у прыватнасці, сказаў:

— Саюз туніскіх пісьменнікаў — арганізацыя маладая, ёй дваццаць гадоў. Яна мае на дзвухсот членаў, з іх пяцёрка пішуць на французскай мове, астатнія — на арабі. Гэта вынік нашага змагання за волю і за нацыянальную самабытнасць. Мы маем добрыя адносіны з Асацыяцыяй пісьменнікаў Азіі і Афрыкі. Нашы сэрцы адкрыты ўсім пісьменнікам, у тым ліку і беларускім сябрам. Вярнуўшыся ў Туніс, я надрукую на арабскай мове верш Янкі Купалы «А хто там ідзе?» Спадзяюся, што гэтым будзе пакладзены пачатак нашым добрым творчым узаемадзяляцям.

Л. ЧАРЭШНЯ.

Кастусь КІРЭЕНКА

Агонь Рэвалюцыі

Не засланыце ад маланак вашы душы,
Не летуценце пра спакойліваць і сонь!
Няхай на новы ўзлёт

вас явай дзён узрушыць
Свяшчэнны Рэвалюцыі Агонь.

Жыццю удзячнасьць зберажэ
хай кожны —

Што выпала яшчэ нам
зноў і зноў

Сцяг Рэвалюцыі
праменны, пераможны

Трымаць у шэрагах сваіх сыноў.

О лёс мой,
Ты мяне вучыў на штурмы ўзняцца,
З табой гаіў я і тугу сваю і боль.

А зараз не дазволь мне
па-за бітваю застацца,
Застацца між апошніх не дазволь.

Ад год былых
параднасьцяў завалы

У нетрах душ ці здолеем змагчы?..
Як часта мы спяшалі

ў запявалы,
На непрачулы заклік ідучы.

Як часта — бурна славілі ў героях
Не тых, што попелч крочылі ў баі.
Няхай жа сёння
з пільным неспакоем
Ульецца сэрца ў новыя страі.

Няхай на справы кліча найцяжкія...
Глухая сонь душы не запалонь!..
Завіце мяне, —
з вамі, маладыя,
Узносіць Рэвалюцыі Агоны!

Пісьмо па-суседску

Дык воў якой ты пакланіўся тэме,
Дык воў куды, суседзе мой, глядзіш...
Жывеш сярод сваіх, як іншаземец,
Як іншаземец думаеш, маўчыш...

Як іншаземцу, ўсё табе не гэтак,
Не па душы ўсё,—фыркаеш, — не так.
І нават —
чым з калыскі быў сагрэты,
Сваё, ад маці, — здаў бы за пятак...

Цяпер мне зразумела, пане-браце,
Чаму цябе гнятуць так нашы дні.
Якое ўсім нашэптываеш пракляцце,
Якой жадаеш краю калатні.

Але на колькі ж ты перастараўся,
І як адстаў ад часу, як адстаў!
І ад зямліцы роднай адарваўся,
І да нябёсаў райскіх не дастаў.

Даўно памеркнуў ідал твой здэмны,
Даўно не ў бляску й самы той Эдэм.
І сум па ўсім завоблачным —
будзь кемны! —
Зусім-зусім не новая між тэм!..

Ці не пара...

Усё, усё — і натхненнасьць талентаў,
і полымнасьць душ,
І радасць, і слёзы, — ўсіх сэрцаў
набытак, —
Кідаем на бітвы, на штурм —

за яду,
За ўмацаванне свайго дабрабыту.

За тлусты кавалак, за салодкі пірог,
За шэлест купюр, за кішэні тугія...

Аж енчыць хтось, бедны,
што покуль не змог
Здабыць сабе ўцехі, што маюць другія...

Людзі, людзі!
Няўжо мы яшчэ не стаміліся
за столькі гадоў
Ад соннай сытасці, ад прагі нажывы,
Ад перапоўненых страўнікаў,
ацяжэлых задоў,
Ад пухнучых падбародкаў,
упятых у жылы?!

Няўжо нам не сорамна
на мясныя пуды
Пераводзіць каштоўнасьць матулінай
песні?
Мітусіца,
Не чуочы сэрцам
бяды,
Што ненажэрнасьць бяздушная крэсліць?!

Калі гримне пярун,
а мо нейкі абвал, —
Ці спяхопімся ратаваць
Скарыну і Купалу? —
Ці пад заклікі сквалпных хапуг-даставал
Ператворымся самі ў хапугаў памалу?

Будзем славіць не ўмельства
турботлівых рук,
А спрытногаў узносіць
сваім захапленнем...

Добрыя людзі!
Ці не пара нам згадаць сваёй жыткі
зару, —
Як страчаў яе
сэрцам палаючым
Ленін!..

І няўмольна і жорстка паўзла па зямлі,
Рэвалюцыі несла прысуд —
галадуха, —
Ды яе мы спынілі! І перамаглі!
Бо ядналісь
ленінскай сілаю духа!..

Тую сілу нам Ленін аддаў на вякі,
Каб жыццё сваё з ёю мы здолелі
ўзвысіць...

Мудрыя людзі!
Дык няўжо размяняем яе на пайкі?
І няўжо нашы сэрцы
яднацца зракліся?!

Хіба ў светлую Мару спаволім хаду —
Пра вялікаснасьць Песні забылі нібыта?
Адама без задумы
за яду, за яду
І натхненне, і славу —
ўсіх сэрцаў набытак?!

Экалогія
поймы
Іслачы

Выязное пасяджэнне
секцыі публіцыстыкі СП БССР

Каля двух дзесяткаў піянерскіх лагераў, санаторыяў, прафілакторыяў і турбаз размясцілася ўздоўж ракі Іслач, што цячэ па валоўскай зямлі. Раён па сутнасці становіцца курортным. Тысячы людзей з усяго Саюза прыязджаюць сюды на летні адпачынак. У сувязі з гэтым набываюць асаблівую важнасць пытанні стану экалогіі, а таксама добраўпарадкавання мястэчак Ракаў і Івянец, па вобліку якіх госці, здаецца, мяркуюць пра ўсю Беларусь.

Пра гэта і гаварылася на выязным пашыраным пасяджэнні секцыі публіцыстыкі СП БССР, якое адбылося ў тых мясцінах.

Акрамя пісьменнікаў — Л. Левановіча, Л. Карвічава, Г. Каржанеўскай, А. Масарэнкі, В. Рагойшы, В. Якавенкі, — у пасяджэнні ўдзельнічалі загадчык аддзела Дзяржакамітэта БССР па ахове прыроды І. Шкатулаў, начальнік упраўлення па будаўніцтве і архітэктуры аблвыканкома С. Іода, старшыня Беларускага аддзялення Літфонду СССР В. А. Вільтоўскі, кіраўнікі бліжэйшых калгасаў і саўгасаў, прадстаўнікі мясцовых раённага і сельскага Саветаў і іншых зацікаўленых устаноў і арганізацый.

Л. Бажэнава, начальнік праектнага аддзела навукова-вытворчага аб'яднання «Цэнтр» пазнаёміла прысутных з планам стварэння ў раёне Ракава вялікай зоны адпачынку. Шматлікія атракцыёны, пляцоўкі для гульні, музеі, запарк, казачны гарадок павінны разнастайна адпачынак як дзяцей, так і дарослых. Уражвае размах і каштарыс будучага будаўніцтва — яно аб'ядзецца прыкладна ў 2,2 мільярда рублёў.

На пасяджэнні прагучалі галасы і ў падтрымку праекта, і супраць яго. Улічваючы багатыя культурныя традыцыі раёна і яго славу тых мясцінаў (музей Ф. Дзяржынскага, магіла пачынальніка беларускай драматургіі В. Дуніна-Марцінкевіча, філіял музея народнага мастака А. Пупко, шматлікія помнікі архітэктуры), можна толькі вітаць новы прыток турыстаў і адпачываючых, які, вядома ж, з цягам часу будзе расці. З другога боку, ёсць небяспека для прыроды Ракава-Івянецкай зоны, асабліва для ракі Іслач, якая да нядаўняга часу лічылася ці не адной з самых чыстых рэк Беларусі. Гаварылася і пра адарванасць праекта ад нацыянальных традыцый, пра тое, што ідзе на паперы, як паказвае жыццё, бываюць куды прыгажэй і карыснаей, чым іх рэальнае ўвасабленне.

Удзельнікі пасяджэння азнаёміліся з мястэчкамі Ракаў і Івянец, наведвалі фабрыку керамічных вырабаў, паглядзелі скульптуры і роспісы Апалінарыя Пупко, пахадзілі па берагах Іслачы, на якой плануецца ўзвядзенне каскаду плацін.

Заклучная гаворка адбылася ў Доме творчасці «Іслач». Вёў яе член бюро секцыі публіцыстыкі Л. Левановіч. У выніку спрэчак і абмену думкамі, як адзначыла ў сваім выступленні загадчык аддзела культуры Мінскага абкома партыі А. Рабіцава, удзельнікі ўсё ж знайшлі агульную мову. Пісьменнікі прапанавалі стварыць пры аблвыканкоме грамадскую камісію па Ракава-Івянецкай зоне — з тым, каб размяшчаныя тут дамы адпачынку маглі каардынаваць свае дзеянні.

Гаворка ішла і аб выданні гісторыка-краязнаўчага буклета «На Іслачы». Аўтарам яго будзе вядомы літаратуразнаўца В. Рагоша, які нарадзіўся ў гэтых мясцінах.

З разуменнем сітуацыі і ўвагай паставіліся да выказаных думак і прапаноў сакратар Валоўскага райкома партыі Н. Пташнік і намеснік старшыні райвыканкома В. Харук.

НАШ КАР.

ЯКІМ БЫЦЬ ФЕСТИВАЛЮ

Дыялог у канферэнц-зале Белсаўпрофа

Так званы «вал» у застойны перыяд даў аб сабе знаць і ў галіне культуры. У імніненні дамагчыся ледзь не стопрацэнтнага ахопу насельніцтва рознымі мерапрыемствамі губляўся такі важны момант, як клопат аб тым, каб найбольш таленавітыя прадстаўнікі народа маглі лепш раскрыць свае дараванні, больш културна, а, галоўнае, актыўна, з карысцю правесці вольны час.

Гэтыя аспекты развіцця мастацкай самадзейнасці, народнай творчасці, культурна-масавай работы ў цэлым набываюць — павінны набываць — новы змест цяпер, калі пачынаецца III Усесаюзнае фестывальнае народнай творчасці.

Для правядзення фестывалю створаны рэспубліканскі аргкамітэт. Яго ўзначаліў старшыня Белсаўпрофа У. І. Ганчарык. А ў складзе яго — прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, рэспубліканскага друку, устаноў культуры, творчых саюзаў, культурасветрабнікі.

Адбылося другое, на гэты раз рабочае пасяджэнне аргкамітэта. На яго, акрамя членаў камітэта, прадстаўнікоў яго творчых секцый, сакратароў абласных саветаў, прафсаюзаў, начальнікаў абласных упраўленняў культуры, былі запрошаны і кіраўнікі народных і ўзорных самадзейных калектываў рэспублікі. Запрошаны з тым, каб выслахаць іх пытанні, пажаданні, прапановы.

Як лепш правесці фестываль у рэспубліцы? Што зрабіць для таго, каб ён стаў

не проста чарговым мерапрыемствам, а сапраўдным аглядам народных талентаў? Гэтыя пытанні былі на парадку дня пасяджэння, якое адкрыў У. І. Ганчарык.

Праграма асноўных мерапрыемстваў III Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці ў Беларускай ССР на 1988—1991 гг. разнастайная, змястоўная. Сярод іх — мерапрыемствы саюзнага значэння, напрыклад, фестываль мастацкай самадзейнасці сацыялістычных краін, гонар быць гаспадарамі ягога выпад мінчанам (красавік 1989 года). У маі 1990 года плануецца правесці ў Маскве свята духовай музыкі. У чэрвені-ліпені таго ж года лепшых з лепшых збір на свята харавога мастацтва Талін. У Кішыніве (ліпень 1990 года) пройдзе свята музычна-харэаграфічнага мастацтва, у Кіеве (жнівень 1990 года) — свята фальклору. Запланавана работа творчых майстэрняў у Маскве, штогадовае правядзенне Усесаюзнага тэлевізійнага фотаконкурсаў і аглядаў маладых выканаўцаў.

Багатая і рэспубліканская праграма. Тут — агляд прапаганды і распаўсюджвання беларускай літаратуры «Квітней, мой край беларускі», свята народнай музыкі «Звіняць цымбалы», фестываль народнай музыкі і фальклору, выстаўні народнай керамікі «Ганчарны круг-89», самадзейных мастакоў і майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, агляд сучасных вясельных абрадаў і выстаўна атрыбутыкі традыцыйных народных і сацыялістычных абрадаў, свята на «Пейчым полі», запланаванае на ліпень 1991 года.

Абласныя, гарадскія, раённыя аргкамітэты па правядзенні фестывалю распрацоўваюць свае календарныя планы адпа-

ведна з Палажэннем аб арганізацыі III Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці, а таксама з улікам мясцовых умоў і магчымасцей.

З разгорнутым паведамленнем аб стане мастацкай самадзейнасці і народнай творчасці ў рэспубліцы, уроках папярэдняга, II Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці, які прысвячаўся 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, выступіў міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч. Ён звярнуў асаблівую ўвагу на тры праблемы, якія неабходна вырашыць у бліжэйшы час. У выступленні была звернута, у прыватнасці, увага на ўзабагачэнне нацыянальнага рэпертуару. Цяпер, зазначыў прамоўца, калі ўзраста цікавасць людзей да сваёй гісторыі, сваёй культуры, нельга мірыцца з тым, што часта ў праграмах калектываў праходзяць выпадковыя творы, якія не маюць нічога агульнага з літаратурна-мастацкай і музычнай творчасцю беларускага народа.

Міністру культуры рэспублікі было зададзена шмат пытанняў. Тычыліся яны найперш далейшага развіцця мастацкай самадзейнасці і народнай творчасці ў рэспубліцы. Гаварылася, напрыклад, аб неабходнасці звярнуць увагу на цыркавое, дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва. Аб тым, што агітацыйна-мастацкія бригады ў сённяшнім выглядзе як жанр састарэлі. Аб тым, што ёсць неабходнасць перагледзець палажэнне аб народным тэатры, практыку прысваення ганаровых званняў. Аб тым, што ці не час і самому назву «самадзейная творчасць» замяніць на «амаатарскую творчасць». Ставіліся таксама пытанні аб рэальным заахвочванні народных тэатраў, аб матэрыяльным становішчы работнікаў культуры. На гэтыя і іншыя пытанні адказвалі міністр культуры Ю. М. Міхневіч, У. І. Ганчарык, іншыя работнікі Белсаўпрофа, члены аргкамітэта. У канферэнц-зале Белсаўпрофа ішоў дзелавы, часам востры дыялог прадстаўнікоў народнай творчасці з кіраўнікамі, адбылася зацікаўленая, карысная размова аб тым, якім быць фестывалю.

НАШ КАР.

«Бачу голаў скрушанае
званіццэ...»
(Я. ЯНШЧЫЦ)

НЕКАЛІ, мабыць, сышоўшы з добрага камяня, які толькі што вынес яго на высокі пагорак, — конным і не зрушыў са стромага спуску — княжа Міндоўг прыпыніўся і зірнуў вакол. Відаць, пасвятлела ў яго на сэрцы — якая прыгажосць! Пагоркі, хмызнякі, лясы — далёка з гары бачна. Самае месца для чынай забудовы. А чалавек ён быў, як вядома, дзяржаўны. Чалавек дзеянні. То і вырашыў рабіць тут замак. Есць, што праўда, і іншыя версіі наконце з'яўлення замка ў Наваградку. Але, паводле «Хронікі» М. Стрыйкоўскага, было прыблізна так. А краевід з Замкавай гары прыўкрасны, як бы мовіў Уладзімір Сямёнавіч Караткевіч. Ім захаплялася не адно пакаленне. Наваградскія ваколіцы натхнялі Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Уладзіслава Сыракомлю... На пагорках Наваградчыны быў фальварак тых самых Кастравіцкіх, з роду якіх выйшаў, як вядома, славны французскі паэт Гіём Аполінар. І хто ведае, — у вострым адчуванні гармоніі і дысгармоніі свету, уласцівым паэту, магчыма, ёсць патаемны адбітак той генетычнай усвядомленасці характа, што было ў яго продкаў. (Наўрад ці хіжыя прыземленыя сямлі натуру той, што натхніла вялікага Міцкевіча на радкі: «Не можа загінучь краіна, дзе жоны і дзевы такія...» Верш быў прысвячаны прабабцы Аполінара Людвіцы Кастравіцкай). А ў Янкі Брыля то Аляксандр Руневіч з «Птушак і гнёздаў» падмаецца са светлатою ў душы сцэжкай-спіраллю на пагорак Міцкевіча, то сам апавядальнік згадвае летуценнае характава бязвавага тунеля па дарозе з Наваградка ў Баранавічы. Колькі ж тых, што ніяк не выслоўлі сваю любоў да гэтых мясцін, ажно прыгажосць тамтэйшай жывілы іх жыццё, пакідала ўлоўна-няўлоўна адбітак усвядомасці. Краевіды, тыя, што яшчэ не вельмі даўно, ужо ў 50—60-я гады нашага стагоддзя, так і прасіліся на панараміраванне ў якіх відывы фільм. І цяпер характава амаль захавалася. Гэтае амаль! Амаль што слова, як згадваў адзін з персанажаў Андрэя Макаёнка. Не, дзякуй лёсу, пакуль што ніякія глабальныя катаклізмы не кранулі гэтыя куткі Беларусі. А ад замка засталіся руіны — дзве высакародныя вежы — не на нашай памяці, тры стагоддзі таму назад. Аднак... Сёння таго бязвавага тунеля на баранавіцкіх гасцінцы ўжо няма, вырабілі ўшчэнт. І хаця пагоркі наваградскіх ваколіц не вельмі кранулі заваёвы цывілізацыі, ажно знакі яе, што зусім не стасуюцца да атачэння гістарычнага помніка, то тут, то там аказваюць сябе. Так і рэжа вока высокая труба — не хімава, не сталеліцейнага камбіната, усяго толькі маслава. Ажно і труба гэтая, і ўсе забудовы прадпрыемства разбураюць прыродную гармонію ландшафту. Дарэчы, усе вытворчыя ўстановы горада месціцца ў асноўным у заходняй, не гістарычнай яго ўскраіне. Чаму б і гэтым прадпрыемствам не знайсці было пляч там?

Магу сабе ўявіць, як нехта тут ускіне брыво. Тут столькі сацыяльных, экалагічных праблем, ад Чарнобыля не ачоемаеся — сапраўды бяды, — а тут, бачыце, краевід сапсаваў. Аднак усё, у тым ліку і вялікія беды, — пачынаецца з непрадугледжаных дробязей. Пабудавалі хімакамінарны 8-мі кіламетра ад старажытнага Полацка, ад пракаветнай Сафіі. Экалагічная сітуацыя ў Наваполацку цяпер вядома ўсім, пра гэта вядома гаворка і на старонках «ЛіМа». Чамусьці не знайшлася лепшага месца для азотна-тукавага камбіната, як прадмесце старажытнай нашай Гародні. У тым жа Наваградку ў былым Дамініканскім саборы зрабілі спачатку склад, потым яшчэ нешта, не менш «рэпрэзентатывнае», урэшце — не ўгледзелі —

шуганула полымя, добра папрацавала (а там жа якія працы беларускіх разьбяроў былі!). Цяпер — збіраюцца рэстаўрыраваць... Агульны абрыс гістарычнай часткі горада не змяніўся, але аблічча — парушылася. Звялічы сажалкі, што раней былі каля многіх катэджаў, сякера добра папрацавала — паменела шыршыны, бэзу, чаромхі, непараўнаных наваградскіх півоніяў-каменак. Недзе з сярэдзіны 50-х па розных прычынах змяніліся гаспадары прыватных хацін — куплялі іх людзі часам гаспадарлівыя, часам не вельмі, але зусім чужыя гарадской і месцаваквой беларускай культуры. І секлі не толькі дзікую ружу — секлі і малінікі, і слівы, якія вырошчвалі прысадамі, і альтанкі з хмелю ці плішчу, лапікі трускалак — садзілі

выхоўваецца на набярэжных Парыжа, насупраць Луўра і Цюльеры, ля палаца Мазарыні і слаўнай ракі Сены, якая цячэ паміж вялікімі і малымі вежамі, шпіцамі званіцэ. Гэта словы Анатоля Франса. Не будзем праводзіць архітэктурны паралелі. Звернем увагу на гэтае — «не можа быць суцэльнай пасрэднасцю...». Бо кожны прыгожы краевід, лукаваты бераг ракі, важнае характава вежаў Мірскага замка, цнатлівы спакой Полацкай Сафіі, высакародная вытанчанасць касцёла ў Ішкальдзі, прадуманая гармонія архітэктурна-пейзажнага ансамбля ў Нявіжы — хіба яны не паўплывалі на эстэтычны густ, на духоўны свет шматлікіх пакаленняў? Хіба не выхоўвалі іх? Настаўніца прырода і геній умельства народнага?

карабкі будоўляў. Новае жытло людзям — тыя самыя абавязковыя асобныя кватэры. Трэба. Але... Неяк выпадкова на праспекце Машэрава даялося пачуць захапленне аднаго канадца: якая прастора, у нас гэтага няма. То чаму мы абавязкова тут хочам ісці ўпоравень? Шчыльненка падагнаць адзін гмах да другога, загадзя агаліўшы і зруйнаваўшы ўсё навокал? Не нова? На жаль. Але ж гаворкі ідуць, а мала што змяняецца. На жаль. Заўсёды з зайздасцю бачу, як нашы суседзі ў Прыбалтыцы, будуючы, пакідаюць нават старыя, засохлыя дрэвы, прадумана ўлічваючы іх вобразную графіку ў канструкцыі новай забудовы. А мы шах-мах — і рубанём казачныя прысіды па Ракаўскай шашы — і ані знаку. А ці мала тых пры-

тыкул 257 крываўнага кодэкса Францыі. Злачынную гарэзю добра ахалоджвае перспектыва 2 год турмы або 30 тысяч франкаў штрафу. Ды і нават мінімальнае мера — месяц турмы або 500 франкаў штрафу — таксама не вельмі натхняюць. І літары — цэлыя, цуд і дзіва для нашых суайчыннікаў. Мы, канечне, за выхаванне, за самавыхаванне. Але... Недахоп ці, кажучы па шчырасці, адсутнасць культуры, ці калі зусім без эўфемізмаў, дрымучае хамства — трэба караць. Досыць сляпой лаяльнасці, якая гадуе нахабства, досыць мяккацеляй паблажлівасці, якая не чуе ляякі, не звяжае на мярзотнікаў, і п'яных, і цвярозых. Усё пачынаецца з дробязей.

З уступак. Не адстаялі — знішчылі Нямігу. На месцы старажытнага замчышча паставілі досыць шэры і зусім не разлічаны на перспектыву карабок, будуюцца станцыя метро. Другая чарга лініі метро вядзецца пад святая святых старажытнага Мінска — Верхнім горадам, ужо дэфармаваны будынак «Мінскпраекта». Дарэчы, на маю асабістую думку, з довадаў, якія прыводзілі ў карысць гэтага варыянта галоўны архітэктар горада Е. М. Кавалеўскі і былы кіраўнік групы транспарту «Мінскпраекта», сённяшні супрацоўнік Дзяржбуда БССР В. Н. Варахін, пераканаўчы быў адзін — лянулі мільёны, будаўніцтва распачата («Вячэрні Мінск», 12, 14 мая 1988 г.). Астатнія ж доказы — самая вялікая плынь пасажыраў у параўнанні з трыма іншымі варыянтамі, па дадзеных паводле 1972 года, калі на плошчы 8 Сакавіка была аўтастанцыя і якой даўно няма; зручнасць — з аддаленых раёнаў будучы прыезджаць напразці ў Верхні горад — культурны і гандлёвы цэнтр; немагчымасць прыняць нейкі іншы варыянт, — мала пераканаваюць. Вялікая плынь пасажыраў была за кошт аўтастанцыі; да Верхняга горада ад станцыі метро Кастрычніцкая — пяць хвілін пешшу самай павольнай хадою; можна было прыняць і іншыя варыянты будаўніцтва, не заглыбляючыся ў грунт, не зносячы будынкаў, па самой вуліцы, як гэта рабілася на Ленінскім праспекце. Я не спецыяліст, але, мне здаецца, наўрад ці могуць даць будаўнікі метро пэўныя гарантыі, а тым больш падтрымаць іх рэальным выкананнем. І ў выступленні Варахіна (12 мая) ёсць адна вельмі красамоўная фраза: «Калі нават уявіць сабе горшае, што на некаторых будынках з'явіцца новыя расколіны пры праходзі тунеляў, дык і гэта можна паправіць. Няма ж такіх будынкаў, якія нельга аднавіць». Так усё проста — возьмем ды і адновім. Хіба можна вярнуць мінулыя стагоддзі? А калі нават скарыстаць логіку мыслення паважанага адміністратара ад індустрыі транспарту, дык якія мільёны гэта будзе каштаваць? Мільёны — на падрабук. Бо нават каменне даўніны — не мае цаны. Як не мае цаны культура. Ну, а якая трываласць гарантыі — пра тое сведчаць рэстаўрацыйныя работы, што ўжо вядуцца на плошчы Перамогі, дзе пралягла першая лінія метро.

НАШ ДУХОУНЫ СВЕТ: ВЫТОКІ І АБСЯГІ

Ала СЯМЁНАВА

«Храм наш агульны і светлы...»

ПАВОДЛЕ НЕПРАМОУЛЕНАЙ ПРАМОВЫ

бульбу і гуркі. Патрэбная гародніна. Але ж па шляхетнай і шляхецкай завядзенцы ў садзе павінна было быць усяго патроху, нават калі ты бедны, як касцельны паук. І бульба, і гурочки, і цыбуля, але ж і півоні, і флэксмы, і бэз — для акрасы душы. І трускалкі, што спецьмі клаліся ў прыгожыя парцеляновыя кошык, аздабляліся лістамі па краях — не інакш. Эстэтычны ўскліпы тутэйшай жыхаркі? Не, напамін пра традыцыі, што былі неад'емнай часткай гарадской беларускай культуры. Мецілі і своеасаблівае горада, надавалі толькі яму ўласцівае характава, індывідуальнасць. Цяпер заходняя частка горада нагадвае звычайны мікрараён — зручна, кватэры з выгодамі... Аднак аблічча гістарычнага горада непаруўна страчана. Усходняя частка засталася занятай індывідуальнай збудовай, з тымі стратамі, пра якія ішла толькі што гаворка, але ўсё ж засталася — так хочацца спадзявацца, што не пакуль што.

Вось што дзіўна — вайна мала што пакунула нам не зручаваным. І, здавалася б, мы павінны кожны будынак, кожную ацалелую цагліну, тым больш калі веку ім некалькі стагоддзяў, шанаваць, як шануюць бацькоў сваіх жывых пасля скрушаных бядот удзячнай дзеці, берагчы, як беражэ маці сваіх дзяцей.

«Не пагарджаць святым сваім мінулым...», — перадаваў нам свой боль у апошняй кнізе Уладзімір Караткевіч. Не пагарджаць...

Неяк прачыталася, што ў Шатланды дзяржава пляціць грошы фермерам за тое, каб не парушалі краевід. Праўда, хто яго ведае, як у Вялікабрытаніі, дзе месціцца, як вядома, і Шатландскае нагор'е, спалучаюцца эстэтычныя інтарэсы і будаўніцтва ваенных баз. Аднак гаворка пра тое, што адбываецца ў нас. Што пакінем мы нашчадкам? Спадкаемцам нашым? Выхаванне натурай, прыродай і «другой» прыродай, усім, што зроблена чалавекам, інакш кажучы — характавам, — адбываецца ж неўпрыкметку, само па сабе, асабліва ў маленстве. Малы чалавек глядзіць на гэты свет і неўсвядомлена далучаецца да яго красы.

«Мне здаецца, нельга быць суцэльнай пасрэднасцю, калі

Апошнім часам шмат увагі надаецца спадчыне — архітэктурнай, мастацкай, літаратурнай. Перабудова ідзе шырокімі фронтамі. Спрабуе вярнуць стратанае, захаваць духоўныя і матэрыяльныя набыткі народа. Дэмакратызацыя, галоснасць нялёгка, але ўваходзяць у наша жыццё. Ну, воль і рэфэрэндум паводле мэтазгоднасці збудоваў і пераўтварэнняў на тэрыторыі парку імя Горкага ў Мінску скончыўся, здаецца, прыняццем разумнага рашэння: не чапаць гожага і рэльефам сваім, і надзейнай лістовай немаладзёнаў-дрэў старага парку. Вабыць ён і дагледжанасцю, і «цудам» цэлых ліхтароў, і традыцыйным ценем алей. Ідуць сюды, і ў парк 30-годдзя Перамогі, што ўжо выгадаваўся ў добры ансамбль са старым паркам, людзі. Ідуць і едуць з гоных сваіх мікрараёнаў. Там, праўда, таксама нешта спрабуюць рабіць. Але. Зноў тое ж сакраментальнае «але». Скажам, у раёне праспекта Пушкіна ёсць маладзёнецкі, сімпатэчны ландшафтны парк. Ажно ценю ў ім не знойдзеш: ёсць гаёчкі, купачкі дрэў, нават сцяжына здароўя, з густам зроблены басейн-сажалка, а воль алей, як у рэгулярным парку, няма. Затое ёсць прыгожыя скульптуры, што натуральна, зноў жа з густам раскіданы па пагорках парку. Задумана ўсё вельмі хораша. А воль пра тыя «але». Пакуль гэты парк у сапраўдную моц возьмецца — прыроду не прыспешыш. І ці варта было займацца сізіфавай працай з другога боку таго ж праспекта? Была тут прыгожая вёсачка з нявысветленым (для мяне прынамсі) генезісам назвы: Цівалі. Колькі было там бэзу, чаромхі, ліп... Усё гэта сляжылі разам з будынкамі, потым садзілі тут нейкія дубчыкі (трэба разумець, гэта грошы каштавала), зараз іх таксама зводзяць у небыт: будуць. Будынык патрэбны, установы сур'ёзныя. Але ці зашкодзіў бы такому вялікаму мікрараёну яшчэ адзін лапкі зяленіва? Не ведаю, які лёс накіраваны раслінагадальніцтва, што месціцца таксама тут, непадалёк, а пакуль што ён «паяскава» засмечваецца, руйнуецца і з усіх бакоў на яго вядуць наступ усё новыя і новыя

сад на рэспубліцы, па ўсёй краіне? Ці мала пабітых ліхтароў у парках, стаптаных газонаў, засмечаных сквераў? Адкуль гэты напорны, баявіты вандалізм? Скульптура? А мы ўквэцаем яе так, што сам стваральнік не пазнае. Дзіця лезе на галаву (у прамым сэнсе), на галаву чароўнай маці з сынам (скульптура ў памяннёным парку) — дык не кувалдай жа яно гахае, хай пабавіцца. Штангі ўладкавалі на сцяжыне здароўя — а мы іх грамадой, грамадой — во, і выгнулі. А не — дык і логікам можна паспрабаваць. Лужкоў тут — хоць раскаціся. Во і кінемся на тую мураву — чым не пляж? Лежбішча, лежня. То і ўсыпалі ў першы ж цёплы дзень усе газоны. Стопчуць траву, замест маляўнічых лужкоў — лобнае месца...

Вуліцу Прытыцкага агалілі — станцыю метро робяць, дрэвы адсюль перасадзілі, а больш справядліва будзе сказаць, утыкнулі, на бульвар па вуліцы Данілы Сердзіча, перакапалі ўсё, засмечылі як ёсць. Так і засталася на лета — знявечаныя газоны, зруйнаваная алей. Былыя кветнікі — не пазнаць, нават травна на іх не расце. Ну, а самі жыхары вуліцы высільваюцца як мага, каб стаптах ушчэнт тое, што засталася, сцэжак не пералічыць. І нібыта так яно і трэба. Затое святы вуліцы праводзіцца. Акуратна. Хацелася б спытаць — хто ж святкуе ў сваім доме, не прыбраўшы і не прыбраўшыся? Але... Святкуем. Аж рэха ідзе. А хіба ж адна такая вуліца ў Мінску? У іншых гарадах? Зноў-такі — можа, дробязі? Але гэта элементарная адсутнасць элементарнай культуры. Да якой не прывучаюць ні ў дзіцячым садзе, ні ў школе, пра якую не гавораць па тэлебачанні, хіба часам пішуць у газетах. А чаму б пасля праграмы «Час» або пасля «Навін» нашага Беларускага ТБ не ўчыняць такіх невялікіх этычных «лікбез»? З «замалёўкамі» з натуры? А галоўнае — чаму не ўзаконіць пакаранне, і строгае? Прывучылі ж у цэнтры Мінска пераходзіць вуліцу толькі на зялёнае святло. Дагледжанай дабрачыннасці Парыжа, як сведчыць газета «Правда» (26 лютага 1988 г.), вельмі спрыяе ар-

Той даўні, нязмоўчны боль

Яшчэ адзін мастацкі дакумент, які даносіць да кожнага суровую праўду аб сталінізме, прыйшоў да чытача. Дакументальная апавесць А. Кавалёва «Звон мой — праўда», што цэлых дваццаць пяць гадоў чакала свайго абнародавання, нарэшце змешчана ў шостым нумары часопіса «Нёман». Імя яе аўтара больш-менш знаёма па публікацыях у газеце «Звязда», прысвечаных рэпрэсіям у трыццаці гады. Тым не менш, ёсць патрэба нагадаць яго біяграфію.

Апанас Фёдаравіч Кавалёў, якому цяпер восемдзесят пяць, родам з вёскі Лошніца былога Барысаўскага павета. Быў байцом часцей асабага прызначэння, сакратаром парткома Віцебскай швейнай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі», інструктарам, намеснікам загадчыка аддзела прапаганды і культуры, першым сакратаром Віцебскага гаркома партыі. З верасня 1937 года з'яўляўся Старшынёй Савета Народных

Камісарыў Беларускай ССР, выбраны дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР і адначасова дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. З 25 студзеня 1939 года... Аб гэтым, уласна кажучы, і апавесць А. Кавалёва.

Яго, як і многіх іншых, узялі нечакана. Прыйшоўшы познім вечарам дахаты — кожны кіраўнік вымушаны быў працаваць па прыкладу «правадыра ўсіх народаў», — хуценька распрануўся і адразу заснуў. Што адбылося далей, падобна на страшны сон: «Прачнуўся ад моцнага штуршка. Каля ложка стаялі тры чалавекі, апрапунтыя ў шынялі. Двое схпілі мяне за рукі, трэці пачаў шукаць пад падушкай, палез пад сяннік. Асвятлілі прышэльцы стоўпіліся хто ля дзвярэй, хто ля акна.

— Дзе зброя?
— У мяне няма зброі.
— Хлусіш! Дзе зброя? — сярдзіта закрычаў той, хто

збшукваў». (Пераклад тут і далей мой. — А. М.).

Сцэнарый вядомы да драбніц па ўспамінах іншых людзей, хто прайшоў праз пекла бярэўшчыны і цанаваўшчыны і нейкім чынам застаўся жыць. Дарэчы, і А. Кавалёву быў прад'яўлены ордэр на арышт, падпісаны не кім-небудзь, а самім Цанавам. У гэтым, відаць, сказалася значнасць асобы арыштаванага.

Далей адбывалася тое, што не ўкладваецца ні ў якія рамкі. У руках энквэдзіста апынуўся сшытак старэйшага сына А. Кавалёва, школьніка: «У лейтэнанта свецяцца вочы.

— Што гэта за ўмоўныя знакі? — тычкаючы пальцам у сшытак, пытаецца ў мяне лейтэнант.

— Вы ж бачыце, што гэта вучнёўскі сшытак, а дзіцячы каракулі...

— Расказвай казкі! Чаму ён схаваны ў стол?.. Разбярэмся ў іншым месцы! — сказаў лейтэнант.

Страшна? Так, бо гэтыя «ўмоўныя знакі» маглі каштаваць чалавеку жыцця. Смешна? Не да ўсмешак было тым, каго кідалі ў засценкі, апраўдваючы яўную бяздоказнасць абвінавачванняў цыннічным прызнаннем: «Вопытны вораг, ніякіх слядоў не пакінуў». Пасля гэтага ў час допытаў таксама цыннічна гучалі вядомыя горкаўскія словы: «Калі вораг не здаецца, яго знішчаюць». Што да ворагаў, дык іх рабіць умелі. Таго ж А. Кавалёва абвінавачвалі і ў нацдэмаўшчыне, і ў тым, што збіраўся арганізаваць забойства таварыша

Варашылава. І любой цаной, самымі садэсцкімі прыёмамі дабіваліся прызнанняў.

Якія гэта былі прыёмы, няцяжка здагадацца, калі прыгадаць, што многія вопытныя падпольшчыкі, якія прайшлі праз адзін вядомы засценак, у энквэдзістаў «расколваліся» часам у першы ж дзень, як сталася гэта, напрыклад, з В. Шаранговічам, А. Кавалёў, перасільваючы даўні боль, які колькі ўжо гадоў не дае спакою па начах, падрабязна раскрывае механізм прадуманага, сістэматызаванага знішчэння чалавека ў чалавеку. Ад звычайнага запалохвання да дзікіх катаванняў. Называюцца імёны садэстаў, што з дня ў дзень, а, правільней, з ночы ў ноч вялі допыты. Лейтэнант Фёдаравіч, старшы следчы Лебедзеў, начальнік следчай частцы Соцікаў, следчы Ісаеў... Быццам з самога пекла выхаленыя эпізоды, за кожным з якіх і фізічныя, і духоўныя пакуты. Здаецца, усё было падначалена таму, каб падавіць псіхіку арыштаваных, ператварыць чалавека ў нешта агіднае, што варта жалю і абавязкова, любой цаной хоча выжыць.

Мы не маем маральнага права асуджаць тых, хто не вытрымаў пакут і ва ўсім «прызнаўся», або, «прызнаўшыся» сам, цыгнуў за сабой іншых. Тым большая наша павага да людзей, якія, як А. Кавалёў, нягледзячы ні на што, не падпісалі абвінавачванняў. І дзеля памяці першых, загінуўшых, і дзеля павагі да другіх мы ніколі не павінны забываць зья-

роў у чалавечым вобліку, які прыкрывалі высокімі разважаннямі аб сусветнай рэвалюцыі, гаварылі аб любові да народа, а самі знішчалі людзей — і фізічна, і маральна.

Аднойчы ў камеры А. Кавалёву давялося прачытаць на сцяне прызнанне аднаго з пакутнікаў: «Чым больш будзе арыштаваных у турме, тым лепш, хутчэй возьмуцца за розум...» Хто гэты чалавек, які дайшоў да такой жудаснай «філасофіі», нам ніколі не даведацца.

Затое ў апавесці А. Кавалёва ёсць нямаля прызвічаў іншых, каго раптоўна зрабілі «ворагамі народа». Письменнік і журналіст У. Мяснішчэў, радыёжурналіст Ю. Такарчук, просты селянін Цімох Кульгавы, адысея якога нават на фоне ўсеагульных парэшаньняў сацыялістычнай законнасці выглядае асабліва недарэчнай. Падумаць толькі! Калі Цімоха арыштавалі, дык сталася так, што, праходзячы па кладцы, яго канваір зваліўся ў раку. Цімох з цяжкасцю выратаваў яго, завёў да родзіча, абагрэў, а сам пайшоў у раён і пра ўсё расказаў. І што, думаеце, пасля ўсяго было? Да ранейшага абвінавачвання ў агітацыі супраць Савецкай улады дадалася новае: «...хацеў утапіць свайго вартавога, абяззброіў яго і кінуў у раку». Цімоху Кульгаву, можна сказаць, «пашанцавала» — усяго толькі нейкія пяць гадоў турмы за сваё «злачынства» атрымаў. А магло быць куды горш...

«Дзе цяпер гэтыя лебедзевы, ісаевы, соцікавы? Ці грызе сум-

«ХРАМ НАШ АГУЛЬНЫ І СВЕТЛЫ...»

(Працяг.
Пачатак на стар. 5).

таму помніку, што так, дзякуй лёсу, і не ўздыбіўся на Паклоннай гары ў Маскве? І ці не выглядае дэкарацыяй адрэстаўраванае Траецкае прадмесце, пазбаўленае гістарычнага атачэння, прыблізна так, як стары Арбат у Маскве, заціснуты бетонна-шкляным Калінінскім праспектам? Канечне, добра, што хаця гэты невялічкі кавалачак, высіла рэгенераванай старажытнасці ёсць у горадзе. Але, зноў «але». Няўжо, калі была такая пільная неабходнасць узводзіць жылы дом побач з рэстаранам «Журавінка», дык хіба нельга было не ўзводзіць шэра-доўгі, безаблічны маналіт, а збудаваць некалькі стылізаваных дамкоў — нахштат тых, што ў Траецкім прадмесці?

Верхні горад будзе замкнёны з усіх бакоў забудовай, што ніяк не стасуецца са стылем архітэктуры старога горада. У такіх выпадках нам, як правільна, тлумачаць — будоўля распачата, выдаткаваны сродкі. Такая зручная вымоўка. А ці кава — якія сродкі лягнулі, калі руйнаваўся квартал самавітай, цаглянай кладкі, пасляваеннай забудовы на былой вуліцы Савецкай? І ці так край патрэбная была пляскастая плошча? Плошча ж была. Пры нашым дэфіцыце жылля спляжылі дамы грунтоўнай, надзейнай забудовы. У цэнтры горада.

...У 1923 г. Аляксандр Бянуа, буйны рускі мастак, бліскучы і шматгранны крытык, удзельнік стварэння новага, Дзяржаўнага Эрмітажа зазначаў: «Усе мы былі сведкамі той незвычайнай з'явы, што найбольш крытычныя моманты рускай рэвалюцыі прайшлі амаль без страт, што дачычыся гістарычных і мастацкіх помнікаў... Нягледзячы на поўны пераварот... гісторык старога ладу Расіі зможа вывучаць асаблівасці яго ў такой паўнаце, якая невядома Францыі, што пацярпела ў найвышэйшай ступені ад катаклізму вялікай

рэвалюцыі». Вядзе ён гаворку, праўда, пра палацы-ансамблі Пецярбурга і яго ваколіц, аднак агульны накірунак дзеянняў Савецкай улады быў адзін. І на Беларусі таксама «на чале наноў узнікшых інстытутаў аховы помнікаў сталі людзі, якія свядома ставіліся да сваёй задачы, сцэльна да гэтага падрыхтаваныя і энергічныя...»

На жаль, як і многія іншыя завабывы рэвалюцыі, пазней мы не змаглі захаваць і свядома асветніцкага стаўлення да культуры сваёй, да архітэктуры сваіх гарадоў, да ўсяго, што стварала агульнае іх гістарычнае аблічча.

Мо цяпер, у эпоху перабудовы, ці не самы момант засцепагчыся ад новых памылак?

Каб плыў судоў уратавальны дым, — А родны край знік у навікі ў хвалях — Я б лепей згінуў з ім, з яго апошнім жалем. Як жыў і мучыўся бязмерна з ім.

(У. КАРАТКЕВІЧ)

Ці ж не павінны мы сёння спавядаць такі максімізм? Не толькі ў дачыненні да лёсу роднага краю. А з нагоды ўсіх «драбніц», з якіх вынікае вялікае ліха?

Дарэчы, вяртаючыся да выдаткаў. А чаму б нам не пераняць вопыт, скажам, Польшчы? Не ўчыніць грамадскую скарбонку? Некалі прафесар М. М. Улашчык разважаў, што калі б мы паспрабавалі распаўсюдзіць вопыт грамадскіх скарбонак, каб сабраць сродкі для ўзнаўлення помнікаў старажытнасці, дык ён, скажам, на рэстаўрацыю Мірскага замка выдаткаваў бы тры свае прафесарскія зарплаты. Не так мала.

М. М. Улашчыка, на жаль, ужо няма сярод нас. Але ёсць жывыя. Ёсць Беларускі фонд культуры. І ў ім камісія па захаванні гістарычнай спадчыны. Пакуль яшчэ не зусім позна — ці не варта паспрабаваць усе спосабы захавання

нашай архітэктурнай спадчыны?

«І мовы залатая сталь...»
(У. КАРАТКЕВІЧ)

ЯК вы лічыце, пра што можна спрачацца ў Фларэнцыі? Пра лёс Мікель-анджэла? У чым больш выявіўся хітрамудры розум Макіявелі — у «Гісторыі Фларэнцыі» ці ў «Дыялогу пра мову»? Дыялог пра мову быў, але — не пра італьянскую. Немалады чалавек стандартызавана-гарадскога выгляду — акуллары, барада, джынсы — безапеляцыйна абвясціў, даведаўшыся, што я ў Беларусі: беларусы — не нацыя, усе мы браты-славяне, мова — не мова, так, дыялект. Прынамсі, на яго асвечаны розум, так можна весці гаворку пра Уральскую або кубанскую мову. Чалавек быў уласным карэспандэнтам па Сахаліне ведамаснага сталічнага друкаванага органа — былі ў яго, дарэчы, як неаспрэчнае пацвярджэнне гэтай прыналежнасці, незлічоны колькасці камплекты — значок і бланкет з грыфам «Лесная промывленность», якія ён з высокай сваёй ласкі раздаваў і прэзентаваў усюды. Дык вось — чалавек той атрымаў адукацыю ў Рызе, жыў недзе ў Сярэдняй Расіі, урэшце трапіў на Сахаліні. Само па сабе гэта зусім не крымінальна, нармальны лёс журналіста. Але... Зноў яно, але. У такіх абставінах чалавек па-сапраўднаму культурны набывае і веды, і прафесійны гарт, і павагу да людзей розных нацыянальнасцей, да культуры і мовы гэтых людзей. Некаторыя — вось гэтае, пагардліва-фанабэрылае стаўленне «грамадзяніна свету» з добрым-нядобрым прысмакам, здавалася б, зусім забытага шавінізму. Калі адрас — «не дом і не ўліца», калі блізка-роднаснае ўспрымаецца не як самастойнае і своеасаблівае, а як адхіленне ад таго, што яму, усяведусамеаду, вядома. Аднак — гэта і горкае пацвярджэнне нашай агульнай бяды, нашай траге-

ды, пра якую мы ўрэшце гаварылі ўголас на Беларусі рэдка дзе пачуеш сапраўдную беларускую мову. Колькі разоў даводзілася чуць ад прыездных пытанне: «Чаму ў вас толькі радыё гаворыць па-беларуску?» Ну, цяпер яшчэ тэлебачанне, і тое не заўсёды. І ўсе мы ведаем пра тую «страсянку», на якой учарашні высковец (а іх зараз большасць насельніцтва беларускіх гарадоў) гаворыць. Стварыўся сацыякультурны тып, што як след не ведае ні рускай, ні беларускай мовы. Прыехаўшы ў горад, былыя высковцы хлопцы і дзяўчаты, трохі асвойтаўшыся тут, пачынаюць разумець, што ў сённяшніх нашых умовах карыстацца беларускай мовай, па сутнасці, няма дзе. У школе — неабавязкова, у сярэдніх і вышэйшых навучальных установах — тым больш (хіба што на беларускім аддзяленні філфака, сённяшнія эксперыменты асобных выкладчыкаў — пакуль што эксперыменты), ва ўстановах забыліся, калі тое было, каб беларуская мова тут гучала. На прадпрыемствах — таксама. І пачынаюць яны пахапліва ўжываць рускую мову — з памылкамі, з семантычнымі пярэкрутамі, і, безумоўна, з лексічнымі ўкрапінамі з беларускай. Тыя, хто мовы не ведае, прыездзя і тыя, хто даўно і тры-чатыры атабарыўся на Беларусі, не лічачы патрэбным хаця б збольшага даведацца мовы і культуры яе, лічаць гэтае неахайнае набліжэнне да рускай за беларускую мову. А, як вядома, няведанне заўсёды спрыяе высакамернаму абагульненню. Колькі разоў даводзілася спрачацца са свярджэннямі нахштат: «Усе культурныя людзі (у такіх выпадках абавязкова сябе лічаць авангардам культуры) не адносяцца сур'ёзна к беларускаму языку». Аднак — не ведаю, ці большасць, але вельмі многа і такіх, хто, пачуўшы беларускае слова, загараюцца тым добрым агнём, што завецца прагай ведаў і культуры. Колькі разоў даводзілася сустракацца з бібліятэкарамі, кнігальцамі, з кнігандлярамі... Не па Бюро прапаганды, выключна на грамадскіх пачатках, часам па службовых абавязках, часам — па дамоўленасці, афіцыйна-неафіцыйнай. Увогуле апошнім часам беларускія работнікі куль-

туры, друку, тэлебачання і радыёвяшчання, кнігандлю робяць энергічныя намаганні па прапагандзе беларускага слова — прэм'еры кніг, лекцыі, кніжныя кірмашы, сустрэчы з пісьменнікамі... Але... на прэм'еры кнігі можна атрымаць эмацыянальны штуршок да рэальнага руху і нельга вывучыць мову. Тут патрэбна шырокая, разумна распрацаваная праграма па вывучэнні мовы, абавязковае вывучэнне яе ў дзіцячым садзе, школе, сярэдніх і вышэйшых навучальных установах, падрыхтоўка кадраў настаўнікаў, стварэнне гуртоўкі па вывучэнні мовы. І, галоўнае, ажыццяўленне на справе статусу дзяржаўнай мовы. Эмоцыі павінны саступіць месца рэальным спра-

Гэта неабходна для ўсёй беларускай культуры. Для літаратуры — найперш. Узровень літаратуры абумоўлівае ўзровень чытача. Але ж і ўзровень чытача шмат у чым вызначае ўзровень літаратуры. На Беларусі шмат хто з людзей адукаваных, падрыхтаваных да сур'ёзнага чытання — у тым ліку тых, хто досыць няблага валодае замежнымі мовамі (з'явіўся ўжо такі кантынгент), не ведаюць роднай мовы. А, скажам, інтэлектуальная проза, іранічная проза, літаратурны парадокс — яны вымагаюць у чытача і здольнасці да асацыятыўнага мыслення, і ўмення ўспрымаць умоўнае пісьмо, іншасказанні, разумець зрушэнні часова-прасторавых прапорцый. Не толькі агульнакультурнай падрыхтоўкі, але і валодання мовай не на будзённа-абытоўным узроўні.

Гэта ўсё — не нацыянальныя амбіцыі, гэта разуменне рэальных пагроз і рэальных магчымасцей. Ад нас шмат у чым залежыць, ці зберажам мы «і продкаў запавет, і мовы залатую сталь, і нашых дум сусвет» (У. Караткевіч).

«Так песня — долю нараджае...»
(Я. ЯНІШЧЫЦ)

Г А ДЫ са два назад прайшоў фільм Сколы «Баль». Замалёўкі часу. Часоў. Музыка-танцавальныя замалёўкі, пачынаючы недзе з 20—30-х гадоў. Модныя мелоды і іх рытмічна-рухавыя інтэрпрэтацыі. Але — і псіхалагічныя замалёўкі, карціны но-

Вяртанне Янкі Лучыны

На ніве нацыянальнай культуры — святая: выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпуска аднатомнік выбраных твораў аднаго з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, вядомага паэта — дэмакрата Янкі Лучыны.

Няпростым было вяртанне пісьменніка да чытача. Як вядома, пры жыцці пісьменнік пачаў толькі адну сваю кнігу — ананімна выдадзенаю «З крывавага дэна», жанр якой аўтар вызначыў як «Эпізод з паўстання 1863 года на Міншчыне». Зборнік жа «Паэзія» выйшаў у Варшаве, калі Я. Лучыны ўжо не было ў жывых (1898). Яшчэ пазней пачаўся свет у Пецярбурзе яго «Вязанка» (1908). Выбраныя творы выхадзілі і ў 1953 годзе.

Няма патрэбы нагадваць, наколькі бібліяграфічнай рэдасцю сталі гэтыя выданні, як і тое, што нарыс С. Майхровіча «Янка Лучына», вышлучаны ў 1952 годзе, дае даволі прыблі-

нае ўяўленне аб жыцці і творчасці пісьменніка, бо ў ацэнцы здзейснага ім скажуся ўплыў тагачаснай крытыкі.

Тым больш адназначная задача стала перад уладальнікам цяперашніх «Твораў» Я. Лучыны Уладзімірам Мархелем (ён жа аўтар грунтоўнай прадмовы «Пісалася ў добрай веры...» і каментарыяў да публікацый). Упершыню сабраны разам рознажанравыя творы Я. Лучыны. Зразумела, асноўную нагрузку нясё яго паэзія. Гэта, найперш, шэраваная вішаванні «Усёй трупі дабрадзеля Старыцкага беларускае слова» і «Дабрадзеля артысту Манько», з якімі паэт у свой час звярнуўся да украінскіх артыстаў, што выступалі ў Мінску ў 1887 годзе; вершы «Вясновай парой», «Вясна», «Стары ляснік», «Пагудка», «Сівер» і іншыя.

Польскамоўная паэтычная спадчына прапаўца ў перакладах самога У. Мархеля, а тансама Г. Тумаша, Р. Бараду-

ліна, М. Арочні, І. Чыгрына. У ёй адметнае месца займаюць «Паллунічыя анварэльні з Палесся», якія У. Мархель называе «Лучыным адрыццём беларускага народа, мужнага, цярдлівага, сціплага».

Змешчаны ў кнізе і драматычныя абразок «Старасць не радасць», ужо згаданы запіс «З крывавага дэна», нарыс «Са святучнай паездкі». Чытач атрымае даволі поўнае ўяўленне і аб Лучыне — перакладчыку, прапаўца яго перастварэнні па-беларуску У. Сыраномлі, а таксама перакладчыку на рускую мову польскага паэта, удзельніка паўстання 1863 года А. Асына.

Завяршае аднатомнік раздзел «Лісты». У эпістальную спадчыну ўвайшлі пісьмы Я. Лучыны, адрасаваныя П. Шэйну, М. Доўнар — Запольскаму і рэдактару з Варшавы З. Пшасмыцкаму (апошнія з польскай мовы пераклаў А. Мальдзіс).

Выдаўцы парупіліся, каб аднатомнік стаў сапраўдным падарункам для ўсіх аматараў беларускай літаратуры. Ён надрукаваны на мелаванай паперы з адметнымі ілюстрацыямі мастака А. Александровіча.

В. ЗАКРЭУСКІ.

ленне іх чорныя душы? Перад ім хваліцца яны сваімі «залугамі»? — болей вырываецца ў аўтара аповесці. Магчыма, многія з іх, калі не паспелі памерці сваёй смерцю, і па сённяшні дзень жывуць. Ды толькі ці далі ім права на жыццё іхнія больш высокія начальнікі? Калі лёс ахвяр неўзабаве напаткаў такіх, як Яжоў, Берман, дык што ўжо казаць пра нейкіх там «лебедзевых, ісаевых, соцікавых»? Мае рацыю С. Грахоўскі (яго інтэрв'ю «Урокі мінулага забываць зланына», надрукаванае ў газеце «Советская Белоруссия» 12 чэрвеня г. г., давялося чытаць адначасова з аповесцю А. Кавалёва: «Паколькі работнікі НКУС «вельмі» многае ведалі, іх (нават узагароджаных) рана ці позна забіралі і адпраўлялі ў лагеры і высылкі. Аднаго з такіх, Лукашонка, я сустрэў у лагеры. К моманту нашай сустрэчы ён быў поўнаю дэмаралізаваны, цалкам ламаны маральна і фізічна. Не ведаю, чаму ён падышоў да мяне, магчыма, хацеў выказацца: «Я ведаю, што вы ні ў чым не вінаваты, але што я мог зрабіць?» — быццам апраўдваючыся, сказаў ён».

Гаворка не пра тое, каб некага абліць. Проста ў імкненні да ўсеагульнай праўды (а яна адзіная, што непадсудна), выкрываючы вінікі ў машыне знішчэння, трэба найперш шукаць тых, хто падштурхоўвае яе абароты, з'яўляючыся галоўнай прывадной сілай. Гэта тым больш важна і неабходна, бо, як сведчаць апошнія публікацыі ў друку, сёй-той з тых,

хто раней займаў высокія пасты — і пры Сталіне, і пазней, — спрабуе паказаць сябе гэткай нявіннай ахвярай, якая не займалася перабудовай толькі таму, што пра гэтую перабудову тады яшчэ не чула. Дарэчы, у аповесці А. Кавалёва шмат праўды сказана і ў дачынненні да вышэйшых эшалонаў тагачаснай улады.

Не можа аўтар забыць былыя крыўды? Але чаму ён павінен іх забываць? Пабыў бы хто-небудзь у яго скуру, тады б адразу адчуў, што значыць знаходзіцца ў турме, а тым больш «лішняе месца». А менавіта так адбылося ў выпадку з А. Кавалёвым. «...значна пазней я даведаўся, што ў кастрычніку 1940 года Панамарэнка асабіста было паведамлена аб заканчэнні паўторнага следства па маёй справе і Пракурор СССР вынес пастанову аб маім вызваленні ў сувязі з адсутнасцю віны. Цанова, з ведама Панамарэнка, не выканаў гэтай пастановы, схаваў яе, і я, будучы юрыдычна апраўданым, знаходзіўся ў зняволенні яшчэ паўтара гады».

Панамарэнка, вядома, няма ла зрабіў, каб выратаваць у свой час многіх з нявінных ахвяр, хоць і далёка не ўсё залежала ад яго, тагачаснага сакратара ЦК КП(б) Беларусі. Але гаворка ідзе аб гістарычнай праўдзе, аб тым, што ні з якіх меркаванняў нельга дапускаць, каб на старонках мінулага заставаліся «белыя плямы». Дзеля яе вялікасі Праўды.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

ЯНКА ЛУЧЫНА

раваў і сацыяльных катаклізмаў. У музычна-пластычным выяўленні. Вобраз часу. Бо музыка, танец — адбітак сацыяльна-культурнага стану грамадства. Псіхалагічнага яго настрою. Рытму яго жыцця.

У кожнага часу — свае песні. Свае мелодыі. Свае рытмы. Менуэт — і мы адразу ўяўляем грацыёзную даму ў крыналіне і кавалера ў чаравіках з бантамі, што застыў у пачыў танцавальным рэверансе. Мазурка — і мройліва думка сочыць за імклівым тактам у тры чвэрці, якія адбываюць лёгкія пантофлі паненак і элігантныя боты паню. Вальс — і вясёлая віхура венскай гарэзіі стракаціць белымі жаночымі строямі і чорнымі фракамі іх партнёраў, плыве рамантычнымі хвалімі рускай старадаўніны. Балеро — пошчак кастаньет і пагрозліва-пранізілае выштуркуванне абцасаў — нязбытная, выструнена-напружаная трывога каханія. Полька, незабытная полька «з падкіндэсам», полька-мятлуха, якім цвітам-макам пракінуцца ў няспынным яе карагодзе андаракі красунь, якія каленцы выштуркуюць хлопцы... Рытмічная млоць танга. Бадзёрая хуткасць факстрота. Іранічная адмысловасць чарльстана. Акрабатычная спартыўнасць, хаўрака зухаватасць рок-н-рола. Шрубаразная гарэзія твіста. Галаваломная мудрагелістасць брэйкданса, неадчэпны, сечаны рытм.

Усё гэта, мабыць, заканамерна, як заканамерна вяртанне да тых ці іншых мелодый і рытмаў. Як заканамерна вечная праўда народных мелодый і высакародства музычнай класікі. Той музыкі, што ўзнікла ў хвіліны ўзвышэння чалавечага генію. Музыкі, пачуўшы якую, чалавек багачее на імгненні супрычаснасці да вяршыняў чалавечага духу.

Дарэчы, музыка некалі была тым мастацтвам, да якога трэба было далучацца сьвятома (у адрозненне ад архітэктуры, прыкладнага мастацтва), — ісці ў канцэрт, слухаць арган ці спець у царкве (хіба што музыка званоў успрымалася незалежна ад уласных намаганняў), іграць ці спяваць самому. Тэхніка зрабіла музыку агульнадаступнай, — грамафоны, патэфоны, рэпрадуктары, прымінікі, прайгравальнікі,

магнітафоны, узмацняльнікі... Добра і блага. Добра — кожны можа слухаць любую музыку. Блага — кожны можа прымусяць слухаць любую музыку.

Скажам, падарунак лесу. Прахалодным летнім днём, калі парк сцісана маўчыць, не дзе паміж вербалоўцамі сажалкі і ліпамі прысад узнікаюць, перакідаюцца з нейкім пакутлівым наівам і цнатлівай трывогай гукі раяля. І ўсё навокал набывае той асобы сэнс, у якім «вселенная небывалост і жыцці новізна» (Б. Пастарнак). Фрэдэрык Шапэн... Са звычайнага рэпрадуктара. Тэхніка...

Але было і такое. Мая маці жыла сваё апошняе лета. Цяжкае, гарачае гарадское лета. І былі ночы без сну. Кароткія для ўсіх летнія ночы — доўгія для яе. Мы бегалі накачваць кіслародную падушку, выклікалі «хуткую дапамогу». Урачы ТЭБ (тромбаэмбаліцыйных брыгад) самаахвярна святаядзейнічалі, а над мікрараёнам усю ноч вісела непераможна-нахабнае: «Цілі-цілі, цеста, йё-хо-хо, жаніх і нявеста йё-хо-хо!» Гулі вяселлі, якім «неба было мала і зямлі». Узмацняльнікі рабілі грамавымі вокальныя галасы ўзвяселяльнікаў, здавалася, раўло само паветра. А на кардыёграфе плямля рыва, амаль прама, а чалавек у белым халаце, з мокрым ад высільвання чалом ніяк не мог трапіць іглой у збучвельную вену. «Йё-хо-хо!» — высільваюся, вылузваюся са скуры і з голасу свайго нанятый вяселун. Узмацняльнікі неслі рэха. Тэхніка...

Гаворка не пра тое, што ўсе павінны даць зарок маўчання і нема сцяць вусны, выключыць усё цуды сённяшняй радыётэхнікі і гуказапісу. Мільённы горад — кожны дзень нехта жэніцца, нехта нараджаецца, нехта памірае. Але... Зноў жа — але. Цяпер магутныя мегагерцы ўзмацняльнікаў даюць матчмасць «цывілізаваць» усю ваколліцу. Прычэпістыя рытмы «хэві-металу» гучна-настойліва гудуць, бывае, з самай раніцы. Асабліва чутно гэта ў цёплую пару — вокны расчынены, тэхніка спіраўна выдае мадэрновыя рытмы або яшчэ нешта ў стылі напакрымінальнага «фальклору»: «уліца, уліца, уліца, родная, Савеловская уліца мая...». Адра-

зу хачу падкрэсліць, што я не з тых, што адмаўляюць сучасныя мелодыі і рытмы. Але — ёсць і няпісаныя правілы, і занатаваныя, здаецца, у афіцыйных рашэннях правілы чалавечых узаемаадносін, правілы, па якіх людзі павінны захоўваць цішыню. Слухайце тое, што вам падабаецца, але чаму гэта павінна слухаць уся вуліца? Увесь мікрараён? Нават і ясны днём. У Мінску, дарэчы, існуе пастанова, паводле якой такія парушэнні грамадскага парадку могуць быць пакараны штрафам у дзесяць рублёў. Супрацоўнікі міліцыі сведчаць, што веселуны звычайна спакойна расплачваюцца і працягваюць рабіць сваё. Ды і міліцыі праца, на жаль, халапа — зірніце толькі на крмінальнае зводкі, якія апошнім часам сталі друкаваць. Ну, а тэхніка — гэта тэхніка, яна не хутка стамляецца. Вось і слухайце... Усе.

А наконт самой музыкі — дык густы выхоўваюць. Вядома ісціна. Чаму не даць выхад энергіі ў танцы, што патрабуе добрай выспартаванасці, маладога спрыту? Чаму не прымаць рызыкаўныя мадуляцы, уласцівыя сённяшняй эстраднай песні, эксперыменты вакалізу сучасных музычных напрамкаў? Час, калі нават Эдзіт Піяф лічылі «не той» спявачкай, а рок-н-рол або твіст — выбрыкамі д'ябла, мінуўся, і даўно, яшчэ ў тых часы застою. Але... Зноў — але. Сёння і тэлебачанне, і радыё, і ўсё трансляцыйнае кропкі ў магазінах, кафе, рэстаранах іграюць адно, як, дарэчы, і «жывыя» аркестры. Свята вуліцы, раёна — зноў: «Гіподынамя!» або дысканты-фальцэты якога-небудзь айчыннага ці замежнага ВІА, часта вельмі прымітыўнага, з тых, што «выдаюць» штампавана-тыражыраваныя лямант, калі, хоць памры, дык не адрозніш адзін ансамбль ад другога. У кіно геранія, ледзь расплюшчышы вочы, з самага ранку, ляпае па клавішы магнітафона: «Держі мяня, соломінка, держі!» І моладзь, асабліва зноў жа дзеці тых, учарашніх вяскоўцаў (а іх большасць у сённяшніх гарадах), нават не ўяўляюць сабе, што існуе яшчэ нейкая музыка. Таму што перадача пра вялікага кампазітара нашай сучаснасці Георгія Сві-

рыдава ідзе, канечне ж, пасля «Празжэктара перабудовы», у дзесяці гадзін вечара, таму што выдатны тэлевізійны твор «Трынаццаць інтэрв'ю з Віктарам Трацяковым» ніколі, здаецца, не паўтараўся, таму што многа добрай сімфанічнай і камернай інструментальнай музыкі па тэлебачанні і радыё перадаюць — у дні нацыянальнай жалобы. Вось у такіх маладасведчаных маладых і складваецца ўражанне: пахавальная музыка. Ні «Што, дзе, калі», ні «Погляд», ні «Да і пасля паўночы», ні наша «Сустранемся пасля адзінаццаці» не абыходзіцца без музычнага допіну такога кітталту. Нават папулярныя класічныя мелодыі пачуеш зрэдку. Наша філармонія спрабуе ісці супраць агульнай магутнай плыні. Не проста наладжвае канцэрты: робіць лекцыі, прадае абанемента. Хаця ў гэтым таксама ёсць свае мінусы. Заняты чалавек, у якога ніяк не выпадае тэатральна-вернісажны хранаметраж, час ад часу ўсё ж хоча паслухаць добрую музыку, адзін канцэрт, два, ажно білетуў няма, ёсць асветніцка-перастраховачны абанемент. Але... Нават і абанемент — гэта ўжо сьвятомае намаганне. А прычэпленыя мелодыі «індустрыялізаванага», тыражыраванага інструментальна-песеннага шквалу — яны даганяюць паўсходна: у цягніку, у аўтобусе, на пляжы, у парку. Таленавітыя мелодыі і рытмічныя падробкі, шчырыя і прадуманыя словы і шматкаваная луска песеннай «рыбы». І часта да мелодый, якой проста наканавана папулярнасць, далучаюцца сюльныя абракадабры, кшталт: «Ах, вернісаж, ах вернісаж! Какой пейзаж! Какой пасаж!» або «Хозяйка кабае-судьба». І г. д. І г. д. І г. д. І ўсё гэта спяваецца, паўтараецца, слухаецца. І пры сучасных сродках інфармацыі многія ўяўляюць сабе свет музыкі выключна толькі па модных шлягерах. І гэта не культура мас, гэта бяздумнае шэсце масавай культуры. З упэўненасцю, якую падтрымліваюць нашы сродкі інфармацыі, што інакш і быць не можа. І правы кожны, хто мае магнітафон з мажымі мегагерцамі. Слухаю — аж шыбы звяніць. Я так хачу! Хто супраць?

Пасля прынятага закона пра барацьбу з п'янствам на вулі-

цах пацішэла, сышло ў нябыт п'яна-скандалнае баяванне вяснова-летня-восенскага перыяду, з аркестрамі з некалькіх малайцоў з ударна-разухабістым рэпертуарам. Але гвалт транзістару, какафонія хатніх магнітафонаў, музычныя сметнікі кафе і рэстаранаў, шалёны гвалт шлягернага рэпертуару пад час свят раёнаў і вуліц — усё засталося. Людзі развучваюцца адчуваць асалоду цішыні, слухаць галасы зямлі, галасы лесу: ідзе чалавек вясновым паркам, што ўвесь звяніць птушынымі спевамі, і слухае транзістар. Засілле ўсё тых жа мелаварыяцый.

...У Мінску ёсць невялікае, утульнае кафе «Паллунічы». Стылізаваны пад даўніну інтэр'ер, столкі на дваіх, на чарвяках, паўэмрок... Там прыемна было пабавіць паўгадзіны — гадыну. Яшчэ і таму, што раптам з тлуму вуліцы трапляў у сімпатычны куток, дзе цябе сустракалі гукі лесу. Вось нейкі раз ідзем мы, наперад цешым сябе — зараз глухавата чырвань цагляных сцен, спакойнае святло ліхтароў, духмянае пітво з траў — і птушыны шчыбет. І раптам, яшчэ з парога, зычны знаёмы голас: «Седой паромішк...» Патрэбна і гэта — гучны талент Пугачовай. Але... Чаму сярод мітуслівага дня або пасля яго, увечары, не паслухаць птушак, не пагаварыць ціха з сябрамі? Дарэчы, у краіне песняў, у Італіі, ні ў адной з траторый, ні ў адным з рэстаранаў мінулай восенню мы не чулі музыкі. Цішыня. Хаця самы моцны магнітафон, усе цуды сённяшняй радыётэхнікі там каштуюць капейкі. Людзі прыходзяць адпачыць, пагаварыць, тлумачыць адной нашай аматарцы музычнага тлуму гаспадар траторыі, у кожнага свой настрой, а для музыкі ёсць дансінгі, канцэртныя залы.

Культура побыту, культура абыходжання, культура духоўная — гэта ўсё мае агульную сувязь. А мы так доўга культуру духоўную, не адмаўляючы, замянялі шматлікімі эрзацамі, замешанымі на паўпраўдах, з памкненнем да звяклых нарматываў. Так доўга лічылі другараднай культуру побыту, культуру паводзін, этыку звычайнага рангу, што згубілі іх ушчэнт. І хіба не зараз, у час

(Заканчэнне на стар. 10).

У ПОКУЦІ на бажніцы стаялі тры абразы: Саваофа, Багародзіцы з дзіцянём і Хрыста. Багі жылі тут спрадвеку. Яны глядзелі за хатай. Такая іхняя работа.

Саваофаў абраз быў скрыначкай са шкляным вечкам, пад якім знаходзілася дошка. На дошцы — намазаны твар і рукі бога, а вопратка выкраена з пазалочанай бляхі. Здавалася, бог выглядае з бляхі, як з пячоркі — гнеўна і з папрокам. Багародзіца была простым друкарскім адбіткам, узятым пад шкло.

Над Хрыстом пахадзіў багамаз-руплівец і стварыў цуд на трох ліпавых дошках. Лабаты, валавокі пакутнік абяцаў: я ўратую, я пазбаўлю — верце! Золата і блакіт звінелі на чорным фоне, і страдаўня цымянасць фарбаў на дошках, на якія маліліся пакаленні, несла ўсе тыя спадзяванні і надзеі, якія былі накіраваны на Ісуса. Можа, таму абраз баяліся праціраць вільготнай анучкай, быццам няўзнак маглі сцерці ўсе тыя просьбы і жаданні, якія выпрошвалі ў бога людскія вочы.

На бажніцы жылося суха і цёпла. Восенню і на Вялікідзень абразы выносілі з хаты асвяжыцца і пагрэцца на сонейку. Мянялі ручнікі, якімі багі былі спялюшаны. Чым не жыццё?

У хаце, акрамя багоў, жыў камсамалец з маткай. Пры гэтых пакутаваў над «Капіталам», а паралельна мусоліў Біблію, выпрабавваючы мудрасць адной кнігі мудрасцю другой. Хлопцаў круглявы твар аж крывіўся ад напругі. Маці кленчыла перад абразамі пасярод хаты і гарача вышэптвала ў багоў шчасця разумніку-сыну і крышачку здароўя сабе.

Аднаго разу кнігі паляцелі пад лаву: хлопцу прыспічыла ажаніцца. І неўзабаве ў хаце зашчыравала маладая гаспадыня — чарнявая і вясёлая. Ці не ад гэтай вясёласці ў хаце адзін за адным завяліся тры хлопчыкі. Не

паспела старая ўволю парадавацца ўнучкамі — узялася за яе хвароба. Не дапамаглі ні грошы, ні кумпякі, якія сын развозіў па дактарах. Старую выпісалі, і яна памерла ў хаце, на ложка, з працягнутай да бажніцы рукой.

Дзяцей ніхто не глядзеў, гадаліся ў хаце самапасам. Абынорылі ўсе запечкі, падышлі пад бажніцу. Саваоф

вілі да бажніцы ўслон, паздымалі абразы на падлогу, паадшчэпвалі нажом маленькія кручочки, адчынілі шкляное вечка і жывымі пальцамі пачалі кратаць дашчаненькае цельца Саваофа, паварочваць яго на ўсе бакі, скрэбіці пазурькамі пазалоту на блясе. Потым даследавалі Багародзіцу. Але яна была нецікавай звычайнай друкаванкай. Дабраліся і да Ісуса Хрыста. Яму пашап-

маўляці Хрыста ў падшыванца ў руках церабілася кацяня), і тканіна замаляўвалася з натуры.

Гаспадар хаты сядзеў у сельсавеце на шасцідзесяці рублях начвусам. Каб было яшчэ што да хлеба, рабіў стлярку, майстраваў услоны і лавы, выразаў людзям шыбы. Пры жонцы і дзецях абураўся нахабнасці сельсаветчыкаў, іх абьякавасці... Але і сам

Алесь НАВАРЫЧ

ПРОЗА

Пасекнавенне Багоў

АПАВЯДАННЕ

узрадаваўся — старая паспела прывіць малым пачцінасць і любоў да бога. Раптам адзін смаркач выставіў Саваофу пад нос хвігу. Нейкі момант дзеці чакалі боскай кары. Дзіцячыя вочкі пільна пазіралі на абразы. Саваоф вытрываў гэткую нахабнасць. Сцяпеў ён і тады, калі другі смаркач спусціў байкавыя штанцы, і паказаў бажніцы зад, а дзіцячая галава вызірала паміж ног і вочкі гарэлі яшчэ большай цікаўнасцю — няўжо і гэта «бозя» папусціць?

А праз некалькі гадоў дзеці паста-

цавала: яго толькі нюхалі і нават лізнулі, бо ад дошак ішоў незвычайны, прыемны пах. Так пахне вопратка святароў, ладан з кадзілаў, святые кнігі, васковыя свечачкі — усё тое, што між людзьмі лічыцца за рэлігію.

Дзеці раслі. Сярэдні хлопец сіліўся разгадаць кірылічныя цітлы на звітку паперы, які трымаў Саваоф, старэйшы спрабаваў змяляваць Багародзіцу, але яму не падаваліся складкі багародзіцавай спадніцы, таму малодшага брата апраналі ў магчыну спадніцу, садзілі ў позу Багародзіцы (замест не-

часам прыводзіў начальнікаў піць гарэлку і гаварыць пра высокую матэры. Аднаго разу старшыня і сакратар сельсавета зайшлі ў двор самі. Вольтнае вока вызначыла б, што яны пад градусам.

— Іван, дровы прыехалі! — працягнуў сакратар квіток. Гаспадар кінуў работу, падышоў да калег па сельсавеце.

— Пяць кубоў?! — паглядзеў у паперку.

— Ну...

— То пойдзем у хату?! — І яны

СВЕТ ЗА МАНАСТЫРСКАЮ СЦЯНОЮ

Фотарэпартаж Яўгена КОКТЫША

Апошнім часам — у сувязі з 1000-годдзем хрышчэння Русі — фота- і тэлежурналісты з манастыроў, інтэрв'ю са святарамі і веруючымі сталі нармальнай з'явай. Сродкі масавай інфармацыі асвятляюць унутранае жыццё і грамадскую дзейнасць царквы. Гэта адна з праяў новага мыслення ва ўнутранай палітыцы нашай дзяржавы, крок у кірунку дэмакратызацыі і рэальнай свабоды сумлення.

Фотамастак Яўген Коктыш некалькі разоў наведваў Жыровіцкі манастыр у якасці карэспандэнта АДН па Беларусі. Ён рыхтаваў матэрыялы для часопіса «Сов'ет Лайф», які распаўсюджваецца ў Злучаных Штатах Амерыкі і Канадзе. Фотамайстру давялося здымаць святкаванне Дня Жыровіцкай багародзіцы, стварыць хроніку манастырскіх будняў, занатаваць аб'ектывам абліччы на-

сельнікаў Жыровіцкай абіцелі.

— Вы ўяўляеце, мабыць, што такое праца фотакарэспандэнта, — гаворыць Я. Коктыш. — Тэрміны звычайна сціслыя, а за кароткі час трэба не проста зарыентавацца, але і ўвайсці ў вобраз, асэнсаваць тое, што ты здымаеш. Гэта нялёгкае праца, але яна дазваляе адчуць напружанні рытм сучаснасці.

Дык вось, калі я на цэлы тыдзень трапіў у манастыр, каб зрабіць фотарэпартаж, мне па кантрасту з мітуснёй іншых камандзіровак падалося, што спыніўся бег часу. Напачатку ўсё было незвычайным — цішыня, размераны рытм жыцця,

людзі, якія нікуды не спяшаюцца...

У мяне часам было ўражанне, нібы я знаходжуся на мяжы XVII—XVIII стагоддзяў, бо з тых часоў у манастыры, відаць, вонкава мала што змянілася. Тыя ж таўшчэзныя мury, вежы, купалы, аздабленне храмаў, ну і, зразумела, самі насельнікі манастыра. Іх спецыфічная дзейнасць і побыт вельмі адрываюцца на тварах, постацях, наводзінах. Для мяне, чалавека, які жыве па другі бок манастырскіх сцяны, усё, што бачыў тут, абудзіла асацыяцыі з творами Караткевіча — нешта на мяжы явы і

мроі.

І, ведаеце, у мяне не было пачуцця сваёй чужароднасці і ў гэтым асяроддзі. Гаспадары рабілі ўсё, каб у мяне не было ніякіх праблем.

Вечарамі я меў размовы з айцом Стэфанам, чалавекам выдатнай эрудыцыі, знаўцам гісторыі. У ягонай вельмі сціплай келлі я бачыў сапраўдныя мастацкія каштоўнасці — старажытныя іконы, багаслоўскія кнігі-старадрукі, тое, што зрабіла б гонар музейнай экспазіцыі. Дарэчы, быў у келлі і маленькі тэлевізар. Увогуле, дасведчанасць святароў у тым, што робіцца за манастырскімі

мурамі, у вялікім свеце, выклікае павагу.

Тыя манахі і манахіні, якія бачыў у Жыровічах, — людзі глыбока веруючыя. Пастрыжэнне ў манаста не дае ніякіх матэрыяльных выгод. Манастырскі побыт вельмі сціплы. Манах атрымлівае чыста сімвалічную «зарплату», і яшчэ з яе адлічвае палову ў Фонд міру.

За манастырскіх сцяною я адкрыў для сябе цэлы свет. Спадзяюся, што мае работы дадуць такую ж магчымасць і чытачам «ЛіМа».

Запісаў
Пётра ВАСІЛЕЎСКІ.

Раіца ў манастыры. Пабудка.

Манастырская пасека.

Намеснік настояцеля Жыровіцкага манастыра айцец Стэфан у сваёй келлі.

моўчкі зайшлі ў хату. Калі ўзялі па чарцы, Іван пераканаўся, што і старшыня, і сакратар былі нападпітку...

— Пяць кубометраў брыгадзіру сплавлілі... — растлумачыў сакратар.

— Няма ў вас сораму. — лагодна, без крыўды ўздыхнуў гаспадар хаты.

— Сябе ж па дзесяць ухалілі з выдзеленых трыццаці пяці: пяць брыгадзіру, ну мне пяць, засталася пяць кубометраў на ўсіх сельсаведацкіх інвалідаў...

— Маньцы тры далі, і гэтану хутаранскаму бязогану крыкуну два... — сказаў старшыня.

— Ты, Іван, як цвярозы — чалавек як чалавек, а як вып'еш, хярню трэліш... — лянiва прамовіў сакратар.

— А ты мне рот не затыкай... — Іван наліў чаркі.

— Вось злачыства?! Што нам, браць сякеры ды ламачка па лесе сабраць? Разумнік. Вось білет на дрывы ў зубах і маўчы. Брыгадзір — таксама свой чалавек.

— Што мы? Мы — дробныя сошкі... Каб ты ведаў, як вась у раёне шыкуець, дык не так заспяваў бы... А мы што? А я не кажу, што там робіцца, — старшыня тыркнуў пальцам ўгору. — і якімі там, — старшыня пацер пальцамі ў паветры, — варочаюць.

— Не, так няможна, — казаў сваё гаспадар. Потым пачыналася звычайная палітыка, калі паветра гусцела ад тытунёвага дыму і слоў, што выкрыкаваліся хрыпатымі ад зацятай спрэчкі галасамі, і бэсціліся дзеячы самага вялікага маштабу, і ў каторы раз прыходзілі да аднадушнай высновы:

— Адна галава была — Ленін.

Час ішоў, раслі дзеці. А хата аджыла свой век — папаўзла па вуглах. Іван быў змушаны кінуць сваё седала ў сельсавеце, падыячы гемарой і з'ездзіць летам на заробкі. Пасля гэтага за старой хатай быў залаты моцны бетонны фундамент. А пасля зімы багам на Вялікдзень не памянлі ручнікоў, але багі толькі ўзрадаваліся — бо гэта гаварыла пра вялікі клопат пра

новую хату-мураванку, у якую і яны спадзяваліся перабрацца. Але не дажылі багі да гэтай хвіліны. Гаспадар выдаткаваўся на будаўніцтва, пазалазіў у пазыкі, абнасіўся, абцёрхаўся. Тут не тое, што не было грошай купіць лесу на бэлькі і кроквы, але не было за што набыць дзецім касцюмчыкі ў школу. Збрыдла хадзіць і прасіць... Адной раніцай Іван абуўся ў туфлі і пайшоў у сельсавет. Вярнуўся ні з чым. Вечарам зацята маўчаў, адно буркнуў жонцы:

— Паеду ў райвыканком...

Але і з райвыканком прыехаў, як мыла з'еўшы. Пачаў працаваць. Праз некалькі хвілін работы саскочыў з рыштванняў, пераняў легкавушку старшыні калгаса. Горача прасіўся, пераконваў старшыню, паказваючы на сваю новабудуюлю. Вымольваў усяго некалькі кубоў лесу, каб можна было паспець да зімы ўлезці ў новую хату. Старшыня здэкліва ўсміхаўся — прыйшла каза да воза. Адназначна нешта сказаў, сеў у легкавушку і паехаў.

Гаспадар стаяў на дарозе. Вецер варушыў пасму русых валос, якая выбілася з-пад кепкі. Марудна пайшоў ён на свой двор, мармычучы сабе:

— Я член калгаса?! А дзе ж я жыву? Няўжо мне хаты не трэба?

— Іван! Го, Іван! Памажы разгрузіць... — данеслася да яго. Азірнуўся — гукала магазіншчыца. На машыне з адкінутым бортам завіхаўся ля скрынак з «чарнілам» тутэйшы алкаголік. Іван распераў мулярыскі хвартух і пайшоў разгрузаць. Загадчыца крамы аддзячыла дзвюма бутэлькамі. Потым узялі яшчэ па адной. З кожнай бутэлькай у грудзях ускіпала крыўда. Дахаты гаспадар прыцэга змрочны. Каб не быць п'яным нашча, пачаў есці боршч з маладога пеўня. Але павукі поўзалі ў галаве.

— Няма праўдачкі, няма-а, — сядзеў на лаве, утрапёна глядзеў на пустаю хату. Радзе на цвіку перадава-

ла навіны. Нехта аж завіхаўся пра дасягненні. Чалавек слухаў радзе міжволі, з ненавісцю пазіраў на эбанітавую скрынку, рыпеў зубамі. Паглядзеў на абразы, і тут яму падалося, што багі насміхаюцца з яго, гэтак жа хітранька і грэбліва, як тыя начальнікі, з якімі ён гаварыў учора і сёння, гаварыў заўжды, бо ён — просты чалавек, а яны — начальнікі. Зірнуў на драўляны ложак, на якім памерла маці, успомніў, як яна памірала, і чалавек сарваўся. Ён так люта зірнуў на абразы, што Саваофу зрабілася няўтульна ў сваёй бляшанай пячорцы.

— А-а, божа! Ану ідзі сюды! — Гаспадар хістка падышоў да бажніцы, вусны торгаліся ад гневу.

— Ты? Пытаюся ў цябе, ёсць ты, божачка? Адкажы! Каму ты дабро зрабіў? Хоць аднаму чалавеку дабро ты зрабіў? Маці век на каленях перад табой выстаяла, што ты ёй даў?

А ў гэты час з радзе неслася пераможна: «...которая отображает нашу социалистическую действительность и горячо прославляет созидательный труд советского народа по пути к...»

Гаспадар цапнуў радзе, сарваў яго з цвіка і бразнуў аб падлогу.

— Ілжэш, сволач! Ты ж нам абяцала жыць пры камунізме! Дзе гэта? Каб вошы яшчэ не папаўзлі!

Гаспадар растружыў ботам скрынку, вырваў разетку, парэзаўшы дротам пальцы.

— Сволачы! — паглядзеў на бажніцу, патаптаў радзе, абарванныя правяды на сцяне, — сволачы, 1-1-х... — асеў на лаву, пахукаў на акрываўленыя пальцы і заплакаў. Наплакаўшыся, выйшаў на двор, дастаў з-пад павеці сякеру, у хаце пазрываў з цвікоў абразы, вынес на дрывотню, спрактыкаваным рукам умелага дзеся ўзмахнуў сякерай над Саваофам:

— Атрымай, атрымай, божа, палучку... Чортавы малюнак... Няма хаты — няма і бога, будзе хата — будзе ёй і бог.

Цёткі ля крамы ўгледзеліся, узялі гвалт:

— Пагляньце, ён жа абразы сяча! Звар'яцеў! А людцы!

Тым часам гаспадар дасек абраз Ісуса Хрыста, раскрасаў зашклёную рамку Багародзіцы. І тут з-пад фанеркі адгарнула колішняя пажоўклая газета з партрэтам... Сталіна. Гаспадар ухаліў газету, пачаў шкамутаць яе...

— А-а! Сталінюга! Куды свахаўся... Фашыст! Морда гадская...

Сякера выпала з рук, і калі гаспадар нагнуўся, ён убачыў кроў! Які п'яны не быў, скалануўся ад жаху, падхапіў сякеру — на лязе былі згусткі чорнай крыві. Мурашкі папаўзлі па спіне, дыханне затхнула. Ён пасек багоў! Як ён асмеліўся? І прагнулася ў чалавеку тысячагадовая пакорлівасць, узнік страх, жудасць ахапіла яго перад зробленым. Рукі аслабелі... і каб сякера не выпала з рук, перахапіў яе ячэй... і тут убачыў, што да жалеза прысохлі пёркі з пеўневай шыі — жонка раніцай засекала пеўня.

— Цыфу ты! — і пайшоў мыць сякеру і рукі.

Вечарам жонка выбірава дэтрэсачкі пакалечаныя абразы ў хустку, зашкравалася на гарышча старога хаты і схавала клунак за комінам. Услед ёй залез старэйшы сын з цюбікам БФ-2.

— Вандал! Знайшоў на кім злосць зганяць. Гэта ж — культура, ска-арбы, — шаптаў ён, прыкладваючы трэску да трэскі, асколак да асколка. Малодшы сын прыкручваў да сцяны новую разетку. Сярэдні бегам ляцеў з крамы, трымаючы аберуч кардонную каробку.

— Во, новы мацюгальнік купіў! «Віцязь-302»! Маці грошай дала. З прэміі...

— Цішэй ты, — буркатнуў малодшы брат, — пагромшчык працнецца... А пагромшчык мірна ляжаў на ложках. Ён спаў.

Настаяцель манастыра айцец Канстанцін.

Распеўка. Іерманакі айцец Пётр і айцец Барыс.

За работай рэстаўратар.

У трапезнай.

ДУМКА ЧЫТАЧА

Ці тое прапагандуем?..

Добрую справу пачало выдавецтва «Універсітэцкае», задумаўшы выпусіць серыю навукова-папулярных кніг «Прырода рэк, азёраў і вадасховішчаў Беларусі». Вельмі удала ў гэтай серыі калектыўная праца «Вілейска-Мінская водная сістэма» (В. Н. Плужнікаў, Р. А. Станкевіч і інш., 1987), у якой у папулярнай форме апісана гісторыя стварэння Вілейска-Мінскай воднай сістэмы. Вялікую цікавасць выклікае і брашура А. Г. Булаўкі і А. А. Макаравіча «Рэка Бярэзіна» (1988), якая будзе карыснай не толькі для шырокага кола чытачоў, але і для работнікаў сельскай і рыбнай гаспадаркі.

На жаль, гэтага нельга снізаць пра яшчэ адну брашуру гэтай серыі «Рэка Прыпяць» (аўтары В. В. Дрозд і А. З. Рэвера, 1988). Узняўшы за мэта ахарактарызаваць комплекс прыродных умоў не толькі самой Прыпяці, але і ўсяго яе басейна, аўтары вельмі часта прырачаюць ісціне. Цяжка пагадзіцца з іх сцвярджэннем адносна таго, што «преобладание в Полесье хорошо проницаемых почвогрунтов способствует формированию больших запасов подземных вод». Запасы падземных вод вызначаюцца шэрагам фактараў, сярод якіх характар глебагрунтаў не адгрывае прыкметнай ролі. Ды і запасы гэтых вод у Палессі ўзнім не такія вялікія, хоць, канечне, у межах поймы існуе магутны адзіны ваданосны комплекс паверхневых і падземных вод. Характарызуючы гідраграфію басейна, трэба было б адзначыць, што ў большасці раёнаў гэта ўжо не «извилистые, споконные, зарастающие реки», сказаць аб шкодзе, нанесенай гідралагічнай сетцы непрадуганым спрамленнем малых рэк, аб праблемах малых рэк, якія узніклі ў сувязі з асудальнай меліярацыяй і сельскагаспадарчым асваеннем тэрыторыі, асабліва поймы. Незразумела, і пра якія запаведна-паліўнічыя гаспадарні на тэрыторыі прыпяцкага Палесся гавораць аўтары. Калі пра Белавескую пушчу, то яна ў склад прыпяцкага Палесся не ўваходзіць, а інакш у нас проста няма.

Але самае вялікае неўраўненне выклікае раздзел «Будучыня басейна». Агульнавядома, колькі прырачэнняў выклікае праект, правільны, тэхнічна-знамічнае абгрунтаванне абвалвання Прыпяці, ці, як цяпер гавораць, супрацьпаводкавай абароны, меліярацыі і сельскагаспадарчага выкарыстання поймы Прыпяці. Аўтары ж падносіць чытачам праект, які важную і карысную справу. У брашуры нават прыводзіцца (дарэчы, упяршыню ў друку) схема абвалвання Прыпяці, якая выклікае не лепшае ўражанне. Аўтары пішуць, што абвалванне

дазволіць засцерагчы ад паводак 380 тысяч гектараў зямель, а астатнія неабвалваныя 130 тысяч гектараў прыпойменнай прасторы будуць адпавядаць па маштабах плошчы заталпення ў сярэднім па воднасці паводкі. Гэта няправільна. У паводкі, нават сярэднія па воднасці, заталпенца ўся пойма, і, канечне, скарачэнне плошчы заталпення амаль у 3 разы не зможа не адбіцца на ўсім рэжыме рэкі. Гэта ж няправільна, што працягласць заталпення поймы паміж дамбамі скарочыцца прыкладна на 2 тыдні.

Вельмі спрэчныя ўсхваляемыя аўтарамі перспектывы паліпшэння ўмоў суднаходства на Прыпяці шляхам паглыблення рэчышча і стварэння гідравузлоў з прычыны даназанай эналагічнай і энанамічнай немета-згоднасці будаўніцтва раўнін-ных вадасховішчаў.

Ніякай крытыкі не вытрымліваюць прагнозы па разліку ў рэгіёне сажалкавай рыбнай гаспадаркі на базе вадасховішчаў комплекснага прызначэння і спецыяльных гаспадарняў, што нібыта дазволіць павялічыць вытворчасць рыбы ў 10 разоў. Палессе не мае ні зямельных, ні водных рэсурсаў для будаўніцтва вялікай колькасці новых рыбагаспадарчых комплексаў. Вадасховішчы, якія будуць пабудаваны, для патрэб прамысловага рыбалоўства, як правіла, не прыдатныя. Што датычыць павелічэння ў 10 разоў вытворчасці рыбы, то такая лічба не сніцца нават у самых шчаслівых снах спецыялістам Дзяржрыбгаса.

Ідэя аднаўлення Чырвонага возера шляхам павелічэння яго водазабору — проста нерэальная. Адкуль аўтары думваюць збіраць гэтую ваду? Ці не прасцей скарочыць яе ўжыванне з возера, знайшоўшы іншую крыніцу водазабеспячэння рыбгаса «Чырвоная Зорка», як гэта мяркуюць многія спецыялісты?

Стварэцтва ўражанне, што брашура В. Дрозда і А. Рэвера уяўляе сабой скампанаванае наспех выданне, закліканае перананачь шырокага чытача ў неабходнасці абвалвання Прыпяці, падаючы чытачам гэта як штосьці вырашанае, што непадлягае абмеркаванню і крытыцы.

Думаецца, што брашура з'яўляецца яшчэ адной спробай некаторых колаў праенціроўшчыкаў і меліяратараў любімымі сродкамі дамагчыся ажыццяўлення вельмі праблематычнага, калі не сказаць проста — эналагічнага памылковага праекта.

Б. САВІЦКІ, загадчык кафедры эалогіі і аховы прыроды Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар біялагічных навук, прафесар.

«ХРАМ НАШ АГУЛЬНЫ І СВЕТЛЫ...»

(Заканчанне. Пачатак на стар. 5—7).

перабудовы, згадаць і прашматлікія дробязі, з якіх складаецца і важнае, галоўнае.

Падумаць і заняцца выхаваннем густу — у тым ліку музычнага: у нас жа зараз ёсць выхавальніцы музыкі нават у дзіцячых садах. Нейкія першыя ўяўленні пра разнастайнасць музыкі, пра багацце яе рабіць у дзіцячым садзе, у школе. Сям'я? І яна таксама. Але тут выхаваньне, асвечаны густ на стаўнікаў — найпершы. У іх веды, у іх спецыяльная падрыхтоўка...

«Так песня долю нараджае...». Песня дае магчымасць выслабніцца ад мітусні цяжкага дня, ад каламуці нудот, ад поспэку стомленасці, што наслоілася ў табе, згадвае даўняе і нядаўняе, узвышае цябе, абуджае лепшае. Але ці заўсёды лепшае? Калі сотні раз'ятраных юнакоў і дзяўчат пляскаюць у далоні над галавой, у такт раз'юшаным стыхіям рытму — што гэта? Звычайна задаю я сабе пытанне. Але не спяшаюся назваць тое, як Але на Камбурава ў «Літаратурнай газетзе», дэбілізмам. Не. Пытаюся — што гэта?

«І пад птушак зялёны гоман...» (У. КАРАТКЕВІЧ).

У ПАДЗЕМНЫМ пераходзе, каля ўвахода ў метро кідаецца да ўсіх прыгожыя балонка, крычыць немым крыкам. Перапалоханая, з адчайнымі вачыма. Яшчэ беленькая, але ўжо без ашыйніка... Вядуць на адмысловым павядку саліднага шатландскага колі. Бягуць на выперадкі жывы хлопчык і гарэзлівы, дверлівы шчанюк аўчаркі.

А на шырачэзным тратуары праспекта Машэрава насцярожана трухае сабака нявысветленай пароды, з надзеяй прынюваючыся да панелі—ці то шукае сляды гаспадара, ці то ўтапічна спадзяецца на якую скарынку, што не паспелі ўхапіць галубы. А прыгожы, наіўны кот тышкаецца носам у ногі людзей на прыпынку аўтобуса: «Я харошы, я выхаваны, я такі любімы», — нібыта гаворыць ён усім. Ён яшчэ не ведае, што тая miłość przziemięcia z wiatrem. А яго сабрат і таварыш па злыбядзе да тых большых братоў даверу ўжо не мае, спалохана бяжыць ад іх і абходзіць ранішнім «дэзорам» сметніцы: можа, нешта знойдзецца ад даброт цароў прыроды.

А тыя «цары», homo sapiens (!), шыбуюць спакойна міма. Ну, нехта пашкадуе. Нехта што-небудзь кіне. Тымчасам няшчасныя жывёлы спрабуюць змагацца з лёсам. Спрабуюць, даўно ўжо страцішы прыроднае асяроддзе пражывання, прыстасаванасць дзікіх звяроў да самастойнага існавання. Агульнавядома —

які, нават стагоддзі, мінуліся з таго часу, калі чалавек зрабіў хатнімі істотамі сабак і каткоў. А сёння пра тых няшчасных «дбаючых» толькі санэпідэмастанцыі, прыбраць іх хуценька, пакуль нейкую заразу не разнеслі. У гэтым яны правыя. Але якая духоўная зараза, якая эпідэмія бяздушнасці і абьякавасці распаўсюджваецца — пра гэта ніхто не задумваецца.

...Неяк адзін разумны, даведчаны і далікатны чалавек даводзіў мне: «Гэта няпраўда, калі сцвярджаюць — вось чалавек добра ставіцца да жывёл і любіць музыку — дык ён добры. Сярод тых, хто выпраўляў у газавыя камеры ў канцлагерах, былі такія, што мелі вытанчаны музычны густ і любілі сабак». Справядліва. Але... Неяк няма даверу да чалавека, які можа выкінуць свайго былога сябра, прычым сябра, цалкам залежнага ад яго. Ці не з гэтага пачынаецца абьякавасць да ўсіх і ўсяго, апрача сябе? Сёння бацькі выкінулі кацяня, якое падабраў іх хлопчык: маўляў, адны турботы. Ды і ўвогуле — заразу якую прынясе. А пазней той хлопчык (ці дзяўчанка) скеміць — навошта лішні клопат, ці не лепш бацькоў у інтэрнат для састарэлых уладкаваць? Безумоўна, усё не так проста і не пасрэдна ўзаемазалежна. Але — залежна. Ці не ад сучаснага нігілізму ў дзіцячых дамах і інтэрнатах апынаюцца дзеці, бацькі якіх жывенькія і здаровенькія — зноў жа, навошта клопат? Сусед хварэе? Гэта яго асабістая справа. Чалавек на зямлі ляжыць? На тое міліцыя ёсць і «хуткая дапамога». Хай разбіраюцца.

Міласэрнасць... Пра гэта нездарма пачалі голасна гаварыць. Нездарма з такім болей пісаў пра яе Данііл Гранін. І Атар Чыладзе, не баючыся падацца маралістам, звярнуўся да ўсіх нас: «Так давайце ў пару зоймемся (хто як можа) адраджэннем чалавечага духу, зноў насадзім яны добра, любві і міласэрнасці...»

Раўнадушша, жорсткасць, вандалізм — яны заўсёды побач. Абламаў галіну ў парку, разбіў літар, кінуў на тратуар пачак ад цыгарэт, улез без чаргі за білетам, не паленаваўся — скрэмаў ушчэнт ліфт, унурыў вочы ў газету ў аўтобусе — хай бабка пастаіць, яна не з трэніроўкі, а тут, можна сказаць, маладая алімпійская надзея робіць гонар гарадскому транспарту. Паставілі — дзеля эстэтычнай асалоды і эстэтычнага выхавання скульптуры дзяўчыны і хлопца ў басейне каля Палаца культуры ў імя Кісялёва, дык у басейне — сметнік, ажно вады не відаць, а тых няшчасных размаляўваюць улюбёныя выхаванцы — а таты і мамы, і пяшчотныя бабулі спакойна назіраюць за гэтым: дзіця це-

шыцца. Раўнадушнасць і беслакаранасць.

Сёння мы на многія рэчы пачынаем глядзець без шораў на вачах. Але па-ранейшаму на многае заплюшчваем вочы. На тэлебачанні — адным з магутнейшых сродкаў інфармацыі і выхавання — у перадачах для дзяцей або ў перадачы нахштальт «У свеце жывёл» мала што змянілася. Я не хачу сцвярджаць, што тым, каму з 2 да 5 ці нават з 6 да 16, трэба даводзіць мэтазгоднасць пераходу на гаспадарчы разлік, але азы гэты, элементарныя правілы паводзін і высны чалавечага стаўлення да ўсяго жывога — пра гэта трэба гаварыць недыдактычна, цікава, вобразна. І караць — тымі сродкамі, якія мае толькі тэлебачанне: рэпартажамі, выкрывальнымі здымкамі. Бо ў нас жа ўсе, ад дзетак да дзякоў, беспакарана даюць маршу па газонах, маюць талент засмечваць самы прыгожы куток, не ўмеюць берагчы тое, што аніякі ні высілкаў, ні сродкаў не патрабуе. Вялікія сацыяльныя і экалагічныя праблемы — яны таксама з дробязей пачынаюцца. Сёння кінуў паперку ад марожанага сабе пад ногі — заўтра вырубіў гектары лесу і кінуў іх, сёння златашый кветкі на клумбе — заўтра спакойна развейу па ветры дзяржаўныя рублі, сёння здрадзіў бясслоньнаму сябру — заўтра пайшоў па галовах на службе. Добра, што ў нас сталі гаварыць пра чацвераногіх сяброў людзей у Польшчы, пра выстаўкі кошак у Венгрыі, — гэта ўсё частка нашага жыцця — але варта нешта прадпрымаць і дзеля таго, каб пашана да жывой істоты стала натуральнай нормай паводзін. Каб адносіны з жывёлінай былі не модай, а патрэбай.

А такая прыкрая мода ёсць. Мода на сабак. Менш — на кошак. Мабыць, сама па сабе невыпадковая. Як цягне сучаснага гараджаніна пасля ацяпляльных батарэй і электрычнага святла да жывога, сапраўднага агню, да вогнішча, так прыцягваюць яго і жывёлы, частка жывога свету. Магчыма, яшчэ і таму, што ні сабака, ні кошка не здольныя да здрады, да хлусні. Яны шчырыя і даверлівыя. Злоснымі і палахлівымі іх робяць людзі. Як людзі ж ператвараюць іх часам з сяброў у жывыя цацкі, у прэстыжную рэч. Набываюць, дораць — не беручы пад увагу, што гэтая жывая істота ў хаце — не толькі радасць, але і клопат, немалы клопат, процьма нязручнасцей: у дом адпачынку не паедзеш, да полудня спаць не будзеш.

Раней, скажам, у вёсцы і сабака, і кот былі не толькі, а можа, і не столькі акарасай жыцця, а істотамі, карыснымі ў гаспадарцы. Сабака і статак дагледзіць — адну карову то

пэўна, і дом пасцеражэ. Кот — у гаспадарцы больш цанілі кошку: здабывальчыца, ёй кацяня забяспечыць трэба — мышам не дасі разгуляцца, ні ў хаце, ні ў свіране. Гаспадары, вядома, розныя былі, але бадзьялы, бяздомны кот ці сабака стракаліся зрэдку. Я ў сваім гарадку, у нясыты пасляваенны час, не помню беспрытульнымі гэтых істот. Выштуканых, адмысловых парод не было — звычайныя сярэднеўрапейскія кошки, беларускія «тыгрысікі», з сабак — дварнягі ды аўчаркі. Песціць іх асабліва не пасцілі — на руках сабак ніхто не насіў, хіба што дзеці — шчанюкоў, але і з двара не гналі.

«Мы ў адказе за тых, каго мы прыручылі». Памятаеце, у Сент-Экзюперы? Ці адчуваем мы гэтую адказнасць? Мы, homo sapiens?

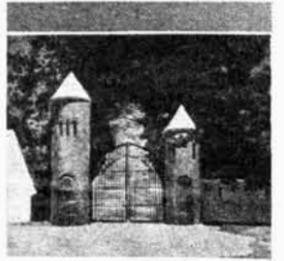
...Лета. Паветра аж звініць птушным шчэбетам. «І пад птушак зялёны гоман» асабліва светла перагукаюцца дзіцячыя галасы. Вяскова блішчаць дзіцячыя вочы. Дзеці ўпершыню нешта пабачаць, нешта пачуюць, нешта перажывуць. І ад таго, што яны пачуюць, пабачаць, з чаго пасмяюцца, а з чаго заплачуць, залежыць, якімі яны будуць. Якім будзе іх духоўны свет. Наш духоўны свет.

«Радзімы твар, і горды, і суровы...» (У. КАРАТКЕВІЧ)

КАЛІ адкрываеш апошнюю кнігу вершаў У. Караткевіча — «Быў, ёсць, буду», адчуваеш нібы павуў ветру, у якім і мрой, і ява, і згадкі маленства, і магутны подых гісторыі. На той старонцы фотаздымак нашага сьляннага пісьменніка — ён стаіць на пагорку Міцкевіча, а за ім — Замкавая гара, адна са знакамітых наваградскіх вежаў, Фарны касцёл. Майго дома не відаць — але ж ён адразу за гарой, наўскасак ад касцёла. Той самы дом, які адзіны бачу я ў сне, хача зараз там жывуць чужыя людзі, а мая хата даўно ўжо не там. Але родны кут — там. З вокнаў той хаты быў краявід, знаёмы ўсім па карцінах В. Ваньковіча і Я. Драздовіча. Замкавая гара, абрыс высакародных руін... Такі востры падарунак лесу. Можа, узнагарода за нялёгкі лёс продкаў? Сантыменты... Магчыма. Аднак за гэтыя сантыменты, за нашу і вашу волю, за няскораны чалавечы гонар, яны, тыя даўнія і зусім нядаўнія продкі, зведаны і сібірскія этапы, і высылку, і ўсе зямныя пакуты. А той ласкавай, роднай зямліцы ўхапілі з сабой — жменьку... Каб не развеелася пылам памяць пра гоцы і строгі край, каб не збыўся спадчыны гонар, каб нехта са спадкаемцаў зноў крочыў па гэтай шчаснай і пакутнай зямлі... І якой будзе гэтая зямля і ўся Беларусь, якой будзе ўся наша краіна, якім будзе «храм наш агульны і светлы», залежыць ад нас. Ад усіх драбніц, што складаюць наша жыццё. Наш духоўны свет. Што нясе свой адбітак на ўсім матэрыяльным і нематэрыяльным.

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

СКІДЗЕЛЬ

СКІДЗЕЛЬ — РОДНЫ ГАРАДОК

Гісторыка-энанамічныя нарысы, прысвечаныя асобным гарадам рэспублікі, у апошні час выходзяць даволі часта ў выдавецтве «Беларусь». Гэтая ж кніжка Міколы Дзеляноўскага «Скідзель» пачыла свет у «Польмі». Відаць, невыпадкова, бо аўтар выбраў іншы жанр — дакументальна-лірычны нарыс. Расказваючы пра дзень учарашні і сённяшні свайго роднага горада, ён адмовіўся ад храналагічнай падачы матэрыяла, а засяроджвае ўвагу толькі на тых падзеях, сведкам якіх быў сам ці чуў пра іх ад іншых людзей. Включэнне складае хіба што раздзел «Праз гаты», у якім высвечваецца сёе-тое і з сёвай мінуўшчыны, пачынаючы ад першага ўпамінання Скідзеля ў 1553 годзе.

Асобныя раздзелы кнігі — гэта сюжэты завершаныя апавяданні, у цэнтры якіх нейкая значная падзея ці выпадок. Снажам, «Паўстанне» — гэта асобныя штрыхі да калектыўнага партрэта Скідзельцаў, барацьбітоў за вызваленне ад беларускіх захопнікаў. «Нашы хлопцы» — пра Скідзельскіх падпольшчыкаў у гады Вялікай Айчыннай вайны, юнакоў, якія былі лютыя закатаваны фашыстамі.

Значную частку кнігі займаюць раздзелы, прысвечаныя сённяшняму дню горада і раёна — «Ад цукровага...», «Настаўнікі і мы», «Няхай будзе чыстым неба».

Раздзел «Праславілі свой край» — расказ пра знакамітых людзей, чья дарога пачалася на Скідзельшчыне, ці тых, хто пэўны час жыў, у тутэйшых мясцінах. Вядомы генерал М. Паўлоўскі і Э. Анжэшка, М. Васіль і С. Крывец, М. Явар і аўчасна памёршы малады паэт П. Сяўрук, вершы якога прапанаваў на старонках «ЛіМа» не так даўно Я. Брыль — яны адтуль, дзе, «нібы вырастаючы з зялёных лугоў, пясчанай сцяной паднімаўся высокі бераг Нёмана», — менавіта так пісала пра зямлю, бліжнюю ёй, у рамане «Над Нёманам» Э. Анжэшка...

Аўтар кніжкі як бы запрашае наведаць Скідзель — свой родны гарадок, даведацца пра яго слаўнае мінулае і сучасны дзень.

В. ЗАКРЭУСКІ.

На дачы-музеі Райніса

Гэты ўтульны дамок у курортным горадзе Юрмала, што па вуліцы Я. Пліяшана, абступваючы венавыя сосны, на асфальтаванай дарожкі, на прыступкі стражаюць барвае лісце старэчых каштаных клёны. Яны памятаюць свайго гаспадара, калі ён, фізічна і духоўна стомлены, вярнуўся з занардонных дарог. Яны былі сведкамі, калі ў шырокім акне на другім паверсе часам да самага світання мякка і прыветна сваяўся агенчык: Ян Райніс засяджаўся над рукапісамі сваіх кніг, над пісьмамі даўнім і новым сябрам. Можа, вась за гэтым пісьмовым сталом ён пісаў у Беларусь Янку Купалу, у асобе якога бачыў не толькі аднадумца, але надзейнага і шырага сябра.

Гэта сяброўства ішчэ больш пачаццёва паміж двума славымі — латышскім і беларускім — песнярамі, калі Ян Райніс

у глыбокую восень 1926 года наведаў горад Мінск. Па ўспамінах самога высокага гасця, сустрэчы на беларускай зямлі, сардэчнай, сапраўды братэрскай гутаркі з беларускімі пісьменнікамі «засталіся ў душы на ўсё жыццё». Янка Купала, Якуб Колас, Цішка Гартны, Міхась Чарот, Андрэй Александровіч, Уладзімір Дубоўна, Алесь Дудар — усе яны былі побач з Янам Райнісам у час ягонага знаёмства з жыццём Савецкай Беларусі, якая рыхтавалася да свайго дзесяцігоддзя. Тады ж беларускія пісьменнікі на развітанне падарылі класіку латышскай літаратуры свае новыя кнігі.

З тых далёкіх провадаў Яна Райніса на мінскім вакзале час адмераў шэсць дзесяцігоддзяў. Шмат падзей адбылося ў жыцці Яна Райніса, так і латышскага народаў, і сярод іх самая чорная падзея

— гітлераўскае нашэсце. Загадчыца дачы-музея Яна Райніса Астрыда Зандаўна Цыруле паклала перада мной стос кніг, зазначыла:

— Многія пакаленні супрацоўнікаў дачы-музея захоўвалі гэтыя кнігі як самыя дарагія экспанаты музея.

Дрыготкімі рукамі разгортваю двухтомнік выбраных твораў Янкі Купалы, выдадзены ў 1925 годзе. На тытульным лісце першага тома купалаўскі надпіс: «Вельмі шчыраму сябру, слаўнаму песняру Яну Райнісу. Янка Купала. Менск, 19.XI.26 г.» Гэтак жа шыра і сардэчна Іван Дамінікавіч падпісаў на памяць свайму латышскаму сябру зборнікі «Безназоўнае» і «Апавяданні вершам», куды ўключаны «Бандароўна», «Курган», «У купальскую ноч», «Два браты», «Грабар», «Забытая карчма».

З хваляваннем гартую зборнік апавяданняў Цішкі Гартнага «Трэскі на хвалях», які выпусціла ў свет у 1924 годзе Беларусь нааперацыйна-выдавецкае таварыства «Савецкая Беларусь». Рукою Цішкі Гартнага напісана на кнізе: «Высокапаважанаму песняру і пісьменніку латышскага народа І. Райнісу ад узячна-

га аўтара. Цішка Гартны. Менск, 17.XI.26 г.» Гэтакі ж аўтограф пакінуў Цішка Гартны і на сваім рамане «Сокі цаліны».

— З намі пастаянныя сувязі падтрымлівае Сяргей Панізнін, — працягвае сваю гутарку Астрыда Зандаўна. — Дзякуючы яму, экспазіцыі нашага музея папоўніліся многімі публікацыямі беларускіх выданняў, звязанымі з жыццём і літаратурна-грамадскай дзейнасцю Яна Райніса. Апрача таго, у дар музею дасланы кнігі з аўтографамі многіх беларускіх пісьменнікаў. Цяпер трэба ўсе гэтыя экспанаты размясціць на спецыяльным стэндзе для шырокага паказу. Мяркую зрабіць рэканструкцыю музея, тады многія пытанні будуць вырашаны...

Больш чым па сто пяцьдзесят тысяч прыхільнікаў таленту Яна Райніса бываюць тут штогод. І гэта, а таксама шматлікія запісы ў кнізе наведвальнікаў сведчаць аб нягаснанай любові савецкіх людзей да генія латышскага народа, аб іх братэрскай дружбе і інтэрнацыянальнай еднасці.

Міхась ПАРАХНЕВІЧ.

У БЕЛАРУСКІМ ФОНДЗЕ КУЛЬТУРЫ

Адбыўся пленум праўлення Беларускага фонду культуры. З дакладам «Вынікі першага года работы і асноўныя накірункі дзейнасці Беларускага фонду культуры» выступіў старшыня праўлення БФК І. Чыгрынаў.

Канкрэтныя праблемы дзейнасці фонду культуры, развіцця беларускай культуры знайшлі асветленне ў прамовах А. Мальдзіса, Я. Сахуты, М. Савіцкага, В. Грыцкевіча, А. Петрашэвіча, П. Садоўскага, Л. Казлова, М. Купавы і іншых. Былі заслушаны справаздачы і крытычныя заўвагі прадстаўнікоў абласных аддзяленняў фонду.

На пленуме прысутнічалі актывісты грамадскіх камісій фонду, работнікі партыйных і савецкіх органаў. На шэраг пытанняў, што ўзніклі па ходу работы пленума, адказалі намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай, намеснік міністра культуры БССР У. А. Гілеп. У рабоце пленума ўдзельнічалі загадчык аддзела культуры ЦК КПБ Я. К. Вайтовіч, першы намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ А. У. Русецкі.

Унесены прапановы па дапаўненні і ўдакладненні доўгатэрміновай праграмы «Спадчына», прынята пастанова.

Справаздачка аб рабоце пленума БФК будзе надрукавана.

Пры гісторыка-мемарыяльнай камісіі Беларускага фонду культуры створаны арганізацыйны камітэты па ўшанаванні памяці выдатных дзеячых беларускай культуры — фальклорыста, этнографа Язэпа Драздовіча, стагоддзе з дня нараджэння якога будзе святкавацца сёлета ў настрывічын, і Міколы Шчэкаціхіна, гісторыка і тэатрыста мастацтва, педагога.

Камітэтамі распрацаваны комплексныя праграмы, рэалізацыю якіх распачаў Беларускі фонд культуры.

Праграма святкавання юбілея ўшанавання памяці Я. Драздовіча прадугледжвае наступныя мерапрыемствы: выстаўна твораў Я. Драздовіча ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР у настрывічын гэтага года; падрыхтоўка і выданне альбому твораў мастака; падрыхтоўка і выданне каталогу выстаўкі, што праходзіла ў Мінскім Палацы мастацтваў у 1979 годзе, і каталога маючай адбыцца выстаўкі ў ДММ БССР; выданне буклета з твораў Я. Драздовіча; наданне яго імя Мінскай гарадской мастацкай школе і вуліцы ў г. Глыбокім, устаноўка там мемарыяльнай дошкі ў гонар мастака; выпуск юбілейнага медала, плаката, канверта, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння Я. Драздовіча і інш.

Для ўвекавечання памяці М. Шчэкаціхіна плануецца: хадзінічаць перад ІМЭФ АН БССР аб падрыхтоўцы і выданні ў двух тамах яго навуковай спадчыны, прасіць выдавецтва «Беларуская Савецкая Эцыклапедыя» імя П. Броўкі падрыхтаваць фансімільнае выданне галоўнай працы М. Шчэкаціхіна «Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва»; правесці ў 1990 г. на базе ІМЭФ АН БССР навуковую канферэнцыю; устанавіць мемарыяльную дошку на будынку ІМЭФ АН БССР; надаць імя М. Шчэкаціхіна гэтаму інстытуту і вуліцы ў г. Мінску; правесці вечар, прысвечаны памяці М. Шчэкаціхіна.

НАШ КАР.

Мінскі аматарскі калектыў, якім кіруе Г. Прыма, паказаў у Гродне спектакль па п'есе У. Караткевіча «Маці ўрагану». Сродкі ад спектакля ў суме 1000 рублёў накіраваны на ўзвядзенне помніка К. Каліноўскаму ў абласным цэнтры.

Прэзідыум Гродзенскага абласнога аддзялення Беларускага фонду культуры выказвае ўдзячнасць арганізатарам і ўдзельнікам дабрачыннай акцыі і спадзяецца, што яна будзе падтрымана нашымі творчымі калектывамі.

Выказваем таксама ўдзячнасць беларускай паэзе Д. Бічэль-Загнетавай, якая пералічыла ў Фонд культуры на помнік К. Каліноўскаму ганарар за вершы, апублікаваныя ў «Ліме».

Н. ТРУХАНОВІЧ, намеснік старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення БФК.

МУЗЫКА

ПАСЛЯСЛОУЕ ДА КОНКУРСУ

У Магілёве прайшоў чарговы рэспубліканскі конкурс навуцэнцаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў мастацтваў па спецыяльнасцях духавых і ударных, народнага інструменту.

Напэўна, для многіх было неспадзеўкай меншая, чым звычайна, колькасць прэмій на конкурсе. Але ж стражэйшыя былі патрабаванні. Журы зыходзіла з таго, што лаўрэаты рэспубліканскага конкурсу (яны, як правіла, выпускнікі ССНУ) па меншай меры павінны адпавядаць патрабаванням, якія прад'яўляюцца абітурьентам ВНУ, і ў перспектыве арыентавацца на ўдзел у міжрэспубліканскіх і ўсесаюзных конкурсах.

Зноў парадавалі сваімі вучнямі І. Мысліўчык (Мінскае музычнае вучылішча, А. Мурзіч — І прэмія, С. Куўшыніцаў — ІІІ, фагот); А. Каландзёнак (ММВ, Э. Перальман і Ю. Шаўка — адпаведна ІІ і ІІІ прэміі, флейта); І. Кундзянок (Магілёўскае музычнае вучылішча, А. Аляксюк — І прэмія, В. Кудравец — ІІІ прэмія, габоў); Н. Аўраменка (Сярэдняя спецыяльная музычная школа, Я. Гедыльтар — ІІІ прэмія, флейта); В. Зайцаў (ССМШ, П. Рафеенка — ІІІ прэмія, фагот); А. Гурэвіч (Брэсцкае музычнае вучылішча, А. Гук — ІІІ прэмія, кларнет). Сюрпрызам конкурсу стала выступленне (на падставах выключэння) вучня 5-га класа Мінскай ДМШ № 1 А. Вакуленькі (выкладчык Я. Мазелеў), узнагароджанага паводле вынікаў двух тураў ганаровым дыпламам.

Адсутнасць першых і другіх прэмій па некаторых спецыяльнасцях у многім сімптаматычная. Наконт саксафаністаў гэта зразумела — яны ўдзельнічаюць у конкурсе ўпершыню, інструмент толькі пачы-

нае «прыжывацца» ў навучальных установах. А вось стан спраў у астатніх інструментаў не можа не выклікаць трывогу. Асабліва засмучае нездавальняючае гучанне кларнетаў. Прафесійны тон паказаў (на жаль, толькі на І туры) адзін А. Вакуленька. Коле вочы (дакладней, вушы) вялікі разрыў паміж лідэрамі і астатнімі канкурсантамі. Тут і тэхнічны брак, і нізкая якасць гучання, і недастатковая выразнасць. А да конкурсу былі дапушчаны самыя здольныя! Ніводнага з ССНУ не змагла прадставіць на конкурсе ўсе інструменты. Асабліва бедна выглядаў габоў — 4 удзельнікі (два з Магілёўскага вучылішча і два з Маладзечанскага). А Лідскае музычнае вучылішча і Рэспубліканская школа-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве імя І. Ахрэмчыка не прадставілі на конкурс ніводнага ўдзельніка. Губляе свае пазіцыі лідэра ССМШ. Яна дастойна выглядала толькі па спецыяльнасцях флейта і фагот. Мы маем права разлічваць на стабільныя вынікі работы педагогаў школы. Бо гэтая школа таленавітых дзяцей, укамплектаваная (ва ўсякім разе, так павінна быць) лепшымі педагогічнымі кадрамі, асноўная крыніца абітурьентаў для кансерваторыі. Яна знаходзіцца ў значна выгаднейшых умовах (інфармаванасць, інструментарый, магчымасць «жыўцом» чуць духавыя інструменты і краіны, замежных выканаўцаў).

Можна разважаць пра «цыклічнасць» з'яўлення таленавітых дзяцей, пра многія іншыя прычыны, якія не дазволілі некаторым навучальным установам паказаць добрыя вынікі. Ды работа такіх педагогаў, як А. Каландзёнак, І. Мысліўчык, Н. Аўраменка, І. Кундзянок, В. Зайцаў, А. Гурэвіч, А. Шыманец, наводзіць на думку, што пры старанным адборы кад-

раў, настойлівасці, любові да сваёй справы, наяўнасці прафесійных ведаў і волюты можна чакаць пастаянных добрых вынікаў.

Існуе ў рэспубліцы кадравая праблема. Не ўсе навучальныя ўстановы ўкамплектаваны спецыялістамі, нярэдка габаіст выкладае фагот, кларнетыст — флейту і г. д. Хіба можна ў такіх умовах чакаць высокай якасці падрыхтоўкі моладзі? І таму дзіўным падаюцца рашэнні аб адкрыцці духавых школ у Мінску і ў Баранавічах, арганізацыя класаў саксафона і эстрадных аддзяленняў у шэрагу музычных вучылішчаў. Якімі ж кадрамі збіраюцца іх укамплектоўваць? Гэта ж запланаваны выпуск спецыялістаў нізкай якасці! Ці не лепш сродкі, выдаткаваныя для новых навучальных устаноў, накіраваць на ўмацаванне ўжо існуючых? Пытанне якасці, г. зн. асноўнае пытанне перабудовы, нельга вырашыць экстенсіўным шляхам.

Дэфіцыт кадраў адчуваецца нават у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Выкладчыкі кафедры духавых інструментаў апошнім часам працуюць з перагрузкай. Прычына гэтага — не толькі недахоп высокакваліфікаваных спецыялістаў, але і фармалізм у аплане педагогічнай працы, скарачэнне сумяшчальніцтва і іншыя бюракратычныя перашкоды.

Прагрэс у духавым выканальніцтве і педагогіцы ідзе хуткімі тэмпамі, у сувязі з гэтым трэба кардынальна перагледзець сістэму павышэння кваліфікацыі педагогічных кадраў сярэдняга звяна. Існуючы курс павышэння кваліфікацыі з мізэрнай колькасцю гадзін па спецыяльнасці і метады сваёй прызначэнню не адпавядаюць, па сутнасці сваёй гэта... дадатковы аплатаемы вопыт, які выкладчыкі сярэдняга звяна атрымліваюць раз у 5 гадоў.

Каб істотна павысіць якасць падрыхтоўкі спецыялістаў, трэба ўводзіць у прафесійныя навучальныя ўстановы конкурсную сістэму выпускных экзаменаў. Тым, хто не вытрымаў конкурс, можна выдаваць дыплом без прысваення пэўных кваліфікацый (выкладчык ДМШ, музычных вучылішчаў, выканаўца і г. д.), але які дае права працаваць у галіне мастацтва (адміністрацыйная,

упраўленчая і іншая падобная праца). Бо не сакрэт, у гэтых колах пераважаюць людзі без спецыяльнай адукацыі, што з'яўляецца прычынай многіх недахопаў і казусаў у рабоце. Вядома, конкурсная сістэма на першым часе скараціць колькасць выпускнікоў, але затое (і гэта самае важнае) не дазволіць шэрагі пладзіць да сябе падобных, а элемент канкурэнцыі павінен павысіць зацікаўленасць вучняў у выніках сваёй працы.

Не мне першаму даводзіцца гаварыць пра яшчэ адну праблему, якая істотна перашкаджае павышэнню якасці навучання ігры на духавых інструментах: адсутнасць належнага інструментарыя. Нікому ж не ўспадзе на думку ажыццяўляць перабудову ў прамысловасці на састарэлым, непрыдатным абсталяванні. А ў музыцы?..

Пакуль мы не будзем забяспечаны ў поўнай меры прафесійным (а ў ВНУ — адпаведным міжнароднаму ўзроўню) інструментарыем, да таго часу асобныя таленавітыя педагогі будуць з асобнымі талентамі вучнямі «здзяйсняць подзвігі», а не спакойна працаваць і выпускаць выканаўцаў, выкладчыкаў на ўзроўні сённяшняга дня. А іншыя (г. зн. абсалютная большасць) — апусціць рукі перад «вечнымі» праблемамі ці па-ранейшаму будуць «змагацца з ветракамі». Спадзяюцца на рэзкі рост якасці айчынных драўляных духавых інструментаў, якія не вытрымліваюць ніякай крытыкі, не даводзіцца. Вядучым-замежным фірмам на гэта спатрэбілася многія дзесяці гадоў. Нам чакаць не выпадае. А скарачэнне імпарту спрыяе спекуляцыі і ўзвінчэнню цен на музычныя інструменты, і мара набыць прафесійны інструмент робіцца для большасці музыкантаў ілюзорнай.

І ўсё ж свае нататкі закончу на аптымістычнай ноте. Конкурс адбыўся. Адбылося свята. Дзякуй ягоным арганізатарам і гаспадарам. Кожны ўдзельнік саборніцтва — перамога: перамога сябе, сваю інертнасць, знайшоў сілы засвоіць досыць складаную праграму, палешыў сваю ўласную прафесійную падрыхтоўку. І, значыць, не прайграў.

Генадзь ЗАБАРА,
заслужаны артыст БССР,
член журы конкурсу.

НАШЫ ГОСЦІ

НА АЛТАР ДРУЖБЫ

Сто гадоў таму назад, вітаючы ў Мінску ўкраінскую тэатральную труп М. Старыцкага, Янка Лучына ўдзячна і прароча пісаў:

Дзякую Вам, браціні,
сястрыцы родныя,
За Вашы хвацкія песні народныя,
За тую гутарку Вашу высокую,
За праўду светлую, за праўду новую!

Яе ж паслышыць наша старонка!
Спявайце ж, братцы, смела і звонка.
Не згіне песня і Украіна!
Будзьце здаровы!
Янка ЛУЧЫНА.

Гэтымі ўсхвалявана-паэтычнымі словамі пачалася творчая сустрэча з артыстамі Львоўскага акадэмічнага тэатра імя М. Занькавецкай, якая адбылася ў мінулы чацвер у ДOME літаратара па ініцыятыве секцыі мастацкага перакладу і літаратурных узаемадзейяў СП БССР. Сто гадоў назад мінчане рады і вівальні сяброў-украінцаў,

сярод якіх была і Марыя Занькавецкая. Цяпер жа з нязменнай радасцю яны сустрэліся з актэрамі тэатра, які заслужана носіць імя выдатнай украінскай актрысы.

На сустрэчу з беларускай літаратурнай грамадскацю прыйшлі галоўны рэжысёр тэатра, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі УССР Б. Казак, народныя артысты СССР, лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі УССР імя Т. Шаўчэнкі А. Гай і Н. Даўзэнка, народныя артысты УССР У. Максіменка, Т. Літвіненка, Л. Кадырава і іншыя майстры ўкраінскай сцэны, што вызначаюць сёння творчае аблічча тэатра Занькавецкай.

Сустрэча прайшла сапраўды творча, па-дзелавому. Г. Колас, Т. Кабржыцкая, А. Асташонок, Л. Левановіч, Л. Караіч, студэнт Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна У. Рагойша дзялі-

ліся ўражаннем ад спектакляў Льваўян, адзначалі высокую моўную культуру ўкраінскіх артыстаў, гаварылі пра значэнне тэатра ў перыяд перабудовы нашага грамадства, рабілі заўвагі, унеслі канкрэтныя прапановы. Галоўны рэжысёр тэатра Ф. Стрыгун і актёр Ю. Брылінскі, спыніўшыся на даўніх традыцыях украінска-беларускіх культурных і, у прыватнасці, тэатральных узаемадзейяў, падкрэслілі неабходнасць іх далейшага пашырэння і мацавання.

Творчая сустрэча завяршылася імпрывізаваным канцэртнам. Украінскіх выканаўцаў беларускіх народных песень вітала фальклорная суполка студэнтаў-філолагаў БДУ імя У. І. Леніна. А затым выступілі нашы сябры. У. Максіменка, якога многія запамінілі па спектаклю «Марыя Занькавецкая» І. Рабакляча (там ён выконваў ролу карыфея ўкраінскага тэатра М. Крапіўніцкага), прачытаў некалькі сатырычных твораў. Крыху нязвычайна, але не меней радасна было бачыць і чуць Т. Літвіненка і Ф. Стрыгунна не ў ролі экспансіўнай італьянскай пары з «Філумэны Мартураны» Э. дэ Філіпа, а ў ролі... спевакоў — выканаўцаў украінскіх народных песень. Іх дапоўніў яшчэ адзін лірычны

дуэт — М. Тэлішэўская і С. Глова, у якіх слухачы пазналі, у прыватнасці, Сцепаніў з «Ой, не хадзі, Грыцю...», М. Крапіўніцкага і Упаўнаважанага з «Дзяцей Арбата» А. Рыбакова. Маладая ж актрыса Л. Банкоўская раскрылася як выканаўца народных карпацкіх (байкоўскіх і лэмкаўскіх) песень.

А праз два дні, 25 чэрвеня, украінскія сябры пакалі яшчэ адзін дарунак на алтар украінска-беларускай дружбы. У памяшканні Тэатра музычнай камедыі яны далі дабрачынны спектакль «Дзеці Арбата», сродкі ад якога пералічаны ў Беларускаму фонду культуры на будаўніцтва Дома-музея В. Дуніна-Марцінкевіча ў Люцынцы. Безумоўна, адзін гэты ўчынак важыць больш, чым сотні слоў аб дружбе, супрацоўніцтве, узаемадапамозе. Пачын львоўскіх артыстаў, несумненна, падхопяць беларускія тэатральныя калектывы, каб у хуткім часе мы змаглі паклінацца першаму класіку новай беларускай літаратуры, заснавальніку нашага нацыянальнага тэатра і драматургіі ў яго роднай люцынцкаўскай хаціне — там, дзе ён напісаў усе свае вядомыя сёння творы, у тым ліку — несмяротную «Пінскую шляхту».

Вячаслаў РАГОЙША.

І праўда, не паспяваеш азірнуцца... Ці ж даўно было: раптам звоніць тэлефон — і ў трубку ўзікае:

— Ало!.. Гэта Бязрозкін...
То яму ўдакладніць трэба, у каго менавіта вучылася Надзя Лежэ ў дваццатыя, то ці не назаву я дату, калі награвіраваў Мікалай Іванавіч Гусеў партрэт Ізі Харыка, то вось толькі што паслухаў радыёперадачу тваю...
І — на завяршэнне размовы:
— Сустрэцца трэба!..

Бязрозкін. Паэзія праўды — рукапіс ягонай першай кнігі — пра Пётруся Броўку, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Пімена Панчанку.
— Вось, паглядзіце з пункту гледжання мовы... Знойдзеце залішнюю «навуковасць» — стаўце «птушкі»... Але мяне болей сама лексіка турбуе. Ці не занадта архаічная мая мова — я дастаткова доўга быў адарваны ад жывой беларускай гаворкі...
Болей як на дзвесце старо-

Янкi Купалы — «Дробны дожджык церушыў»? Чаму? Кажу: «Мастак пачынае тады, калі слова бяспільнае. У тым ліку і мастак слова!» Ухопліваецца за гэтую думку, развівае ў самых нечаканых напрамках. Віхура нечаканых асацыяцый, прыкладаў. І — вершы, вершы!.. Гадзіны гаворкі ва ўтульным кутку саду пралагаюць у момант вока. «Добра сядзім!» — усміхаецца Бязрозкін.
Рану: «А і на самай справе

гор, і ў тых гады, па той бок дрогу, засталася чалавекам...» Калі я таму чалавеку адраваў рэзкія словы, Бязрозкін супакойваў: «Кінце, Валодзя, гэта не ёсць жыццё...»
Кепска працаваць Бязрозкін не ўмеў. Вось і ў бюлетэні «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» працаваў з поўнаю самааддачай. Многія маглi прыгадаць яго патрабавальныя пытанні з нагоды «Помнікаў...»:
— Ну, як у нас мова?! Мы ж выданне навуковае, а для кожнага даступнае!..

Сапраўды, пакрычастыя бываюць шляхі «кадравай палітыкі». У гады застою літаратурныя чыноўнікі (і не толькі літаратурныя) умелі-такі закіліць крытыку. Якія толькі людзі ні кіравалі тады літаратурнымі і крытычнымі аддзеламі і рэдакцыямі ў часопісах, газетах, выдавецтвах. Розуму, інтэлекту, густу Рыгора Бязрозкіна там месца не знаходзілася. Ці трэба тлумачыць — чаму?..

Зазірніце ў том ЭЛІМБела, дзе амаць побач даведкі пра Бэндэ і Бязрозкіна, параўнайце хаця б аб'ём давад. Знойдзеце над чым падумаць. Дробязі?!

Ён прагна прыслухоўваўся да кожнага водгуку на свае артыкулы, кнігі. Да кожнага — друкаванага, вуснага. Яму бывала так важна: як успрынялі, як зразумелі.

Ён бываў усякі: шчыра адкрыты, сумна або сярдзіта маўклівы (прыкурваў цыгарэту ад цыгарэты), гнеўна саркастычны, выбуховы, перапоўнены іроніяй, безабаронна трывожны... Работа думкі і пачуцця пастаянна кіпела ў ім. Ва-

НАШ КАЛЯНДАР

«Ало!.. Гэта Бязрозкін...»

А кожная сустрэча — святая думка. Ды калі яшчэ суб'яднікі яго — Алесь Адамовіч, Навум Кіслік, Барыс Бур'ян!..

Калі быў у мяне ў апошні раз (нікому і ў голаў не магло стукнуць, што ў апошні), — пра што толькі ні гаварылася: пра ягоныя «Звенні» (так прагна слухаў, чаму яго ўспрымання руху беларускай паэзіі памагае спасцігаць рух беларускага жывапісу), пра новую задуму (тлумачыў: «Разумеце, будзе складаная кніга са складанай кампазіцыяй — кругамі, кольцамі...»), пра толькі што прачытаны ім рукапіс успамінаў маскоўскай мастачкі Елізаветы Паўлаўны Крыва-шапкінай («Гэта абавязкова павінна быць надрукавана — сапраўды інтэлігентная проза!..» — ён спрабаваў памагчы апублікаваць гэты рукапіс)...

І — на развітанне: «Добра пасядзелі!..»

Знаёмству з ім больш трох дзесяткаў гадоў назад я абавязаны Барысу Бур'яну і Валяціну Тарасу, а духоўнаму кантакту з ім з першага ж знаёмства — Васілю Вітку, які ўзяў мяне ў «ЛіМ» і прызначыў у аддзел літаратуры — да Рыгора Шкрабы, Навума Кісліка, Сцяпана Александровіча. У «ЛіМе» друкаваліся палемічныя нататкі Рыгора Бязрозкіна, першыя артыкулы Алесь Адамовіч — «эпіцэнтр» тагачасных літаратурных спрэчак.

«Нёман» і «ЛіМ» — у суседніх калідорах. Уранку, калі прыйдзеш у рэдакцыю разам з тэхнікамі і машыністамі, можна папрацаваць у цішыні (рэдактура і літсупрацоўнікі пачыналі рабочы дзень а дваццаці гадзінах). І заўсёды — з самай раніцы — Бязрозкін ужо ў «Нёмане». Якая там тэрміновая работа, калі раптам зайшоў Рыгор!

Не, ён не падаўляў суб'яднікі сваёй эрудыцыяй, інтэлектам, вастрэнёю і культурнаму мысленню. У ім было вельмі развітае пачуццё такту. Аднак выяўляў настолькі дасканалое веданне і адчуванне паэзіі (і не толькі паэзіі, зразумела), настолькі бліскуча выказваў думку, што не адзін суб'яднік міжволі тушаваўся.

Мы гаварылі з ім пра Блока, Брусаву, Віктара Шклоўскага, Юрыя Тынянава, Паўла Антакольскага, Барыса Пастарнака. У такім кантэксце ўзнікала імя Максіма Багдановіча. Напэўна, сярод усіх, хто пісаў пра гэты феномен нашай паэзіі, найбольшую вастрэнню паэтычнага слыху выявіў Бязрозкін. Задоўга да артыкула, дзе так ушчыльную набліжана ім да нашага часу Багдановічова «Я хацеў бы спаткацца з вамі...», узнікаў у яго роздуме, хваляваў яго надзвычайна востры глыбінны праніклівы матыў: «Нашто ж на зямлі сваркі і звадкі, боль і горчы, калі ўсе мы разам ляцім да зор?»

Адночы прыйшоў і паклаў перада мною папку, надпісаную нервовым почыркам: «Рыгор

нак рукапісу — дзесяткі дзятры моўных недакладнасцей. Той ступені уважлівасці, з якой паставіўся хай сабе і да вельмі нешматлікіх заўваг Бязрозкін, не сустрэкаў ні ў кога. Абмеркаваўшы варыянты паправак, мы пайшлі з рэдакцыі і доўга яшчэ хадзілі па горадзе: гаворачы аб прыватных момантах стылю, Бязрозкін шчодро чытаў вершы, камэнціруючы лёс паэтаў, чые імёны не гучалі ў лекцыях маіх універсітэцкіх выкладчыкаў. Жывое пульсаванне гісторыі паэзіі перадаваўся гадоў ён, Бязрозкін, даваў адчуць ва ўсім яе трагедыйным свячэнні...
«Вось хто павінен бы чытаць

партрэты цудоўныя!.. Мне: «Можа, не варта ламаць галаву — чаму?!» І такі, здавалася б, бесклапотны, увесь захоплены гутаркай, раптам мяняецца на вачах, робіцца ўстрывожаны:

— Валодзя, паедзем!.. Да стала, да рабочага стала!..

Ніякія довады Лазара Саулавіча, што яшчэ не адна электрычка будзе, не пераконваюць Бязрозкіна — рвецца да хаты, да стала!..

Неаднойчы чуў, як тыя, што лічаць сябе за паэтаў, з зайздроснай энергіяй папаўняючы паток шэрасці, пыталіся раздражнёна: «Чаго ён хоча?» Сапраўдныя ж паэты чыталі

Рыгор БЯЗРОЗКІН (трэці злева) сярод літаратараў. Каралішчавічы, 1966 г.

Фота Ю. КАНЭ.

гісторыю паэзіі студэнтам!..» — калі, можа, і не падумаў пра гэта тады, дык цяпер менавіта так думаю.

З усіх даброт на свеце яму патрэбен быў толькі рабочы стол, ды ўсё тое, што з рабочым сталом звязана: кнігі, суб'яднікі. І каб гутаркі — не пустыя.

Адна з апошніх сустрэч — з ранку і да позняга вечара. Напярэдадні пазваніў: «Едзем да Рана?! Заўтра ж!..» Мастак даўно ўжо запрашаў паглядзець серыю партрэтаў пісьменнікаў. Уранку сустрэкаемся на плошчы Якуба Коласа, едзем на вакзал. У электрычцы — распачаты калісьці на вернісажы абмен думкамі пра адну карціну. Ягонае пытанне — ва ўпор: «Чаму гэта добра?». Дашукваецца ісціны.

І вось мастак сустрэкае нас. Перапады эмоцый Бязрозкіна — надзвычайныя. На партрэтах ёсць і даўняе сяброўства. Для мяне яны — гісторыя. Для Бязрозкіна і Рана — усё яшчэ сучаснасць. Стараюся не замінаць іх успамінам. Падабенства, характар, выяўлены ў партрэтах, здавальняюць Бязрозкіна. Мастак паказвае і іншыя работы. Бязрозкін ізноў: «Скажыце, чаму гэта добра?». Нагадаваў, як захапляўся ён адным-адзіным радком Сяргея Дзяргя пра палёт жука: «Я таксама магу спытаць: чаму гэта добра?». Смяецца: «Вы гэта памятаеце?! А сапраўды, як вы тлумачыце, чаму так добра ў

прыслухоўваліся і будучы чытаць і перачытваць, бо яшчэ столькі трэба асэнсаваць у развіцці беларускай паэзіі ў часы, для творчасці яўна «мало абарудаваныя»... Цяпер, калі выпрацоўваецца новае мысленне, так нешта ягонага абсалютнага слыху на ўсялякі фальш, ненатуральнасць выказвання, мімікрыю, канфармізм, чаго ў літаратуры — на жаль! — з лішкам хапае ва ўсе часы і на ўсіх мерыдыянах. Сённяшнія дні асабліва высвечваюць незаменнасць кніг Бязрозкіна ў духоўным нашым быцці. Перачытваючы іх, не можаш не думаць: у спелай літаратуры — спелая крытыка, і калі ў гады застою ў беларускай паэзіі быў такі крытык — значыцца, паэзія гэтая нечага варта...

Напэўна, дакладнай будзе метафара: ён заўжды быў у эпіцэнтры сапраўднай паэзіі. І яго кнігі — надоўга. На вельмі доўга. Можа, нават назаўсёды. Таму што памагаюць зразумець, як паэзія XX стагоддзя выстаяла, не страціла годнасці. І як выстаяла крытыка, хаця ёй даставалася, хаця ёй даводзілася гаварыць, і як бы нічога і не гаворачы, ужываючы «фігуры умалчання»...

Не магу забыць, як адзін, мякка кажучы, не залішне тактоўны чалавек з вышынё «незамутнёнасці» ўласнае біяграфіі, гэтак па-панібрацку спрабаваў пахваліць яго: «Вы, Ры-

Пісьменніку Івану МЯЛУ спаўняецца 70 год. З гэтай нагоды праўленне СП Беларусі накіравала яму прывітальны адрас з пажаданнямі добрага здароўя, новых творчых поспехаў.

Спаўняецца 50 год вядомаму пісьменніку Уладзіміру МАШКОВУ. Праўленне СП БССР накіравала яму прывітальны адрас з пажаданнямі творчага плёну, новых цудоўных кніг. Супрацоўнікі «ЛіМа» таксама зычаць юбілярам усёго самага добрага ў жыцці і творчасці.

ГОСЦІ З ФІНЛЯНДЫІ

Мінск наведала група пісьменнікаў з усходніх раёнаў Фінляндыі, у складзе якой былі празаікі, драматургі, крытыкі, перакладчыкі, вучоныя славісты — Кірсіці Сірастэ, Пэка Лоўнэла, Кале Хеландэр, Раіа Хеландэр, Анці Сэла, Лайла Сэла, што ўваходзяць у склад літаратурнага таварыства «Палта».

Яны мелі гутарку са старэйшым праўленнем СП БССР Максімам Танкам, першым сакратаром праўлення Н. Гілевічам, сакратаром праўлення В. Зуёнкам, Б. Сачанкам, А. Мальдзісам, Я. Янішчыц, А. Гардзіцікім. Госці былі прайнфармаваны аб перакладах твораў фінскіх пісьменнікаў на беларускую мову, аб адлюстраванні фінскай тэматыкі ў нашай літаратуры. Было выказана ўзаемнае пажаданне аб неабходнасці пашырэння творчых кантактаў паміж беларускімі і фінскімі літаратарамі.

А. КУЗЬМІЧ.

У ІМЯ ШЧАСЛІВАГА МАЛЕНСТВА

Па даўняй традыцыі шосты нумар часопіса «Вясёлка», прысвечаны Міжнароднаму дню абароны дзяцей, падрыхтаваны на грамадскіх пачатках. На гэты раз аўтары яго — паэты Э. Агніцвет, К. Камейша, В. Гардзей, Васіль Вітка; празаікі В. Хомчанка, У. Ліпскі; гісторык С. Тарасаў, кампазітар Г. Вагнер, мастак П. Драчоў, У. Савіч, В. Тарасаў, Я. Ларчанка, Т. Березенская, Н. Грамына, В. Чэпкі і іншыя. Ганарар пералічылі ў Савецкі дзіцячы фонд імя У. І. Леніна.

В. ПАУЛЮЧЭНКА.

У ЗБОРНІКУ «ПОДВИГ»

Выйшаў другі ў сёлетнім годзе выпуск «Бібліятэкі Героіні і прыгод» — дадатка да часопіса «Сельская моладзь». У кален-тыўным зборніку прадстаўлена таксама апавесць В. Быкава «У тумане».

К. СЕЧКА.

ПАЭЗІЯ

Сяргей СОКАЛАУ-
ВОЮШ

Наваполацк-88

ТРЫНАЦАЦГОДДЗІЮ ГО-
РАДА ПРЫСВЯЧАЕЦА

I

У 1986 годзе ў параўнанні з 1980-м колькасць анкалагічных хворых у Наваполацку вырасла ў пяць разоў. Узровень захворвання эндарынай сістэмы ў дзяцей — у пяць разоў вышэй сярэдняга па рэспубліцы. Больш як у два разы часцей тут пакутуюць на бронхіты ды бронхіальны астмы.

(Па матэрыялах друку рэспублікі).

У спіну дождж сячэ,
Шпурляе вецер бруд.
Чаму я тут яшчэ?
Чаму дагэтуль тут?
Хіба другіх шляхоў
Не мае гэты свет?
У ім жа столькі сгоў,
Бадай, не менш, як бед,
Па вуліцах іду,
Промоклы горад спіць
І прагна сніць ваду,
І моўчкі просіць піць.
Яму б цяпер гукнуць,
Падставіць ветру твар,
Ды цяжка удыхнуць
Паветраны узвар.
Яго ахутаў смог,
Скавала немата
Ад хуткіх дапамог
Ля кожнага кута,
Ад пафасных прамоў

З амбонаў пахавальбы,
Ад патаемных змоў,
Ад чорнай варажбы,
Дзе засыцелы зброд
Няправы суд вяршыў
І ў ладкі біў народ
Па шчырасці душы,
Дзе ціха, па крывой,
Якая ўверх расла,
Свайго выводзіў свой
Да поўнага катла.
О гэты бум крывых —
Шкала нібыта спраў,
Мільёны стэрнавых
І ледзь не кожны краў,
Ды з душама луд
Хлусіў хто — будзь здароў,
Хто меў у думках бруд,
Хто меў на лапах кроў.
Я чую іх адказ
І немы і нямы:
— Ва ўсім павінны час,
Але не мы, не мы...

II

Грамадзянка Сокалава Ганна
Уладзіміраўна памерла 25.08.
1984 г. ва ўзросце 55 гадоў...
Прычына смерці — рак... Месца
смерці: горад Наваполацк...
(Пасведчанне аб смерці
I-PO № 421968).

Як свечка згасла, хто ў тым
павінен?
Павінен час? У чым яго віна?
І энк на вуснах анямеўшы
стыне,
І ў бездань апускаецца труна...
Няма звароту і няма адказу...
— Такі ўжо лёс, такое, брат,
жыццё, —
Прамовіў хтось завучаную
фразу,
Бязгрэшна уздыхнуўшы, як
дзіцё.

Такі ўжо лёс, такая наша доля,
Ратуй нас Бог ад гэтакіх
высноў,
Каб не хаваць заўчасна ў
чорным доле
Сынам матуль, а мацяяркам
сыноў.

Лёс не бяздушнасць, не пустыя
гукі,
Не розуму збалелега нарыў,
Ён — час, што нам аддадзены
у рукі,
Вось вам і час... А хто яго
стварыў?

Даруй мне, мама, час твой быў
кароткі,
І мой такі ж і ваш: і твой, і
твой...
Не толькі мы, жылі няшмат і
продкі

У кожнага таго, чый продак
вой.

Яны свой час, свой лёс трымалі
самі
На мужных межах Полацкай
зямлі,
Каб нейчы лёс аздобіў каласамі
Параненыя ворагам палі.

Каб продкі тых, хто сёння час
трымае,
Паспелі нарадзіцца, выжыць,
жыць,
А іх нашчадкі сёння маскі
маюць
І толькі імі могуць даражыць.

О, тыя маскі, маскі дэбрадзей,
Сяброў народа і народных
слуг,
Што нас адвеку чешылі
надзеяй,
Куркі, усё ж, трымаючы
наўспруг.

Мы як сляпыя верылі
прэмовам,
Расце завод, яшчэ, яшчэ завод,
І ўсе яны — магутнасці аснова
Майго народа. Чуеш, мой
народ?

Ты будзеш моцны, як ніхто на
свеце,
Узорам для народаў і часоў,
Калі атрутай будучы дыхаць
дзеці,
Як сёння ля заводскіх
карпусоў.

А маскі толькі лыпалі вачыма:
— Атрута? Дзе?! Не верце
крыкунам!
У нас такое проста немагчыма!
Ганіце план! І давярайце нам...

Мы давяралі, маскі кіравалі,
Тлумачылі, змянялі думак свет
І нашу мову з сэрцаў вырываў,
І нашы душы кралі
неўпрыкмет.

Што ім усім да гэтай мовы,
мама,
Да гэтых душ, прывучаных
згараць...
Пясочак жоўты сыплецца ў
яму,
Шэпча штось, а што — не
разабраць.

Ён шпэчацца з зямлёй, як
дрэвы з ветрам,
Як кран з вадой, калі я п'ю
ваду,
Як лёгкія з атручаным
паветрам,
Як людзі, адчуваючы бяду.

III

18 сакавіка 1988 года жыхары
Наваполацка сабраліся ў Палац
культуры нафтавікоў і
прылеглай да яго плошчы на
экалагічны мітынг — сустрэчу
з гарадскімі ўладамі...
(Жыццёвы факт).

Шматтысячны натоўп
Гуртуецца на пляцы,
Шматтысячны натоўп
Узрушана гудзе,
Міліцыянеры
На ганку ля палаца,
Міліцыянеры
Уроссып між людзей.

Вы не туды прыйшлі,
Ахоўнікі законаў,
Закон парушыў той,
Хто вам не па зубам;
Ён і на вас па дзве
Атручаныя тоны!
Адмераў без турбот
У той застойны час.

Адмераў і пайшоў
Свайёй крывой дарогай,
Між нас не захацеў
Ні жыць, ні існаваць,
Мы не ягоны боль,
Мы не яго трывога,
Ды што там мы, калі
Патрэбна план даваць.

Шматтысячны натоўп
Гамоніць і віруе,
І руху не спыніць,
І не заторкне рот,
Бо праўда і душой,
І розумам кіруе,
Народ не прамаўчыць,
Калі ён ёсць народ.

Яму на ўсё стае
Адвагі, сілы, моцы,
Ён вечны дэбрадзей
У подумах сваіх,
А з моўніцы гучыць:
— Давайце без эмоцый! —
Нібыта столькі год
Мы не жылі без іх.

Нібыта столькі год
Цярпліва не маўчалі,
І вось цяпер — палац,
Бетонныя муры...
Нас не адзін мільён,
Хоць тысяча у зале,
Нас не адзін мільён,
Хоць меней на двары.

На кожнага жыхара Нава-
полацка хімічная прамысло-
васць горада выкідае ў павет-
ра па дзве тоны атрутных рэч-
ываў у год.

Мы гэтулькі гадоў
Ішлі сюды няёмольна,
Маўчалі ў цішыні
Атрутлівай імжы,
І вось ён — мікрафон,
Адзін — непаднявольны,
Як маеш што сказаць —
Прабіся і скажы.

— Мы на сваёй зямлі
Не ворагі, не змоўцы,
Паветра мала нам
І сонца нестася... —
Вандруе мікрафон,
Змяняюцца прамоўцы,
Ніхто не рэжа праўду,
Бо кожны праўдай б'е.

— Што ні завод наўкол,
То котлішча смуроду...
— Канае кволы лес!
— Збязрыбіла рака!
— Хварэем ледзь не ўсё!
— Дзівіцеся, народы,
Якія скарбы ў нас
Ад нафты і бялка!!!

Вандруе мікрафон,
А тыя, што наверх,
Што без эмоцый нас
Прасілі гаварыць,
Смяюцца нам у твар,
Маўляў, схадзі праверся,
Ці проста стань пад душ,
Калі нутро гарыць.

О, колькі паміж іх
Народных дэпутатаў,
О, колькі паміж іх
Аматараў тушыць
Агонь гарачых душ
І слоў, што на плакатах,
Не з прагай існаваць,
З патрабаваннем: ЖЫЦЦІ!

І падалі на дол
Развенчаныя маскі,
Як немагчымы сон,
Як прышласці выток,
Як прывідны зварот
Даўно забранай казкі,
Як чыстае вады
Хай першы, ды глыток.

А заўтра новы дзень
Насунецца атрутна.
Які чарговы «скарб»
Рыхтуе ён для нас?
Што зменіцца і як?
А недзе ў сэрцы чутна:
У тым павінны ты,
Але не час, не час.

І Ў ГЭТЫМ—ЖЫЦЦЁ

Штрыхі да партрэта кампазітара Ігара АЛОЎНІКАВА

Музычная адоранасць... Вельмі часта яна праяўляецца яшчэ ў дзяцінстве яра і шматбава: дзіця спявае, іграе на некалькіх музычных інструментах, спрабуе сачыняць музыку. Калі ж таленавіты малады чалавек становіцца на самастойны шлях, яго прыродныя музычныя здольнасці выяўляюцца ў адным, радзей — у двух-трох напрамках. Так адбываецца ў нашы дні станаўленне многіх музыкантаў, якія цалкам прывыццелі сябе выканаўчай дзейнасці, так ці інакш «разбаўленай» педагогічнай працай.

З гэтага пункту гледжання творчае станаўленне заслужанага артыста БССР Ігара Алоўнікава ўяўляецца даволі незвычайным. Аматарам музыкі ў нашай рэспубліцы ён вядомы як музыкант-выканаўца на фартэпіяна, аргане, клавесіне, як акампаніатар, ансамбліст, аўтар цікавых фартэпіянных транскрыпцый.

Вельмі часта яна праяўляецца яшчэ ў дзяцінстве яра і шматбава: дзіця спявае, іграе на некалькіх музычных інструментах, спрабуе сачыняць музыку. Калі ж таленавіты малады чалавек становіцца на самастойны шлях, яго прыродныя музычныя здольнасці выяўляюцца ў адным, радзей — у двух-трох напрамках. Так адбываецца ў нашы дні станаўленне многіх музыкантаў, якія цалкам прывыццелі сябе выканаўчай дзейнасці, так ці інакш «разбаўленай» педагогічнай працай.

Гэтыя дзеянні ў музычнай адоранасці хлопчыка не пераходзіла межам любові да фартэпіяна. Усе гады навучання ў Сярэдняй спецыяльнай музычнай школе пры Белдзяржкансерваторыі Ігара Алоўнікава быў вучнем прафесара І. Цвяткавай. Тут Ігар пасцігаў не толькі асновы ігры на фартэпіяна, але і далучаўся да канцэртнай эстрады. Яшчэ адзначаюцца ягоныя першыя выступы ў аркестрам, выканаўшы Рапсодыю на тэму «Школьнік» Д. Кабалеўскага. На працягу толькі аднаго 1972 года Ігар Алоўнікаў удзельнічаў у трох сур'ёзных конкурсах маладых музыкантаў-выканаў-

ўзнікала ў свядомасці студэнта.

Тады ж Ігар Алоўнікаў уда-
сканальваўся як музыкант-вы-
канаўца на аргане і клавесіне.
Прафесар Л. Ройзман, строгі,
нават крыху аскетичны за ін-
струментам, заставаўся такім
жа і ў гутарцы, у ацэнках по-
спехаў сваіх вучняў. Гэта пры-
вучала да асаблівай сабранасці,
пунктуальнасці, уважлівасці,
выканаўчай манеры Алоўнікава
і тады, калі ён іграе на раллі.

Стажыроўні (1978—1980) пад
кіраўніцтвам заслужанага ар-
тыста РСФСР прафесара М. Ва-
сірасенскага падрыхтавалі ма-
ладога музыканта да самастой-
най творчай дзейнасці. Яна
разгарнулася вельмі шырока і
шматстайна ўжо ў родным Мін-
ску.

Ігар Алоўнікаў сярод самых
цікавых музыкантаў-выканаў-
цаў Беларусі. Слухаючы пры-
вобліваюць сур'ёзнасць і глыбі-
ню яго выканаўчай манеры, так-
нічная дасканаласць ігры, тон-
кі густ і асабістае стаўленне да
музыкі. Прыкметная асаблі-
васць: у першыя гады інтэнсіў-
ных канцэртных выступленняў
піяніста нярэдка папраналі ў
паўнай сухасці, рацыяналізме
ўвасаблення музычнага зместу,
сцэнічнай сваванасці, якая зда-
валася празмернай. Але з ко-
жным новым канцэртм гэтыя
якасці рабіліся менш прыкмет-
нымі.

Што для яго самога найбольш
важна ў выканаўчым мастацт-
ве? На думку піяніста, нотны
тэкст — гэта аўтарскі «запа-
вет» музыканта-выканаўцы. І
разам з тым, кожны выканаў-
ца разумее аўтарскі тэкст па-
свойму, увасабляе яго «свайёй
мовай». І ў гэтым жыццё, рух
музычнага мастацтва ад кампа-
зітара да выканаўцы, ад выка-
наўцы да слухача. Таму пра-
чэтанне Ігарам Алоўнікавым
музычных твораў самых роз-
ных эпох, стыляў, жанраў заў-
сёды цікавае, прафесійнае, заў-
сёды адпавядае духу кампазі-
тарскага «я».

Шмат сіл піяніст аддае пра-
пагандзе музыкі беларускіх

На канцэрте заслужанага артыста БССР І. Алоўнікава ў Полац-
кай карціннай галерэі.

Фота Э. ЦЕЦЯРЭУСКАГА.

кампазітараў. Нярэдка яму да-
ручаюць першае выкананне
новых твораў. У 1980 годзе
І. Алоўнікаў выканаў Канцэрт
для фартэпіяна з аркестрам
Л. Абелівіча. Піяніст нязменна
удзельнічае ў аўтарскіх кан-
цэртах Г. Вагнера, іграе ягоны
Канцэрт для фартэпіяна і на-
роднага аркестра, сшытак п'ес
«Дзіцячыя малюнкi», іншыя
творы.

Увагу аматараў музыкі ўсё
больш прывабліваюць і яго ар-
ганныя канцэртны. Адметнае
было, напрыклад, выступленне
ў Сафійскім саборы старадаў-
няга беларускага Полацка: тут
Алоўнікаў выступіў як саліст-
піяніст, арганіст, акампаніатар,
музыкант-ансамбліст. Такое
шматбаковае майстэрства ха-
рактэрызуе яго як музыканта
высокага прафесійнага ўзроў-
ню.

Яшчэ ў сценах кансервато-
рыі ён нямаў часу аддаваць
стварэнню фартэпіянных тран-
скрыпцый. Вабіла ідэя па-інша-
му «падаць» музычны матэры-
ял твора, захаваючы пры гэ-
тым вобразны змест, перавесці
вакальную або аркестравую му-
зыку ў фартэпіянае гучанне.
Самастайная канцэртная дзей-
насць нібы ажывіла ранейшую
цікавасць да стварэння тран-
скрыпцый. Так з'явіліся фар-

тэпіяныя транскрыпцыі па-
водле музыкі Я. Глебава («Су-
веніры», «Мушкетёры»), сюіта
па матывах балета «Маленькі
прынц», Г. Вагнера (фрагмен-
ты з балета «Святло і цені»),
У. Алоўнікава («Гумарэсна»,
парафраза «Запрашэнне на та-
нец»).

Усё большае прызнанне
атрымлівае педагогічная дзей-
насць маладога музыканта. Ён
выкладае ў кансерваторыі, дзе
загадвае кафедру спецыяль-
нага фартэпіяна, і ў Сярэдняй
спецыяльнай музычнай школе
пры БДК. І тут — таля ж ад-
казнасць, высонкі прафесіяна-
лізм. У Алоўнікава чужоўная
памяць, ён ведае дзесяці твораў.
І на ўроках, і на экзамене
ён заўсёды дае дакладныя,
глыбока аб'ектыўныя ацэнкі
чужомаму выкананню, якія засна-
ваны на веданні найдрабней-
шых дэталю нотнага тэксту. У
час студэнцкіх экзаменаў у
кансерваторыі Алоўнікаў ня-
рэдка сядзе за другі раяль,
каб выканаць партыю аркестра
ў рознага роду сачыненнях для
фартэпіяна з аркестрам. Чу-
доўны акампаніатар і ансам-
бліст, ён дапамагае партнёру як
мага паўней раскрыць сваё ра-
зуменне выкананай музыкі.
Дапамагае маладым...

Лідзія ДВОРЖАЦ.

ЧЫТАЧ ЧЫТАЧУ

У «Ліме» (№ 16 за 15 красавіка г.г.) было змешчана пісьмо настаўніцы Н. Нікіцінай — своеасаблівы водгук на выступленне пісьменніка У. Арлова ў «Літэратурнай газеце» (17.11.88 г., «Калі чырванее Клію»). У сваю чаргу ліст Н. Нікіцінай таксама не пакінуў аб'якавым нашых чытачоў. На яго адгукнуўся дацэнт МДІЗМ Я. Парэцкі. Змест пісьма, шчыра скажам, некалькі бянтэжыў. Цяжка было зразумець, чым жа выклікаў У. Арлоў такія папрокі. Таму і адказаць Я. Парэцкаму мы папрасілі самога У. Арлова.

СУЧАСНЫЯ ФАМІРЫДЫ

З міфалогіі невядома, ці бра-ла муза Клію асабісты ўдзел ў асляпленні фракійскага спевака Фамірыда, які пасягнуў на гонар багінь паззіі, мастацтва, навукі, але яўна яна абуралася на Уладзіміра Арлова і «Літэратурную газету» за тое, што, на іх думку, багіня быццам сарамяжліва чырванела, калі ўдзельнікі літэратурнага вечара ў Наваполацку распісаліся ў сваім няведанні гісторыі беларускай літэратуры. Клію на гэты раз таксама адпомсціла, часткова пазбавіўшы зроку тых, хто асмеліўся яе асмяяць, прымусіў яе чырванець.

Так, многія беларускія настаўнікі і тым больш вучні не

чулі пра беларускага Пятрарку Міколу Гусоўскага, ледзь вылучаюць з цемры стагоддзяў папярэдніка Спінозы Сымона Буднага, вельмі павярхоўна ведаюць пра славянскага першадрукара Францыска Скарыну, дастойнага супастаўлення з М. Лютэрам і Э. Ратэрдамскім. Усё гэта не зводзіцца, аднак, да віны падоўжнікаў, тут даводзіцца папракаць пісьменнікаў, дзеячаў культуры.

З артыкула У. Арлова не вядома, ці ведае ён, што, акрамя «Песні пра зубра», Гусоўскаму належаць паэмы пра Іакіфа, пра турэцкую вайну і шэраг таленавітых вершаў, адзін з якіх «Да Севасціяна» заслужана названы «жамчужнай бе-

ларускай літэратуры» і надрукаваны ў «Ліме». Ці ведае У. Арлоў, якія творы праславілі ў апошні час Сымона Буднага, у прыватнасці, што італьянскі вучоны Фірта апублікаваў у 1974 годзе цудоўнае філасофскае сачыненне клецкага прапагандыста, арыянскага вальнадумца «Пра дзве прыроды Хрыста», якое лічылася згубленым. А гэтыя ж матэрыялы павывалі ў руках рэдактараў часопіса органа СП БССР, але былі ім недаацэнены і адкінуты. Ці чуў У. Арлоў і рэдакцыя «ЛГ» пра выдатнага гуманіста Саламона Рысінскага, які запісаўся ў 1587 годзе ў Альтдорфскім універсітэце як «леукарусус», г. зн. беларус і пакінуў пасля сябе унікальны парэміялагічны зборнік, адзін з першых і багацейшых збораў прымавак у славянскім свеце (надрукаваны ў Любчы ў 1618 годзе), а таксама дзве кнігі пісем, якія змяшчаюць глыбокі роздум аб жыцці, гісторыі, паззіі. «Пісьмы» выйшлі ў свет у 1587 годзе ў Альтдорфе (Германія). Ці чулі знаўцы культуры пра настаўніка з Іўя Яна Ліцыйнага Намыслоўскага, чый зборнік сентэнцый, надрукаваны ў Лоску ў 1589 годзе, няхай саступае, але аспрэджвае работы Ларошфуко, Лавуаз'е, Мантэня. «Сентэнцыі» выдадзены на

трох мовах у перакладзе аўтара, і іх можна лічыць першым вучэбным дапаможнікам па замежнай мове ў Еўропе.

Спіс пісьменнікаў, імёнамі якіх можа ганарыцца Беларусь, можна прадоўжыць — гэта Гіціх, Даманеўскія, Карыцкі, Аскерка, Маймон. Не, не падручнікі вінаваты ў замоўчванні дасягненняў беларускай культуры, а пісьменнікі, работнікі выдавецтваў. Як жа атрымалася, што на Рысінскага з'явілася глыбокая рэцэнзія ў Італіі ў 1984 годзе, праз год пасля выхаду ў свет манаграфіі пра яго ў Мінску, а ніхто з айчынных крытыкаў дагэтуль пра яе не адгукнуўся. Няма таксама водгукі на манаграфію пра Міколу Гусоўскага (Мінск, 1984), няма — пра сентэнцыі Намыс-

лоўскага, надрукаваных як састаўная частка анталогіі педагогічнай думкі Беларусі (Масква, 1986).

Так што Клію не чырванее ад сорама, а помсціць, ператвараючы ў сучасных Фамірыдаў тых, хто скардзіцца на няведанне роднай культуры і гісторыі. Не падручнікі задаюць тон, а літаратары, якім належыць перш за ўсё знаёміць грамадства з мастацкімі, змястоўнымі помнікамі мінулага, а толькі потым даваць волю творчай фантазіі, сачыняць раманы і апавесці, талкаваць легенды.

Я. ПАРЭЦКІ,
дацэнт Мінскага
дзяржаўнага педагогічнага
інстытута замежных моў.

«НЕ СПЯШАЙСЯ, СПАЧАТКУ ПАДУМАЙ»

Шаноўны Якаў Ільіч!
Дазвольце пачаць таксама з эскурсу ў антычнасць.
Паводле некаторых звестак, аднойчы паміж Зеўсам і Праметэем адбывалася даволі бурная размова, пад час якой герой старажытных элінаў сказаў

вярхоўнаму богу: «Ты хапашся за маланку замест адказу — значыць, ты не маеш рацыі». Праметэевы словы зрабіліся крылатымі і дайшлі да нашых дзён у вядомай Вам, як перакладчыку, лацінскай рэдакцыі: «Юпітэр, ты злуешся...»

ВЫСТАУКІ

АЎТАПАРТРЭТ ПАКАЛЕННЯ

Мінаюць дні, мінаюць гады... Падзеі Вялікай Айчыннай вайны ўжо даўно сталі гісторыяй. Але хуткаплынным час не здольны сцерці з народнай памяці тыя гераічныя дні. Знайшлі яны адбітак і асэнсаванне ў шматлікіх мастацкіх творах. Вось і выстаўка «Яны прайшлі праз вайну», што працавала ў маі ў Палацы мастацтваў, яшчэ раз нагадала глядачу пра слаўную і трагічную старонку нашай гісторыі.

Выстаўка гэтая незвычайная. Яна шмат у чым адрозніваецца ад папярэдніх, блізкіх па тэматыцы, якія наладжваліся ў Палацы мастацтваў, перш-наперш і складалі ўдзельнікаў. Усе яны ветэраны Вялікай Айчыннай — людзі, якія асабіста перажылі ўсё тое, што адлюстравалі ў сваіх палотнах, графічных аркушах, скульптурных творах. Гэтая выстаўка — своеасаблівы аўтапартрэт пакалення, чыя малодасць прыпала на гады вайны.

Экспазіцыя дала цікавы матэрыял для параўнаўчага аналізу ўспрымання падзей

1941 — 1945 гг. іх непасрэднымі ўдзельнікамі і мастакамі, што нарадзіліся пасля вайны. Наведвальнікаў выстаўкі не маглі не крануць замалёўкі, зробленыя мастакамі С. Раманавым, І. Ціханавым, У. Сухаверхам, І. Давідовічам, С. Селіханавым у дзеючай арміі і ў партызанскіх атрадах. Бо ў гэтых малюнках назаўсёды засталіся жывыя людзі, сведкі і ўдзельнікі векапомных падзей. У нашы дні гэтыя замалёўкі, што маюць сілу дакумента, кладуцца ў аснову карцін і графічных аркушаў.

Але, на жаль, занатаваныя ў часе вайны ўражанні не знайшлі далейшага асэнсавання ў творах тых жа аўтараў у пасляваенны час.

Узяць хоць бы для прыкладу творы таго ж С. Раманова. На адной з нядаўніх выставак ён экспанавалі карціну «Адпачынак у Занікітцы», на якой паказаны прывал партызан пасля доўгага і цяжкага пераходу па лясх і балотах. Стомле-

ныя людзі паўкругам размясціліся каля вогнішча. Многіх ужо адолеў сон. Карціна надзвычай натуральная, праўдзівая, бо тыпажы ўзяты з самога жыцця. Але вось у апошніх яго працах — «У адным страі», «На захадзе», экспанаваных на выстаўцы «Яны прайшлі праз вайну», — натуральнасць і праўдзівасць у нейкай меры страчаны. Палатно не пераконвае глядача, тут шмат чаго надумана. Імкненне мастака перадаць усё праўдзіва, нават дакументальна, абарочваецца звычайным натуралістычным адлюстраваннем, як кажуць, «дэталю з'ела сутнасць».

Вельмі блізка да франтавых малюнкаў карціна І. Ціханова «Пераход з Бабінічаў на Вілейку». Мастак выразна перадае канкрэтны гістарычны эпізод, перадыслакацыю партызанскага атрада пад кіраўніцтвам П. М. Машэрава з аднаго раёна Віцебшчыны ў другі.

У той жа час у апошняй працы мастака «Уручэнне партбілета на перадавой» непасрэднасці і вастрыні не хапае. Ёсць пералік франтавых рэалій, але няма праўды жыцця.

Творы М. Савіцкага, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне, якія можна аб'яднаць агульнай назвай «Вызваленне», нібы завяршаюць шырока вядомую серыю «Лічбы на сэрцы», выкананую мастаком у 1974 — 1980 гг. І хоць у новых палотнах таксама ёсць шчырасць і высокі прафесіяналізм, але калі параўнаць іх з папярэднімі, дык нельга не адзначыць, што нешта страчана мастаком — засталіся толькі канстатацыя факта і дакументальнасць. Знікла філасофскае абагульненне — якраз тое, што так вызначала палотны М. Савіцкага ў мінулыя гады.

Вялікі партрэт слаўных палкаводцаў —

маршалаў Жукава і Ракасоўскага на парадзе Перамогі — выкананы У. Лагуном, ўражае глядача не толькі сваімі паметрамі. У ім гонар за сваю Радзіму, за вялікі подзвіг, які здзейсніў савецкі народ, за палкаводцаў, якія прывялі савецкіх воінаў да Перамогі. У той жа час неадрацаванасць, як кажуць некаторыя мастакі, «рыхласць» формы зніжаюць агульнае ўражанне ад увогуле цікавага задуманага твора. Зусім іншае мы бачым у ягоных жывапісных краявідах, дзе фарбы, кампазіцыя, пластыка ствараюць запамінальны вобраз беларускай прыроды.

Прачытаўшы гэтыя радкі, чытач магчыма падумае, што выстаўка — гэта крок назад у творчасці мастакоў-ветэранаў вайны. Але гэта не так. Выстаўка прадэманстравала не да канца раскрытыя патэнцыяльныя магчымасці творцаў, іх здольнасць з вышнімі жыццёвага вопыту адлюстраванне і нашу сучаснасць, і тыя падзеі мінулай вайны. Пра гэта пераканаўча гаворыць трыпцік І. Давідовіча «Апамятайцеся, людзі!» Што гэта? Мінулая вайна, Чарнобыль, альбо яшчэ якая-небудзь трагедыя? На гэтае пытанне няма адназначнага адказу. Гэта хроніка чалавечага болю.

Кранаюць сваёй разважлівасцю, праўдай жыцця карціны Ф. Барановіча «Вызваленне Мінска, 1944 г.», «Пераможны сарак пяты», І. Белановіча «Эшалон», Л. Шчамялёва «Палявая крыніца», пейзажы А. Бархаткова, В. Вярсоцкага, П. Данеліі, А. Казлоўскага, П. Масленікава, партрэты В. Пратасені, Б. Няпмяшчага, творы іншых мастакоў. Пра слаўныя рэалістычныя традыцыі беларускага мастацтва нагадваюць працы мастакоў, якіх ужо няма сярод нас. Гэта палотны У. Сухаверха «За родную Беларусь» і А. Мазалёва «У партызанскім штабе».

Цікавы раздзел графікі. Тут вылучаюцца сваёй дакументальнасцю, завершанасцю мастацкай формы работы П. Дурчына, М. Бельскага, С. Раманова, М. Гучыева, В. Сахненкі.

Крыху пра арганізацыйны бок выстаўкі. Рыхтавалася яна доўга і скрупулёзна. Да вернісажу быў нават надрукаваны каталог экспазіцыі. Але, на жаль, гэты каталог зусім не адпавядае рэчаіснасці, бо ў яго ўключаны тыя творы, якіх на выстаўцы нават і не было. Узнікае пытанне: якая ад яго карысць? Ці змогуць ім карыстацца будучыя даследчыкі беларускага мастацтва?

Выстаўка твораў мастакоў-ветэранаў вайны — значная падзея ў нашым культурным жыцці. Але ў ёй, як у люстэрку, адбіліся і нашы дасягненні і нашы недахопы, якія трэба пераадоўваць.

Леанід ДРОБАУ.

Л. ШЧАМЯЛЕУ. «Палявая крыніца».

М. ПАЛЯНКОУ. «Вярозавы сок».

Цяпер зноў паклічу сабе ў хаўрусніцы музу гісторыі Клію (спадзяюся, што я абурэнне пасля майго артыкула ў «Літэратурнай газетэ» за 17 лютага 1988 г. усё-такі мае іншых адрасатаў) і разам з ёю паспрабую адказаць на Вашы, пагадзіцеся, не надта карэктна сфармуляваныя пытанні.

Цалкам згодны з Вамі, што няведанне многімі нашымі сучаснікамі нацыянальнай гісторыі нельга тлумачыць адным узроўнем падручнікаў. За падручнікамі стаяць іх аўтары, за аўтарамі — час, які іх нарадзіў... Зрэшты, пра ўсё гэта ўжо ішла гаворка і ў друку, і на апошнім пленуме праўлення СП БССР. Нараканняў, як Вы слушна зазначаеце, заслугоўваюць не толькі гісторыкі, але і дзеячы культуры, літаратары. Праўда, здаецца, яны ўсё ж заслужылі гэтага трохі ў меншай ступені, чым большасць прафесійных служак Клію. Згадайма, колькі зрабіў для вяртання нам памяці адзін толькі У. Караткевіч. Згадайма кнігі К. Тарасава, Л. Дайнекі, В. Іпатавай, А. Мальдзіса, В. Коўтун, Э. Ялугіна...

Але ў дадзеным выпадку Вашы папрукі датычаць найбольш асабіста мяне. Мой артыкул «Калі чырванее Клію» чамусьці

выклікаў у Вас не зусім зразумелае жаданне выкрыць аўтара ў недасведчанасці і некампетэнтнасці. Між іншым, займаючыся гэтым, Вы нечым нагадваеце некаторых нашых юрыстаў, якія забываюць на прэзумпцыю невінаватасці, інакш кажучы, на тое, што, каб лічыць чалавека вінаватым, спярша трэба ягоную віну даказаць.

Спачатку Вы запоздылі мяне ў няведанні таго, што М. Гусоўскаму належыць не толькі «Песня пра зубра». Пазбыцца такіх падазрэнняў можна, пагартаўшы маю аповесць «Час чумы» («Малодосць», № 5, 1988), прысвечаную нашаму выдатнаму паэту-лаціністу, якога, паверце, я люблю не меней, чым Вы, хоць, на жаль, і не чытаю ў арыгінале. Калі б да літаратурных твораў прыкладалася бібліяграфія, Вы б знайшлі ў гэтым спісе шэраг сваіх артыкулаў і сваю грунтоўную манаграфію, што вельмі дапамаглі мне ў працы. Дарэчы, каб папярэдзіць магчымыя новыя папрукі, адразу хачу «з'явіцца з павіннай»: згадана ў аповесці паэма Гусоўскага пра янычара — не вынік неўцтва аўтара, а плён ягонай фантазіі, на якую аўтар, згадзіцеся, мае права (вядома, пры ўмове захавання гістарычнай верагоднасці).

Далей Вы дзеліцеся сваімі сумненнямі наконт таго, ці ведае У. Арлоў, якія творы праславілі ў апошні час Сымона Буднага і ці чуў У. Арлоў разам з рэдакцыяй «Літэратурнай газеты» (у такой кампаніі ўжо, далібог, трохі веселей) пра Саламона Рысінскага і Яна Ліцыйна Намыслоўскага.

Можна было б, вядома, пераконваць Вас, што «ведае і чуў», але замест гэтага хочацца запытаць: а ці лагічна вінаваціць аўтара артыкула ў няведанні нейкіх імёнаў і фактаў толькі на той падставе, што ён гэтыя факты і імёны не прыводзіць? Калі кіравацца такой адметнай логікай, дык, прабачце, можна ў сім-тым запоздыць і Вас. Ну, скажам, можна ўстурбавана напісаць: «З ліста Я. Парэцкага не відно, ці ведае ён, што, акрамя пералічаных ім твораў М. Гусоўскага, яму гэтага паэта належыць яшчэ таленавітыя вершы «Павучанне пастарам», «На ахвярапрынашэнне чорнага быка», «Шаноўнаму Эразму Плоцкаму сучасніцка?» Або падазрона пацікавіцца: «Ці ведае Я. Парэцкі, што Сымон Будны напісаў не толькі філасофскі трактат «Пра дзве прыроды Хрыста», але і такія творы, як «Аб галоўных палажэннях хрысціянскай веры» і «Пра свецкую ўладу?»»

Або чыць: «Ці чуў Я. Парэцкі пра Васіля Цяпінскага, які пераклаў на беларускую мову і выдаў Евангелле? Ці ведае ён пра паэта, філосафа і тэарэтыка літаратуры Мацея Казіміра Сарбейскага, які ў 20-ыя гады семнаццаціга стагоддзя чытаў у Полацку універсітэцкія курсы па тэорыі, паэзіі, прамоўніцкаму майстэрству і міфалогіі?»

Разумею Вашы, Якаў Ільіч, пачуцці з тае прычыны, што рэцэнзія на Вашу сапраўды цікавую і змястоўную манаграфію пра С. Рысінскага з'явілася ў Італіі амаль адразу пасля выхаду кнігі, а на Беларусі нам даводзіцца чакаць такой рэцэнзіі ўжо цэлыя пяць гадоў. Нельга дараваць нашым крытыкам і адсутнасць водгукў на Вашу манаграфічнае даследаванне пра М. Гусоўскага. Разумею і крыўду на рэдактараў дарэмна неназванага Вамі часопіса — органа СП БССР. Аднак па-ранейшаму не магу зразумець, за што Вы пакрыўдзіліся на артыкул у «Літэратурнай газетэ» (няўжо за тое, што там не згадана Ваша імя), як не разумею і раздражнення, якім прасякнуты ўвесь Ваш ліст.

І апошняе. Даруйце, але Ваш тэзіс, што літаратарам трэба «перш за ўсё знаёміць

грамадскасць з мастацкімі, змястоўнымі помнікамі мінулага, а толькі потым даваць волю творчай фантазіі, сачыняць раманы і аповесці, талкаваць легенды», выглядае, мякка кажучы, паспешлівым. Як жа тады быць, напрыклад, з нашым незабытым У. Караткевічам, які ўсё жыццё грашыў тым, што сачыняў раманы і аповесці, а часам нават і легенды? Напэўна, адна з першачарговых задач пісьменнікаў — усё ж якраз у тым, каб даваць творчай фантазіі волю. Здаецца, збіраючыся расштурхваць літаратарам, чым ім належыць займацца перш за ўсё, Вы забылі на парах, якую дае ў адной са сваіх сентэнцый Ян Ліцыйны Намыслоўскі. Прачытаю яе ішч і дзеля таго, каб канчаткова развязаць Вашы падазрэнні, што гэтае імя мне невядома: «Не торопись, собирайся на дело, сначала подумай. Взвесив же всё наконец, снова не торопись» (пераклад Я. Парэцкага).

З павагаю і з пажаданнем новых поспехаў у навуцы і ў высакароднай справе вяртання сучаснаму чытачу твораў нашых сярэднявечных пісьменнікаў.

Уладзімір АРЛОУ.

ШЛА ВАЙНА НАРОДНАЯ

Каля Заходняга Буга

Застава ўжо некалькі дзён жыла ў трывожным чаканні. З-за ракі даносіўся цяжкі рокат магучых танкавых матараў. У акупіраваным фашыстамі польскім сяле Яблычце было поўна варожых салдат. А на світанку дваццаць другога чэрвеня неба над граніцай распаруў рокат бамбардзіроўшчынаў, які згалужалі разрывы снарадаў. Палітрук Елістэратаў, не паспешыў надзець фуражку, выбег на ганак, скамандаваў:

— У ружжю! К бою!

У тую раніцу палітрук паслаў малодшага сяржанта Аляксея Новікава і радавога Мікалая Стаўніцкага да берага, да купы старых дубоў. Аляксей схапіў ручны кулямёт, Мікалай — бляшанку з патроннымі дыскамі, і яны пабеглі па натапанай сцяжыцы. Ці ж маглі ведаць сябры, што адзін з тых велізарных дубоў увайдзе ў гісторыю пагранічча як «дуб Новікава».

Ад масіраванага артабстрэлу запалалі пабудовы камендатуры і заставы. Тушыць пажар не было калі, ды і каму: пагранічнікі знаходзіліся ў аполах. Аляксей Новікаў і Мікалай Стаўніцкі — на самым прыэднім краі абароны. Спачатку залеглі каля дуба, з-за якога добра відаць была рака і супрацьлеглы бераг, але потым Аляксей узлез на дрэва і прыкладзіў кулямёт на тоўстай галіне. Мікалай стаў унізе, гатовы ў любую хвіліну падаць яму запасны дыск.

Ледзь толькі змоўкла кананада, на левы бераг Заходняга Буга высыпала варожая пяхота. Фашысты цагнулі да вады пантоны і лодкі. Некалькі пласнадонак адразу ж адплылі.

І вось ужо лодкі ля нашага берага. Тут ужо нічый каманды не патрабавалася. Малодшы сяржант прыцэпіў прыклад кулямёта да пляча і націснуў на спуск. Стрэллю, пакуль не замоўч кулямёт. Пярэднія лодкі, перавярнуўшы і прадзіраўленныя, панесла плыніню, па вадзе плылі фуражкі і пілоткі загінуўшых, а ацалелыя гітлераўцы з крыкам боўталіся ў вадзе, стараючыся выбрацца на бераг. Аляксей крыкнуў:

— Коля! Давай! Спрытна падхапіў кінуты Стаўніцкім дыск. Азірнуўся, і ад убачанага перахапіла дыханне: застаўся пабудовы дагаралі, чорны дым цагнуўся да неба.

— Коля, а дзе ж усё нашы? Збегай, паглядзі!

На тым беразе нейкі час стаяла падарэная цішыня. Потым пачуліся нягучныя воплескі, над ракой і дубамі пранеслі вухі. Пакуль працягваўся абстрэл, Аляксей чакаў, зручней уладноўваўчыся на сваёй незвычайнай агнявой пазіцыі. Ён разумеў, што фашысты не кінуч спробы фарсіраваць раку, прычым менавіта ў гэтым месцы, дзе бераг зручны для прычальвання лодак. Праз хвіліну перадумаў, саскочыў на зямлю і залег з кулямётам ля разгалістага карнішча.

Пачуўшы таропкія крокі Мікалая, спытаў:

— Ну, як там? Што з хлопцамі?

І замоўч, убачыўшы непрывычна бледны твар сябра.

— Няма больш заставы... Няма нікога... Султаны агню і зямлі ўскінуліся непядалек ад пагранічча, асколі ўрэзаліся ў ствалы дрэў.

Левае плячо Аляксея працяла нібы электрычным токам. Мікалай, які наіраў за варожым берагам, краем вона ўбачыў, як малодшы сяржант спрабуе адной рукой дастаць з сумкі індывідуальны пакет.

— Што здарылася, камандзір? Паранены?

Хутка перавязаў Новікава, памог праціснуцца ў дуццо.

Болю Аляксей не адчуў, толькі плячо палала ды пальцы левай рукі нібы змярцвелі. Трымаў кулямёт адной правай рукой, паклаўшы ствол на край дуцця. Даў першую чаргу. Пачуў, як побач з-за дуба страляе з вінтоўкі Стаўніцкі. Зноў націснуў на спуск. Біў наркотымі чэргамі.

І другая спроба ворага фарсіраваць Заходні Буг заклінула.

— Здаецца, пакуль што выстаілі... — зазірнуў у дуццо Стаўніцкі.

— Вось іменна: пакуль што. Цяпер яны нас заўважылі. Але нічога, проста так нас не возьмуць. Патронаў толькі малавата. Там, — кіўнуў галавой убок, — больш нічога не засталася?

— Пагляджу, — адказаў Мікалай і пабег да акупаў.

«Трэба было б у іншае ўкрыццё», — падумаў Новікаў, але як толькі паспрабаваў выбрацца з дуцця, усё цела пранізаў няцверпы боль, ад якога ледзь не страціў прытомнасць. Зразумеў: тут даводзіцца трымацца да канца. Чакаючы сябра, паклаў каля ног гранаты, правярнуў затвор кулямёта.

З-за бліжэйшых хат сяла Яблычца зноў забіла артылерыя. Аляксей шчыльнай уціснуўся ў дуццо.

Артылерыя быў нароткі. Дзве групы гітлераўцаў кінуліся ў абход небяспечнага месца. Магучы ударылі буйнакаліберныя кулямёты, устаноўленыя на пантонах. Яны палілі дубовы гай градам куль.

Стаўніцкаму ўдалося паўзком прабрацца на вырочку камандзіру. Ён прыцэпіў на рэмень скрынку з кулямётнымі патронамі. Хутка ўзяў запасны дыск, крыху прыўстаў на каленях, каб прасунуць яго ў дуццо, і раптам рэзка нахіліўся, упаў галавой у траву.

— Коля, што з табой? Коля!.. — Цяпер адзін... Зусім адзін застаўся», — падумаў Аляксей. Мінутна слабасць змянілася рашучасцю, і ён прадаўжаў страляць з разлікам, наркотымі, хлесткімі чэргамі.

Але вось кулямёт, уздрыгнуўшы, выкінуў гільзы апошніх патронаў. Аляксей схапіў гранату, з цяжкасцю разгнуў вусікі, з зубамі вырваў чану. Лімонка ўзвалася ля ног фашыста. Другую гранату кінуч не паспее. Толькі адчуў моцны штуршок у грудзі...

Апрытомнеў Аляксей на сярэдзіне ракі ў лодцы. Зразумеў: здарылася самае страшнае, пра што думаў і помніў з першай хвіліны бою, але ніяк не мог дапусціць, што гэта здарыцца менавіта з ім... Толькі праз многія гады стала вядома, што ў Яблычце гітлераўцы жорстка мучылі абскроўленага і знішчанага савецкага пагранічніка.

Указам Прэзідыяма Вярхоўнага Савета СССР мужны вайн-чэкіст малодшы сяржант Аляксей Аляксандравіч Новікаў пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Айчынай вайны, а яго прысвоілі адной з застаў Чырванасцяжнай Заходняй пагранічнай акругі.

А. ЛЯХОУСКІ,
маёр,
В. КОБЫСЬ,
ст. лейтэнант запаса.

«ЛІМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

МЫСЛІЦЬ У КАНТЭКСЦЕ ГІСТОРЫ

У пачатку года адбылася XI Усеагульная навуковая канферэнцыя гісторыкаў-славістаў, прысвечаная важнейшай у канцэптэуальным сэнсе тэме — «Вялікі Кастрычнік і замежныя славянскія краіны». Гаворка ідзе пра цэлы шэраг вузлавых пытанняў, якія вырасае са свецкага славянства ў святле палажэнняў ХХVII з'езда КПСС. Знамянальна, што гэты аўтарытатны форум, арганізаваны такімі ўстановамі, як Міністэрства вышэйшай адукацыі СССР, Міністэрства вышэйшай адукацыі БССР, Інстытут славянства і балканістыкі АН СССР і Беларускай універсітэту ім. У. І. Леніна, прышоў у сталіцу Беларусі Мінску. Гэты фант сведчыць пра пэўны дагледны славісты рэспублікі, паўнагучны голас яе вучоных, які прыкметна гучыць ва ўсеагульным кантэксце. І разам з тым хацелася б спыніцца на асобных недахопах, якія мелі месца ў рабоце канферэнцыі. У першую чаргу трэба адзначыць тое, што сярэд 17 данкладаў і 236 паведамленняў, якія прагучалі ў час работы п'яці секцый, было надзіва мала выступленняў, якія датычыліся пытанняў гісторыі, культуры, мовы беларускага народа, яго духоўных памкненняў у кантэксце ўзаемадзеяння з культурамі ўсходніх, заходніх і паўднёвых славян. Крыўдна, што арганізатары не знайшлі магчымасць уключыць у праграму ўсеагульнага, так сказаць, спецыяльнага славянства спадчыны Францыска Скарыны, яго ролі ў працэсе фарміравання беларускай літаратурнай мовы і асветлення яго заслуг як першадрукара і асветніка ў міжнародным маштабе. Аналагічнае пажаданне можна выказаць і ў адносінах да імя ішч аднаго вялікага сына беларускага народа — Кастуся Каліноўскага, 150-годдзе з дня нараджэння якога адзначаецца ў гэтым годзе. На жаль, у стратным мнстве тэм практычна засталася незаўважанай асоба нацыянальнага героя Беларусі.

Сёння, калі мы імкнемся да дэмакратызацыі, да таго, каб у гісторыі народаў СССР не заставалася «белых плям», гісторыкі першымі павінны б адмовіцца ад рудзіны, парадных форм, ад усялякага замоўчвання жытых старонак летапісу нашай шматнацыянальнай дзяржавы ў імя глыбінага сэнсу дружбы народаў, парадных, кажучы словамі Паўла Тычыны, «пачуццём сям'і адзінай».

М. ЗІМОНАРА,
прафесар Ужгарадскага
дзяржуніверсітэта, доктар
філалагічных навук.

ЧАСОПІСЫ ў ЛІПЕНІ

«ПОЛЫМЯ»

Друкуюцца паэма П. Пруднікава «Таймыр», вершы М. Мятліцкага, А. Касно, апавесць В. Хомчанкі «Сэрэл у акно», аповяданні А. Жука, назкі В. Шырко «Дзед Манюкін не салжэ».

У раздзеле «3 літэратурнай спадчыны» І. Багдановіч прадстаўляе «Лісты да сабакі» Я. Пушчы.

«Больш Зямлі» — справаздача Р. Частной з «круглага стала», прысвечанага ахове прыроды.

«Гіпербалой... Міколы Нямковіча» — нарыс А. Шагуна.

Чытач пазнаёміцца з пачаткам гісторыка-этнаграфічнага нарыса М. Улашчына «Вёска Віцкаўшчына» (слова ад перакладчыка У. Арлова), працягам дзённіка В. Бечына «Радні і жыццё» (публікацыя Л. Кароткай), артыкулам М. Арочкі «Абуджанне гаспадары».

Рэцэнзуюцца апавесць В. Бынава «Туман» (беларускі варыянт «У тумане») у перакладзе на ўкраінскую мову (І. Капаценка), «Хроніка дзетдомаўскага саду» В. Казыно (І. Афанасьеў), кніга крытыкі Г. Шупенькі «Галоўнае — талент» (Т. Шамлякіна).

Падборка матэрыялаў В. Віткі «Слова напашэве» прапануецца ў раздзеле «Культура мовы».

Есць раздзелы «3 рэдакцыйнай пошты» і «Дзядоўнін на Парнасе».

«БЕЛАРУСЬ»

Фотарэпартаж Р. Колабава і Ю. Іванова «Дапамажы, калі трэба...» знаёміць з вядомай даярнай Л. Брызга.

Змешчаны пачатак нарыса І. Барысава «Уцёк з-пад пяці», працяг нарыса В. Жука «Бераг левы — бераг правы», нарысы В. Дубінкі «Як жывеш, чалавек?», У. Старчанкі «Далікатная справа», вершы К. Цвіркы, М. Мятліцкага, А. Касно, аповяданні П. Кавалёва і Ю. Пучынскага, штрыхі да творчага партрэта Р. Янкуўскага «...Сапраўдным пачуццям не трэба аздобы», напісаныя Б. Бур'янам; нататкі В. Карамазова «Жыццё па Хемінгуэя» з падарожжа па астравах Індыйскага акіяна, палемічныя нататкі Г. Кісліцкай «Нязвыкласць» пра Л. Дранько-Майсюка.

Да 70-годдзя з дня нараджэння Р. Бярозкіна — артыкул Ю. Канэ «Восем радкоў» і лісты М. Танна, вядомага ўкраінскага літаратурнага крытыка Л. Навічэна, Л. Геніюш, адрасаваныя ў свой час крытыку.

Выступленнем Я. Скрыгана «Самы дарэгі скарб» часопіс пачынае старонку «Роднае слова».

Артыкулам «Купалінка, купалінка...» П. Ламан запрашае да размовы аб народнай песні.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ»

Нумар адрываецца матэрыяламі пра беларускае кіно і тэлебачанне: А. Бабновай «Адуць грэх, або Некалькі разгав пра справы кінапрадукцыі», дыялог Э. Мельнікава і Г. Холада «Творчасць, пошук і... канвер», Е. Бондаравай «І слова — вобраз».

Пытанні гісторыі і сучаснага стану выяўленчага мастацтва разглядаюцца ў публікацыях Г. Сокалава-Кубал і Я. Шунейкі «Да і пасля аўцыяна», В. Крупеніч «Падказана жыццём», Г. Фатыхавай «Ты трывожныя гады», П. Васілеўскага «Крыкам нічога не пабудуеш», Д. Мароза «Хараства і багацце свету», Л. Вараб'ёвай «Сучаснасць і традыцыйнасць», М. Раманюка «Песня Беларусі».

Пад новай рубрыкай «Даведнік «Мастацтва Беларусі» змешчаны артыкул В. Шамшура «Паглядзець без акулараў» — пра супрэматызм як плынь абстрактнага мастацтва.

У альбом налекцыянера прапануецца расказа пра «Барысаглебскую царкву ў Навагрудку» А. Кушнярэвіча.

«Рэха каханья» В. Сярых, «Чарадзейная флейта» на беларускай сцэне» Н. Юдзючы, «Прантыка і тэорыя» Р. Сергіенкі — матэрыялы музычнага раздзела. Тэатру прысвечаны артыкулы В. Арэшкі «Заслона расхінаецца...», З. Пасюцінай «Мільён дробязей», І. Недабельскай «Звярніце ўвагу на артыстаў эстрады», М. Калэдзінскага «Тэатр і гісторыя».

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Юлію Канэ з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці маці.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку, старшынні праўлення Беларускага фонду культуры Чыгрынаву Івану Гаўрылавічу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю маці.

Калентый супрацоўнікаў Беларускага фонду культуры выказвае глыбокае спачуванне старшынні праўлення фонду пісьменніку Івану Гаўрылавічу Чыгрынаву з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці маці.

Рэдакцыя часопіса «Полымя» выказвае глыбокае спачуванне члену рэдакцыі часопіса, старшынні праўлення Беларускага фонду культуры пісьменніку Івану Чыгрынаву ў сувязі з напаткаўшым яго вялікім горам — смерцю маці.

3 4 ПА 10 ЛІПЕНЯ
5 ліпеня, 21.50
«ЛІРА»
Мастацка-публіцыстычная праграма.
6 ліпеня, 20.00
«ПАЗІІ РАДОК ЧАРОУНЫ...»
Вершы Я. Янішчыц чытае арыстакрат А. Ельшэвіч.
6 ліпеня, 21.50
Урачысты канцэрт, прысвечаны 1000-годдзю ўвядзення хрысціянства на Русі. Запіс па трансляцыі з Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР.
7 ліпеня, 18.20
«МУЗЫКА МАЕЙ РЭСПУБЛІКІ»
Д. Смольскі. Араторыя «Пазт», створаная да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы.
8 ліпеня, 19.45
Літаратурна-мастацкі часопіс «Буг».
9 ліпеня, 12.55
«МЕТРАНОМ»
У праграме будуць прадстаўлены работы ДАВТА, з якімі тэатр прыязе на гастролі ў Магілёў. Наступны сюжэт прысвечаны вядомай беларускай балерыне народнай артыстцы БССР Н. Паўлавай.
9 ліпеня, 14.40
Канцэрт ансамбля народных інструментаў Мінскага музычнага вучылішча «Гармонік».
9 ліпеня, 23.25
«ВЯЧЭРНІ КАНЦЭРТ»
Песні народнага арыста СССР І. Лучанка гучаць у выкананні Чырванасцяжнага ансамбля песні і танца імя Аляксандрава.
10 ліпеня, 14.20
Іграе А. Свідаў (ф-на).
Прагучаць творы Гранадаса, Альбеніса і дэ Фалыі.

Д Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДА ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

аб'яўляе прымём у асістэнтуру-стажыроўку на 1988 год з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці: інструментальнае выканальніцтва, дырыжыраванне, кампазіцыя.
У асістэнтуру-стажыроўку прымаюцца грамадзяне СССР не старэй за 35 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю па абранай спецыяльнасці і правялі здольнасці да педагогічнай і мастацка-творчай дзейнасці.
Хто паступае ў асістэнтуру-стажыроўку, павінен мець вопыт практычнай работы па профілі абранай спецыяльнасці не менш за два гады пасля заканчэння вышэйшай навукальнай установы.
Малады спецыялісты дапускаюцца да ўдзелу ў конкурсных экзаменах у асістэнтуру-стажыроўку непасрэдна пасля заканчэння ВНУ па рэкамендацыях саветаў вышэйшых навукальных устаноў.
Заява ў асістэнтуру-стажыроўку падаецца на імя рэктара кансерваторыі з укаazanнем абранай спецыяльнасці. Да заявы прыкладаюцца наступныя дакументы: асабістая картка па ўліку кадраў з трыма фотаздымкамі, аўтабіяграфія; характарыстыка з апошняга месца работы, выдадзеная для паступлення ў асістэнтуру-стажыроўку; натарыяльна засведчаная копія дыплома аб заканчэнні ВНУ; медыцынская даведка аб стане здароўя з укаazanнем магчымасці навування ў асістэнтуру-стажыроўку; выліска з працоўнага пасяджэння савета для асоб, рэкамендаваных у асістэнтуру-стажыроўку саветам ВНУ, непасрэдна пасля заканчэння вышэйшай навукальнай установы; рэферат па абранай спецыяльнасці.
Асобы, якія паступаюць у асістэнтуру-стажыроўку здаюць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, калібвіўме, гісторыі КПСС і адной з замежных моў у аб'ёме дзеючай праграмы для вышэйшых навукальных устаноў.
Асобам, дапушчэнным да здачы ўступных экзаменаў у асістэнтуру-стажыроўку, для падрыхтоўкі прадастаўляецца дадатковы водпуск на 30 календарных дзён з захапаннем заробковай платы па месцы працы.
Дакументам, які пацвярджае права на водпуск, з'яўляецца паведамленне за подпісам рэктара аб допуску да здачы экзаменаў.
Прымём дакументаў з 1 па 15 верасня 1988 года.
Уступныя экзамены праводзяцца з 1 па 10 кастрычніка 1988 года. Па даведкі з'яўтацца па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, т. 22-05-53.

Хутна пасля вайны мяне як вайсковага журналіста накіравалі ў Германію, у Групу савецкіх войскаў працаваць у рэдакцыі газеты «Советская армия». Яна знаходзілася ў Патсдаме — прыгарадзе Берліна. Прыехаўшы туды, я адразу ж накіраваўся да рэдакцыі, які знаходзіўся ў нашай савецкай зоне, высіўся разбітым купалам з падрапанымі сценамі ў Ціргартне пасярод невялікага парку, каля самых Брандэнбургскіх варот. Я прайшоў праз гэтыя вароты, спыніўся і пачаў разглядаць былую фашысцкую «чытадэль», чытаць надпісы, якія пакінулі на

нік. — Я па даручэнні Чуйкова. Мне адразу знайшлі на другім паверсе ў адзеле культуры і перадалі, што выклікае сам Васіль Іванавіч Чуйкоў.
— Можна ўявіць, як я расхвалываўся. Нічога ж, здаецца, не зрабіў такога, каб сам камандуючы выклікаў да сябе.
— Праз некалькі хвілін я сядзеў перад двума высокімі начальнікамі і выслухоўваў тое, што яны падрабязна мне тлумачылі.
— Вось якая да вас просьба, таварыш Прыходзька, — сказаў палкоўнік, даручэнец камандуюча-

віча Чуйкова мне давалося чакаць нядоўга. Амаль адразу ж сказалі, каб я зайшоў да яго з падрыхтаванымі матэрыяламі. Я зайшоў, прадставіўся, адрэпартаваў, хто я такі.
— Ну, як паэма? — запытаў генерал і прапанаваў мне сеці.
— Тут усё напісана, таварыш генерал арміі. — Я паклаў на стол адказ, надрукаваны на машынкы, і сшыткі з паэмай.
— Гэта вазьміце з сабой у рэдакцыю. Яшчэ раз перачытайце. Магчыма, што-небудзь надрукуецца, — сказаў Васіль Іванавіч, вяртаючы мне рукапіс, а сам уважліва

Там свяціць над хатай Сонцу з вышыні. Там расці дубровам. Травам зелянец І лясам сасновым Бронзаю звінец і г. д.
Верш друкаваўся ў дзясняках выданняў. Ён і зараз жыве, толькі замест слоў «Сталіна сыны» ў ім цяпер гучаць словы «Нашай старонкі». І яны, магчыма, загалі мацней. Але справа не толькі ў гэтых словах. Справа ў тым, што мы ўсе пісалі пра «мудрасці і геній вялікага Сталіна», «бацьку ўсіх народаў» не толькі вершы, але і «пісьма долгие в стихах», як скама потым вялікі Аляксандр Твардоўскі. Каго ж тут вініць?

З ПІСЬМЕННІЦКІХ БЛАКНОТАУ

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

На месца службы — Патсдам

сценах мае баявыя сябры. Сярод многіх імён заўважаю і імя былога камандзіра нашай дывізіі генерала маёра Аляксандра Барысавіча Барынава (потым ён быў намеснікам камандуючага 5-й ударнай арміі, якая брала Берлін). «Вось добра, — падумаў я. — А чаму б і мне не дадаць свой надпіс да імя свайго камандзіра?» У гэту мінуту акурат з'явіўся — фотакарэспандэнт нашай газеты капітан Васіль Іванавіч Аркашоў. Ён неўпрыкметна шчоўкнуў сваім фотаапаратам, і на наступны дзень падараваў мне на памяць здымак, які я святла берагу і зараз...

га. — На імя Васіля Іванавіча Чуйкова прыйшла бандэроль. У ёй — тры тоўстыя сшыткі, спісаных дробным, уборыстым почыркам. Вось бачыце? — Палкоўнік паказаў мне акуратна складзены ў адзін стос сшыткі. — Гэта паэма пра Сталінград. Яе напісаў нейкі старшы сяржант Іўлеў. Ён просіць, каб пазму не проста надрукавалі, а каб далі грунтоўны яе разбор. Ніхто ў нас у штабе, ды і сам Васіль Іванавіч, не можа гэтага рабіць. Мы ж у паззіі слаба разбіраемся. А вам, як гаворыцца, і карты ў рукі. Колькі вам патрэбна часу?

пачаў чытаць напісаны мной адказ.
— Добра! — сказаў ён праз некалькі мінут, ставячы свой подпіс. Потым выклікаў даручэнца і загадаў, каб тэрмінова адрэвалі адказ па пошце.
— Дазвольце ісці, таварыш генерал? — сказаў я, усночыўшы.
— Пачакай. Раскажы, як жывеш, працуеш, што пішаў?
На працягу некалькіх мінут у нас адбылася кароткая, але шчырая, сардэчная гутарка.
Не ведаю далейшы лёс паэмы пра Сталінград і яе аўтара, але ўпэўнены, што адказ, які ён атрымаў ад легендарнага абаронцы вольнаснай чытадэлі Васіля Іванавіча Чуйкова, не мог не абнадзеіць маладога паэта.

Распісаўшыся на апальным вайной гмаху, я вярнуўся на месца службы ў Патсдам, на Феербах штрэсэ, 4, і тут жа напісаў верш пра Патсдамскую канферэнцыю, пра той будынак, у якім яна адбывалася.
У мяне ўзнікла ідэя — напісаць кнігу пра новую Германію, якая пачала нараджацца на нашых вачах. Працуючы ў газеце «Советская армия», я пачаў у многіх гарадах Усходняй Германіі. Нараджалася новая рабоча-сялянская дзяржава ў Еўропе — Германская Дэмакратычная Рэспубліка. Ёй былі прысвечаны многія мае артыкулы, нарысы, вершы. Неўзабаве была напісана і выдадзена ў Мінску кніга вершаў «Ранак над Эльбай» з гравюрным малюнкам на вокладцы таго салдата, які на вена застаўся стацьца на п'едэстале з маленькай дзяўчынай на руках...

Я ўзяў у рукі рукапіс, сказаў:
— Тыдзень спатрэбіцца, не менш.
— Добра, праз тыдзень я заеду. Толькі ж, разумееце, подпіс пад адказам павінен быць...
— Я усё разумею — адказ за подпісам камандуючага.
Паэма была, безумоўна, слабая ў мастацкіх адносінах, расцягнутая. Але ж аўтар, удзельнік Сталінградскай бітвы, ведаў, наму ён ле пасылае. Тут нельга абйсціся адназначнай адпайскай, як мы робім гэта часта ў рэдакцыі. Трэба разабрацца ва ўсім грунтоўна, шчыра, тактоўна напісаць аўтару пра яго патрыятычнае імкненне ўславіць подзвігі герояў Сталінграда. Аўтар жа напісаў па гарачых слядах падзей. Трэба падірсліць станоўчыя якасці паэмы, калі яны ёсць, і недахопы. Адным словам, не парываць дзіць чалавеча, а ўзняць яго настрой, падбадзёрчыць, і калі гэта напісана ад душы, калі ёсць хоць адзін удалы вобраз, падтрымаць яго.

Помніцца сустрэча з Маршалам Саветаў Іванам Сцяпанавічам Каневым, якая адбылася тансама неўзабаве пасля вайны на ўзвышэнні вучэннях. Вучэнні закончыліся і адзін з камандзіраў дывізіі, робячы іх разбор, сказаў:
— Вось тут нам не ўдалася скіразная атака.
Маршал стаяў увесь час моўчкі, уважліва слухаў камандзіра дывізіі, які даваў ацэнкі, рабіў высновы. А як толькі ён сказаў: «скіразная атака», Канеў не вытрымаў і тут жа перабіў камдыва:
— Гэта скіразное безабраззе. Дзе вы бачылі скіражную атаку?
Я запісаў гэту рэпліку ў свой журналісцкі бланкот, бо мне ж трэба было даваць справаздачу пра гэтыя вучэнні ў акруговай газеце. Але ў маёй справаздачы словы маршала былі чамусьці выкраслены. Што ёсць такое слова — галоснасць, мы ведалі, толькі не вельмі ўяўлялі, што яно практычна азначае.

Шмат было цікавых, незабытых сустрэч з рознымі людзьмі за час службы ў Германіі. Асабліва запаміналася сустрэча з камандуючым Групы войскаў генералам арміі, затым Маршалам Саветаў Іванавічам Васільем Іванавічам Чуйковым.
А было гэта так.
Аднойчы да нас у рэдакцыю прыяздае незнаёмы палкоўнік, заходзіць у кабінет рэдактара і пытае:
— У вас у штаце працуе паэт?
— Працуе, ёсць такі адзін таварыш — член Саюза пісьменнікаў, з Мінска да нас прыехаў, — адказвае рэдактар палкоўнік Мельянец.
— Паклічыце яго сюды тэрмінова! — загадае палкоў-

Так і было зроблена. За два-тры дні я уважліва прачытаў паэму пачынаючага паэта і напісаў падрабязны адказ ад імя таго, наму яна адрасавана. Адказ быў надрукаваны на машынкы, на добрай паперы, і падрыхтаваны для подпісу.
Роўна праз тыдзень каля брамы нашай рэдакцыі спынілася машына, на якой прыехаў той жа палкоўнік, што прывозіў паэму. Ён адразу ж павёз мяне ў штаб Групы войскаў, які знаходзіўся ў Бабільсбергу — прыгарадзе Берліна.
У прыёмнай Васіля Івана-

Тут крыху хочацца паразважаць. Зараз шмат пішуць пра культ асобы Сталіна, пра тое, якую негатывную ролю ён адыграў у нашай гісторыі. Я не гісторык. Я просты сведка і ўдзельнік падзей, якія адбываліся пры «культу», і магу выказаць толькі свае меркаванні. Мне часта папракаюць цяпер за верш, які я напісаў яшчэ ў 1945 годзе, адразу пасля вайны. Ён пачынаўся так:
Дзе прайшлі салдаты — Сталіна сыны,

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускам ляске.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 01283 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела пісьмаў — 33-19-65, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 33-24-62, аддзела народнай творчасці і культасветработы — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталюстрацыі — 33-44-04, 32-24-62, нарэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрны — 23-73-37

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на машынкы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар **Анатоль ВЯРЦІНСКІ**.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алясь АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ [нам. галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алясь ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар **Андрэй ГАНЧАРОУ**.